

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

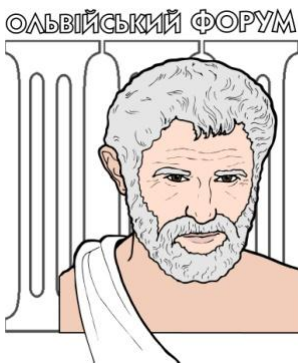

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2017:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

ТЕЗИ

**XI Міжнародна науково-практична конференція
8–11 червня 2017 р., м. Миколаїв**

**Мовно-культурна політика.
Гуманітарні науки.
Академічні свободи, університетська автономія,
наука і освіта для сталого розвитку**

Миколаїв
2017

Ольвійський форум – 2017 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : тези XI міжнар. наук.-практ. конф. 8–11 червня 2017 р., м. Миколаїв. Мовно-культурна політика. Гуманітарні науки. Академічні свободи, університетська автономія, наука і освіта для сталого розвитку / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 160 с.

СЕКЦІЯ

Мовно-культурна політика

ПІДСЕКЦІЯ: Стилїстика і переклад

УДК 811.134.2'255.4

Восхевич А. І.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РІВНІ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ І ЯВИЩЕ НЕПЕРЕКЛАДНОСТІ В ІСПАНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Явище «неперекладності» та «безеквівалентності» фразеології багаторазово відзначалася й досліджувалась видатними іспанськими, латиноамериканськими, а також російськими і українськими дослідниками цього лінгвістичного явища, перекладачами і вченими. Серед них можна назвати таких, як: Марія Хесус Реаль Леоль, Глорія Корпас Пастор, Хуан Ерреро Сесілья, Гутьєрес Ордоньєс, Арсентьєва Є. Ф., Кунін А. Ф, Коміссаров В. Н. та інші. Практично усі вказані автори серед труднощів перекладу фразеологізмів, до складу яких відносять стійкі словосполучення з метафоричним значенням, сталі вирази, ідіоматичні вирази, прислів'я, приказки, виділяють так звану «безеквівалентність» фразеологічних одиниць, тобто повну, або часткову відсутність відповідних фразеологічних одиниць однієї мови у фразеологічній системі іншої мови. Це пояснюється специфікою структури мови і пов'язана з розбіжностями в культурній, соціальній, історичній сферах життя різних народів, з умовами історичного розвитку, з різноманітними мовними аспектами. Кубинська дослідниця Марія Хесус Ріаль Леоль вважає, що фразеологізми неможливо перекладати дослівно з причини того, що їх значення не так легко визначити й проаналізувати, тому що значення компонентів сталого виразу або ідіоми в цілому не завжди можна дотепно перекласти. На її думку, переклад фразеологізмів не повинен бути фундаментальним з двох причин: по-перше, це те, що дослівний переклад є неможливим і по-друге, є те, що незавжди існує у мові еквівалентний вираз. Дослідниця стверджує, що існують дві точки зору стосовно концепції фразеології: це її сприйняття у вузькому та у широкому плані.

Фразеологізми характеризуються, перед усім, своєю сталістю та ідіоматичним значенням, інколи, «неперекладністю», що здебільшого присутнє в усному дискурсі і не так часто у письмовому, вони представляють абстрактні концепти і є дуже ефективними в плані економії мовних засобів та з метою уникнути просторих і довгих зворотів, які вимагають вживання багатьох слів. Така форма вираження відповідає духу іспаномовного народу, його культурі, його почуття гумору, іронії, способу розуміти життя, протистояти його труднощам, яскраво відображуючи повсякденність.

Існують різні рівні еквівалентності, і тому виникають деякі проблеми в перекладі. Російський лінгвіст Комісаров В. Н. визначає п'ять ступенів еквівалентності. Іспанська дослідниця Корпас Пастор вирізняє повні, часткові еквіваленти, а також безеквівалентні фразеологізми. До безеквівалентних традиційно відносимо такі фразеологізми, які не мають відповідностей в культурних, соціальних та історичних реаліях вихідної мови і мови, на яку здійснюється переклад. Стосовно способів перекладу фразеологізмів, найбільш практичним вважається вживання саме точних способів перекладу безеквівалентних фразеологізмів з метою збереження їх цілісності та емоційного наповнення. Крім того, треба вказати на те, що калькування є одним з головних способів перекладу безеквівалентних фразеологізмів з метою збереження їх образності. Саме калькування може бути придатним також з метою розкриття суті явища для збереження образності. Особливу увагу треба приділяти перекладу фразеологізмів з іспанської на українську мову, тому що культурні цінності й історичні умови, в яких відбувалося формування іспанської та української мови, були зовсім несхожими й відмінними.

Ідіоматичні вирази традиційно вважалися предметом і центральним об'єктом фразеології, а відсутність граматичних норм, словотворче значення та їх сталість завжди були тими параметрами, за якими можна було судити про належність даного виразу до меж фразеології. Якщо ми дотримуємося першої точки зору, розуміючи фразеологію вузько, то ми будемо відносити до неї лише сталі вирази з необґрунтованим значенням, які належать функціонально до однієї граматичної категорії і мають компакту, лаконічну форму. Якщо ми дотримуємося другої точки зору, тобто сприймаємо фразеологію широко, то ми віднесемо до її простору стійкі словосполучення з метафоричним значенням, сталі вирази, цитати, прислів'я, словосполучення, різноманітні комбінації слів, такі, як колокації, з обмеженням одного з компонентів.

Для досягнення необхідного рівня еквівалентності вживається також дескриптивний переклад, що застосовується для передачі

деталей і змісту фразеологізма, але при цьому методі втрачається експресивність, але саме таким способом можливо уникнути неясності, що інколи трапляються при калькуванні. Лексичний спосіб перекладу фразеологізмів часто застосовується й вирішує проблему недостатнього розуміння між носіями двох мов. В деяких випадках буває, що значення і суть фразеологізма буває важнішою, ніж його зовнішня і внутрішня організація.

УДК 378.016:[81'243:398.91](043.2)

Ворона Т. О.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРИСЛІВ'Я НА УРОКАХ ОІМ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У сучасному світі мовна підготовка фахівця повинна забезпечувати розвиток здібностей, які б дозволили застосовувати іноземну мову як інструмент спілкування у діалозі культур та цивілізацій сучасності. Навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі повинно сприйматися не тільки як навчання іншомовному спілкуванню, але й як навчання іншомовному спілкуванню у контексті міжкультурної комунікації. Цієї думки вслід за дослідницею О. В. Осадчою дотримуємося й ми.

Для того, щоб охарактеризувати певний рівень міжкультурної компетенції потрібно виділити відповідні вміння. Так, наприклад, дослідниця М. В. Плеханова розрізняє наступні:

- компаративні уміння (орієнтація у явищах іншого способу життя, їх розпізнавання та сприйняття; порівняння з власною культурою; знаходження спільних та розбіжних рис);
- інтерпретаційні уміння (інтерпретація комунікативної діяльності з точки зору культурних детермінант рідної або іншої культури);
- стратегічні уміння (аналіз нерозуміння у спілкуванні з представниками іншої культури; уникання непорозуміння; використання вербальних та невербальних засобів для компенсації недостатніх знань; отримання нових знань);
- емпатійні уміння (приймання позиції іншої людини; урахування соціокультурної специфіки партнера; прийняття та поважне ставлення до іншої системи цінностей та світогляду).

Завдяки аналізу вмінь студентів, котрі необхідні на кожному рівні міжкультурної компетенції, можна зазначити, що вивчення німецьких

прислів'їв та їх українських еквівалентів забезпечує розвиток вмінь на кожному рівні.

У прислів'ях будь-якого народу відображений спосіб мислення, життєвий досвід, реалії, світогляд та світосприйняття. Тому, вивчаючи німецькі прислів'я, студенти не лише засвоюють новий лексичний матеріал, а й ближче знайомляться з німецькою культурою, побутом, моральними принципами та настановами. Під час пошуку українського еквіваленту студенти формують компоративні та інтерпретаційні вміння. В більшості випадків прямий еквівалент відсутній, тоді, працюючи над підбором часткового еквіваленту, студенти розвивають стратегічні вміння. І, як результат, формуються й емпатійні вміння, що забезпечують прийняття та поважне ставлення до іншої системи цінностей та світогляду.

Отже, вивчення німецьких прислів'їв забезпечує розширення лексичного запасу студентів, формує міжкультурну компетенцію, розвиваючи компоративні, інтерпретаційні, стратегічні та емпатійні вміння.

УДК 811.112.2'25-027.21(043.2)

Гончаренко Л. О.,

канд. філол. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМОК ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА В НІМЕЧЧИНІ

Велика увага до проблем перекладу – це характерна особливість історії німецької культури. Свої концепції про переклад висували А. Шлегель, Й. Гете, В. Гумбольдт, Я. Грімм, О. Каде, К. Райс, В. Віллс, А. Нойберт та ін.

Можна зазначити, що великий внесок у розвиток лінгвістичної теорії перекладу зробив німецький лінгвіст О. Каде. Для нього характерна фундаментальність та широта наукових інтересів. Він цікавився проблемами як письмового, так і усного синхронного перекладу, займався загальнотеоретичними питаннями та окремими типами перекладацьких відповідників, вивчаючи зв'язки перекладознавства з лінгвістикою та теорією комунікації. Науковець намагався надати теорії перекладу об'єктивного характеру, для цього в перекладі необхідно було виділити такі фактори, які були б не випадковими, а

закономірними. Саме пошук таких факторів привів О. Каде до комунікативного підходу в перекладі, вивченню його як важливої частини двомовної комунікації, учасники якої володіють різними мовними кодами. Під час такої комунікації перекладач виконує потрібну функцію: адресата повідомлення іноземною мовою, інтерпретатора, адресанта повідомлення на мові перекладу. Крім цього, О. Каде вказує, що у двомовній комунікації і в перекладі як її складової частини існують параметри з яких можуть бути виведені різні фактори, які впливають на процес перекладу: мовні системи, об'єктивна дійсність, учасники комунікації. О. Каде виключає з перекладацької діяльності вільне парафразування, при якому між парафразою і оригіналом немає закономірного співвідношення. Таким чином, вважається правомірним широке варіювання перекладачем мовними засобами для вирішення конкретних прагматичних завдань за умови, що адаптація тексту перекладу викликається об'єктивними факторами комунікативної ситуації.

Ще один німецький лінгвіст та викладач перекладу А. Нойберт зробив вагомий внесок у розвиток теорії перекладу. Він дослідив два комплекси перекладацьких проблем, пов'язаних з прагматичними аспектами перекладу й застосуванням принципів та понять сучасної лінгвістики тексту. Саме А. Нойберт висвітлив прагматику як одну з найважливіших аспектів теорії перекладу. Він постулював, що адекватний переклад повинен зберігати прагматику оригіналу. Поняття прагматики (відношення тих, хто користується мовою до мовним знаків) трактується А. Нойбертом дуже широко, вона включає стилістику й протиставляється граматиці та семантиці за допомогою яких вона реалізується.

Вчений пов'язує проблему прагматичної адекватності з чотирма типами відносин, які можуть існувати в оригіналі. Звідси випливає чотири види перекладу. У першому випадку у текстів оригіналу та перекладу є загальна мета, яка базується на загальних потребах. Оригінал не призначений виключно для аудиторії, яка є носієм мови. Сюди відносяться рекламні оголошення, наукова та технічна література. У другому випадку мова йде про переклад, характерний для текстів, які містять інформацію, що відповідає специфічним потребам аудиторії мови оригіналу. Це тексти законів, суспільно-політична література, місцева преса. Третій тип – це переклад художньої літератури. Вона хоча і створюється для аудиторії мови оригіналу, але може виражати й загальнолюдські потреби, стаючи частиною всесвітньої літератури. У цьому випадку ступінь перекладності залежить від жанру. Так, наприклад, белетристика й драматургія володіють більш високим ступенем перекладності, ніж лірична поезія.

І нарешті останній тип, який створюється на мові оригіналу, але призначається насамперед для перекладу на іншу мову і спочатку спрямований на аудиторію мови перекладу. Такий тип текстів має високу ступінь прагматичної перекладності.

Не можна залишити поза увагою ще одну вчену К. Райс. Її працям належить помітне місце у розвитку перекладознавства в західній Німеччині. Її перекладацькі концепції відрізняються великою динамічністю. К. Райс стверджує, що остаточне судження про якість перекладу можна зробити лише після зіставлення перекладу з оригіналом і насамперед після визначення до якого типу належить текст оригіналу, так як це головним чином зумовлює і метод перекладу. Вчена вважає, що існує три основних типи тексту. В одному на першому місці стоїть функція опису. В іншому основна роль належить функції виразу емоційних чи естетичних переживань. У третьому домінує функція обігу, тобто заклик до дії або реакції. Перший тип тексту орієнтований на утримання, другий – на форму, третій – на звернення. Головним критерієм оцінки перекладу є його відповідність тієї мети, заради якої він був здійснений. Це концепція, яку автори назвали «Скопос – Теорія», виходить з того, що переклад – це, насамперед, вид практичної діяльності, а успіх будь-якої діяльності визначається тим, якою мірою вона досягає поставленої мети. Мета перекладу може бути різною і, відповідно, тексти перекладу будуть принципово відрізнятися один від одного. Виходячи з поставленого завдання, перекладач обирає спосіб перекладу. Перекладач виступає не в якості простого посередника, а як мовний консультант, спеціаліст, який добре знає мову, культуру, економіку відповідної країни та здатний створити такий текст, який потрібний для успішної діяльності з представниками цієї країни.

Відомий західнонімецький лінгвіст В. Віллс зробив значний внесок у розвиток теоретичних та прикладних аспектів перекладу, надав перекладацькій діяльності суспільної значущості. Він розробив принципи створення типології перекладацьких труднощів, а також вважав, що в основі таких труднощів лежать чотири фактори: по-перше, особливості кожної мов, що беруть участь у процесі перекладу, по-друге – особливості перекладача, який виступає в подвійній ролі: адресата тексту оригіналу та автора тексту перекладу. По-третє, особливості типу тексту оригіналу відповідно потрібної класифікації текстів, запропонованої К. Райс. Останнім фактором є особливості певного тексту оригіналу. Великий практичний інтерес представляють зауваження В. Віллса щодо змісту й організації підготовки майбутніх перекладачів. Він наполягає на тому, що навчання перекладу має

полягати не в інтуїтивному перекладі навчальних текстів, а в поясненні і засвоєнні перекладацьких прийомів. Важливе місце займає аналіз перекладацьких помилок і оцінка якості перекладу. Помилки класифікуються в залежності від причин, з якими вони пов'язані. Найгрубіші помилки виникають у зв'язку з нерозумінням перекладачем смислових відношень між частинами тексту оригіналу. В тексті перекладу пропонується розрізняти граматичні, стилістичні та когнітивні помилки. Можуть бути помилки, пов'язані з порушенням норм мови перекладу, але при яких текст залишається зрозумілим. Значне місце в концепції В. Віллса приділяється ролі особистості перекладача, ситуації, в яку він себе ставить, мети яку він переслідує, свідомо чи несвідомо. В. Віллс вважає, що дії перекладача безсумнівно залежать від оригіналу та від читачів перекладу. І чим точніше він визначить для себе вимоги, які вони висувають, тим успішніше буде його діяльність.

УДК 81'25-051(043.2)

Греков В. О.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОФЕСІЯ, ЩО ВБИВАЄ САМА СЕБЕ

«Революція – це свиня, яка пожирає власних дітей».

Камілл Демулен

Професія перекладача, як згадувалося у багатьох виданнях, є однією з найскладніших інтелектуальних професій філологічного характеру, і потребує від спеціаліста неабияких зусиль, хисту та професійної підготовки. Утім, як свідчать сучасні розробки у галузі кібернетики та інформаційних технологій, цій професії залишилося існувати (на особисту думку автора цієї роботи) добрих двадцять років.

Ця стаття буде містити велику кількість запозиченого матеріалу, поданого у вигляді знімків екрану комп'ютеру, або так званих скріншотів. Це намір автора, оскільки правильне знайомство з програмами досягається за допомогою ознайомлення з їх зовнішнім виглядом та інтерфейсом. Окрім цього, для найкращого опису певних сервісів та програм та економії часу читача будуть розміщені посилання на відео- та аудіо матеріали. Наявність у статті цих матеріалів не впливає на той факт, що ідея статті є оригінальною і не запозичена у жодному з джерел.

Існує певна низка розроблених програм, що активно тестуються і можуть упродовж наступних 10–20 років стати у змозі абсолютно повноцінно замінити як галузевих, так і конференц-перекладачів. Залишається неясним, чи вдасться створити штучний інтелект, здатний перекладати художні твори та вірші, проте такі види перекладу, як юридичний, медичинський, технічний, розмовно-побутовий (без урахування специфічних випадків та каламбурів) будуть перекладені за допомогою пристроїв і програмного забезпечення швидше і точніше, ніж це зробить будь-який перекладач, навіть спеціаліст найвищої кваліфікації. Перекладачі вбивають самі себе за допомогою двох типів перекладу – машинного та автоматизованого. І якщо автоматизований переклад є явищем надзвичайно корисним для перекладача і великою допомогою (зараз йдеться про електронні словники, робота з якими неймовірно прискорює процес перекладу), то переклад машинний поступово вбиває перекладача як ланку, залишаючи лише коректора. Згодом, імовірно, і цього не знадобиться.

Машинний переклад – технології автоматизованого перекладу текстів (письмових та усних) з однієї природної мови на іншу за допомогою комп'ютера; напрямок наукових досліджень, пов'язаний з побудовою систем автоматизованого перекладу.

На базовому рівні, робота таких програм полягає у заміні слів чи словосполучень з однієї мови на слова чи словосполучення з іншої. Однак тоді виникає проблема, що така заміна не може забезпечити якісний переклад тексту, адже потрібне визначення та розпізнання слів та цілих фраз з мови оригіналу. Це спонукає активну наукову діяльність у галузі машинної, або комп'ютерної, лінгвістики. Наразі для вирішення неоднозначностей при перекладі використовуються багатомовні онтологічні ресурси, такі як WordNET.

Замість «машинний» іноді вживається слово автоматичний, що не впливає на сенс. Проте термін «автоматизований переклад» має зовсім інше значення – в такому випадку програма просто допомагає людині перекладати тексти.

Автоматизований переклад передбачає такі форми взаємодії:

- Частково автоматизований переклад: наприклад, використання перекладачем-людиною комп'ютерних словників;
- Системи з поділом праці: комп'ютер навчений перекладати тільки фрази жорстко заданої структури (але робить це так, що виправляти за ним не потрібно), а все, що не вклалося в схему, віддає людині.

В англomовній термінології також розрізняються терміни *machine translation*, *MT* (повністю автоматичний переклад) і *machine-aided* або *machine-assisted translation (MAT)* (автоматизований); якщо ж треба позначити й те, й інше, пишуть M(A)T.

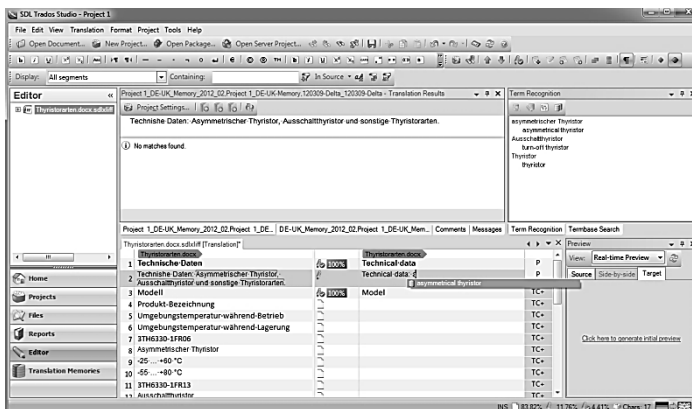
Існують два принципово різних підходи до побудови алгоритмів машинного перекладу: заснований на правилах (rule-based) і статистичний, або заснований на статистиці (statistical-based). Перший підхід є традиційним і використовується більшістю розробників систем машинного перекладу (ІПОМТ в Росії, SYSTRAN у Франції, Linguatес у Німеччині тощо). До другого типу належить популярний сервіс Перекладач компанії Google, а також новий сервіс від ABBYY, які, до речі, є конкуруючими настільки, що у опису свого продукту ABBYY вказують, що до них подібного програмного забезпечення принципово не було. Скріншот наступної статті надає необхідну інформацію про цей продукт. Російська мова скріншоту зумовлена актуальністю теми та її новизною – україномовна частина Інтернету ще не обговорює подібні сервіси достатньо детально, аби можна було ввести читача у курс подій належним для цієї статті чином.

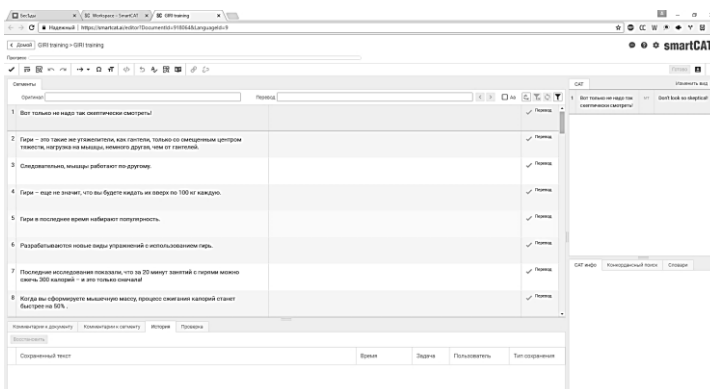
Популярна платформа для відеодзвінків, голосових дзвінків та обміну текстовими повідомленнями Skype тепер також має синхронний вбудований перекладач навіть для відеодзвінків.

Традос – німецька компанія-піонер в галузі автоматизованого перекладу, яким ми бачимо його зараз. Їх перший продукт у цій царині вийшов аж далекого 1992 року, а найсвіжіша версія їх програми SDL Trados вийшла 2015 року, і з тих пір зазнала численних оновлень. Ліцензійна версія коштує від \$300, і містить велику кількість глосаріїв та пам'ять перекладів, що допомагають перекласти певні тексти практично без участі перекладача.

Сервіс хмаринного перекладу SmartCAT надає перекладачеві змогу повністю автоматизованого перекладу на основі словників, що розміщені на «клауді», або так званій хмаринці. Створюються ці словники користувачами програми, а використовуються ними ж, проте не індивідуально, а є доступними кожному. Програма має зрозумілий інтерфейс та містить підказки, а також багато допоміжних функцій для презентації перекладачів на ринку праці, полегшення способів оплати та ін.

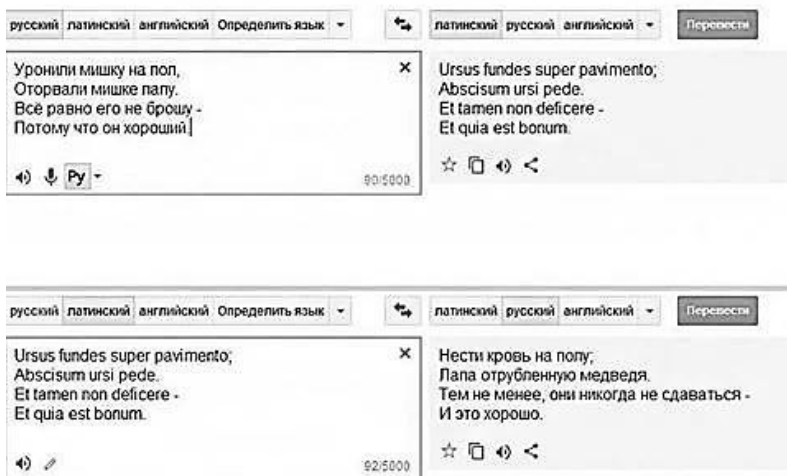

Google Translate – сервіс компанії Google, що дозволяє автоматично перекладати слова, фрази та web-сторінки з однієї мови на іншу. Google використовує власне програмне забезпечення. Використовується підхід статистичного машинного перекладу. З вересня 2008 підтримується й переклад на українську мову. Станом на вересень 2016 року, Google-перекладач підтримує майже всі функції для української мови, включно з вимовлянням слів вголос, візуальним перекладом за допомогою офіційного застосування для Android тощо. Для покращення якості перекладу необхідні корпуси паралельних текстів чи колекції пам'яті перекладів.

Для поліпшення сервісу користувач може сам запропонувати варіанти перекладу текстів. Сервіс включає в себе також переклад всієї веб-сторінки і навіть одночасний пошук інформації з перекладом на іншу мову. Для веб-дизайнерів співробітниками компанії був розроблений скрипт, який дозволяє організувати переклад сайту на всі доступні мови.

Утім, деякі тести доводять, що той самий текст, перекладений на іноземну мову і з неї знову оригінальною, відрізняється критично.

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА#1

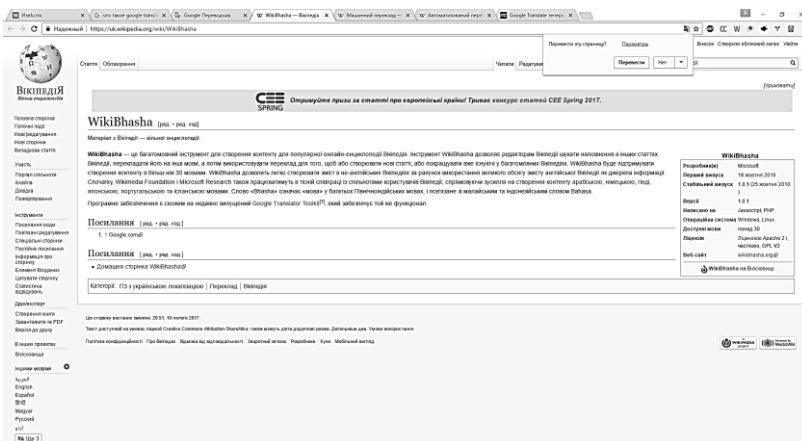

Наразі сервіс підлягає критиці і є джерелом безупинних жартів з боку професійних перекладачів та користувачів, проте автор даної статті впевнений, що за 10–20 років ситуація зміниться і ті, хто

сьогодні сміється над якістю машинного перекладу, можуть втратити роботу через неї.

Google Translate також має безліч допоміжних програм та функцій, які сумісні з програмними забезпеченнями смартфонів та будь-якими браузерами, зокрема, наприклад, Tap to Translate, що допомагає перекласти будь-яку інтернет-сторінку за допомогою руху пальця (і при цьому абсолютно безплатно, що для клієнта часто є вагомим фактором!). Детальніше і з демонстраційним відео ви зможете дізнатися з посилання: <http://itc.ua/blogs/google-translate-teper-rabotaet-vnutri-lyubogo-prilozheniya-android/>.

— WikiBhasha

Ще раз наголошуємо, що на даній стадії усі ці проекти мають недоробки, але це недоробки не програмного характеру, а такі, що мають місце внаслідок недостатнього об'єму корпусів текстів або пам'яті перекладів. Нейросіті вже навчилися розпізнавати правила більшості розповсюджених мов, і наразі тільки розвиваються. Більш за те, в них почали вбудовувати алгоритми самонавчання, автоматичного пошуку еквівалентів тощо.

Наостанок хочеться зазначити, що, крім програмного забезпечення, розроблюється також і низка пристроїв, що дозволяють максимально ефективно використовувати переваги вищезазначених програм. Так, зокрема, у квітні 2017 року було розроблено спеціалізовані навушники-перекладачі Airbuds Translator, що дозволяють використовувати хмаринні сервіси для здійснення синхронного перекладу.

Таким чином, технологічний прогрес, враховуючи нинішні темпи розвитку у галузі, дозволяє зробити впевнений висновок: у найближчому майбутньому переклад стане абсолютно автоматизованим процесом, і перестане потребувати людського фактору як посередника. Враховуючи, що над розробкою програмного забезпечення, окрім програмістів, працюють і перекладачі, то переклад можна назвати професією, яка вбиває сама себе.

УДК 81'25:321(043.2)

Гуменій В. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

Переклад суспільно-політичних реалій, як слів специфічних для певного народу або країни, вимагає від перекладача особливих знань, а саме знання лінгвокраїнознавства. Природу реалій можна глибше пізнати й адекватно пояснити лише з огляду на історію та національний колорит. Лексичний шар виступає не тільки засобом пізнання та репрезентації мовної картини світу, а й слугує для вираження багатоаспектної палітри усього, що пов'язане з мовними особливостями певної нації.

Хоча мова йде про поняття та предмети, можна дати точний опис та визначення, при передачі їх на мову перекладу, можливі значні

відхилення та варіанти. Це пов'язано з тим, що за частотою вживання, за роллю в мові, за побутовим характером слова, що виступають в якості назв таких реалій, не мають термінологічного забарвлення; вони не вирізняються навіть в найбільш буденному контексті оригіналу, не вирізняючись в ньому стилістично, є звичними для мови оригіналу і саме тому при їх перекладі виникають труднощі.

В кожній мові є слова, що ніяк не вирізняються серед інших слів, але передати їх при перекладі буває досить непросто. Адже реалії – це специфічні слова або назви предметів в духовній та матеріальній культурі, що притаманні тільки певному народу. Реалії виступають означеннями предметів, понять, типових особливостей певного географічного місця, матеріального життя, соціально – історичних особливостей деяких людей, нації, країни, племені, що являють собою національний, місцевий та історичний колорит. Такі слова не мають точних відповідників в інших мовах.

У реаліях найбільш наочно проявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові. Відмінною рисою реалії є характер її предметного змісту. Реалії можуть бути обмежені рамками навіть окремого колективу чи установи. Реаліям притаманний і тимчасовий колорит. Як мовне явище, найбільш тісно пов'язане з культурою, ці лексичні одиниці швидко реагують на всі зміни у розвитку суспільства.

За своїми властивостями і функціями суспільно-політичні реалії близькі до термінів та імен власних. Дослідники культурно-маркованих одиниць неодноразово відзначають, що межа між термінами та реаліями досить умовна і дуже рухлива. У ряді випадків досить складно встановити відмінність мовних реалій від термінів. Але все ж таки є ознаки, по яких цілком можливо диференціювати реалії від термінів.

Сфера застосування термінів – це наукова література. Реалії, навпаки, частіше використовуються в художній літературі, де вони служать не тільки стилістичними цілями, а й відтворення національного, місцевого та історичного колориту.

Існує дві основні труднощі передачі реалій при перекладі: відсутність в мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) із-за відсутності у носіїв цієї мови позначеного реалією об'єкта (референта) та необхідність, наряду з предметним значенням (семантикою) реалії, передати і колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення.

Однак деякі реалії мають в мові перекладу одиничні відповідники (der Adventskranz – різдвяний вінок). Одиничний відповідник означає

те, що у більшості випадків подана одиниця вихідної мови перекладається однією тією ж одиницею мови перекладу. При перекладі такого типу реалій, які мають одиничні відповідники, труднощі майже не виникають. Контекстуальний переклад звично протиставляють «словниковому перекладу», зазначаючи, таким чином, відповідності, які слово може мати в контексті на відміну від наданих у словнику. При цьому характерна відсутність відповідностей самого слова, і його зміст передається за допомогою трансформованого відповідним чином контексту.

Такими є основні засоби перекладу реалій. Вони кожен раз ставлять перекладача перед альтернативою: транскрибувати або перекладати?

Наприклад, в науковому тексті реалії частіш є термінами, отже і перекладаються відповідно термінам; в науково-популярному творі можна надати коментарі відповідно пізнавальним напрямкам твору; у пригодницькому творі часто використовується транскрипція через елемент екзотики, який притаманний цьому жанру.

Вирішальним при виборі між транскрипцією і перекладом реалії є та роль, яку вона грає в змісті, яскравість її колориту, тобто міра її висвітлювання в контексті. При транскрипції звичайні і звичні в мові оригіналу слова і вислови в мові перекладу випадають із загального лексичного оточення, відрізняються своєю чужерідністю, внаслідок чого, привертають до себе посилену увагу і це порушує рівновагу між змістом і формою. При передачі ж реалій іншим шляхом утрачається характерне забарвлення мови, носіями якої вони є: зникає частина національного або історичного колориту, ураховується ряд їх особливостей як одиниці в лексичних системах відповідних мов, в тому ж числі таких показників, як її знайомість і незнайомість, літературна й мовна традиція, її віднесення до того чи іншого класу за предметом, часом та місцем.

Можливості перекладу реалій, які фактично зустрічаються в перекладах, зводяться до чотирьох основних випадків: транслітерація чи транскрипція, створення нового (чи складного) слова на основі вже існуючих в мові елементів, уподібнюючий переклад, уточнюючий при умовах контексту та гіпонімічний переклад (заміна видового поняття на родове). Питання про вибір між транскрипцією (транслітерацією) та безпосередньо перекладом стосується, головним чином, ще незнайомих носіїв мови перекладу слів.

Рішення питання про вибір між транскрипцією і перекладом залежить від іноземної і перекладацької мови, від їх граматичних і словотвірних особливостей, від культури мови і традиційного для них прийняття або неприйняття реалій.

Всі засоби передачі реалій в перекладі необхідно пов'язувати з тим, в якій мірі запроваджені слова, знайомі читачеві

Переклад суспільно-політичних реалій ускладнюється ще й необхідністю урахувати цілий ряд обставин, які заважають дати одну на всі випадки життя відповідь. Безумовним є лише одне: «рецептів тут, як і в перекладі загалом, немає, і перекладач, ураховуючи загальні теоретичні положення і спираючись на володіння мовою, на свій досвід, чуття, фонові знання, та на «контекстуальні обставини», в кожному окремому випадку вибирає шлях, який підходить більш всього, а інколи є єдиним можливим.

Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов'язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. Під час перекладу реалій виникає, з одного боку, потреба підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з другого – певним чином передати їх значення і типові для носіїв мови джерела асоціації, уникаючи, наскільки це можливо, багатослів'я.

Для будь-якого перекладача переклад реалій є, з одного боку, цікавою, а з іншого, важкою та відповідальною працею, адже недостатнє знання історії, культури, звичаїв, суспільного ладу, особливостей політичного життя може стати причиною неадекватного перекладу, що просто або не буде сприйматись реципієнтом, або буде сприйматись, але не належним чином.

Основна проблема, з якою стикається перекладач при передачі референційних значень, що виражені в початковому тексті, – це неспівпадіння ряду значень, властивих одиницям вихідної мови та мови перекладу. В тих випадках, коли відповідність тій або іншій лексичній одиниці однієї мови в словарному складі іншої мови повністю відсутня, говоримо про безеквівалентну лексику.

Труднощі відтворення суспільно-політичних реалій цільовою мовою також полягають у тому, що, зазвичай, в мові перекладу відсутній еквівалент позначуваного реалією референта та водночас із денотативним значенням реалії необхідно передати її національно-історичний колорит і конотації. Відтворення національно-культурної специфіки реалій оригіналу обтяжене ще й тим, що адекватним переклад буде лише тоді, коли буде викликати у читачів такі самі враження, що й текст оригіналу у читачів оригіналу, і при цьому зберігати національну своєрідність першоджерела.

ВИБІР СИТУАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФОНОСТИЛІСТИЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ МОВЛЕННЯ

При вивченні фоностилістичної варіативності мовлення членів певної соціально-професійної групи необхідно визначити типові для їхньої діяльності ситуації спілкування, які повинні відрізнятися за ознакою диференціації стилів. Г. Майнхольд розробив свою класифікацію стилів залежно від сфери та ситуації спілкування. Так, наприклад, для зіставлення вимовних варіантів німецьких службовців з тим або іншим фоностилем у комунікативній сфері службовців можна визначити такі жанри: доповідь, дискусія, переговори, неформальна бесіда.

Доповідь – організована, об'єктивна презентація спостережень, пізнання чи фактів у процесі прийняття рішень. Це монологічна форма публічного виступу. Ситуація спілкування, як правило, знайома мовцю, однак офіційна атмосфера й почуття відповідальності за зміст сказаного спричиняють інтуїтивне переключення виступаючого з природного для нього розмовного стилю на літературний стандарт (нормовану стандартну вимову), що супроводжується іноді вповільненням темпу і появою навіть деяких гіперкоректних форм. Таке мовлення не є забарвленим емоційно, його зміст має характер інформування й пояснення, відносини між мовцем і слухачем офіційно-нейтральні. Середній, іноді трохи уповільнений темп мовлення, логічні паузи між мовленнєвими тактами й висловленнями, інтонаційне виділення важливих для передачі змісту ділянок мовного ланцюга полегшують сприйняття й запам'ятовування інформації.

Переговори – будь-який процес спілкування з ким-небудь, у якому одна людина намагається отримати від свого співрозмовника схвалення, згоду чи конкретні дії. У процесі такої комунікації між сторонами відбувається обмін різного роду інформацією.

Дискусія, диспут – види суперечки, у рамках якої розглядається, досліджується, обговорюється певна (моральна, політична, наукова, професійна та ін.) проблема з метою досягнути взаємоприйнятного, а іноді й загальнозначущого її рішення. Учасники, висловлюючи різні судження, точки зору, оцінки щодо тих чи інших питань, піддаються певній мірі емоційності, що не в останню чергу проявляється в певних особливостях їхнього мовлення. Прискорення темпу, певний ступінь

асиміляцій, посилення інтенсивності розмовної та регіональної забарвленості окремих реалізацій змінних, збільшення кількості ненаголошених складів, слів та груп слів, наявність деяких усичених форм службових та повнозначних слів – це ті характеристики мовлення, що властиві стилю менш офіційного спілкування в діалогічній/полілогічній формі.

Неформальна бесіда – це контактне діалогічне та полілогічне мовлення переважно спонтанного та емоційно забарвленого характеру. Комуніканти постійно обмінюються ролями «мовець» – «слухач». Зміст та фонетичне оформлення висловлювань залежать від конкретної ситуації та реакції співрозмовника. Чинники неофіційності стосунків між мовцями та «примітивної» повторюваності ситуацій (коли умови та зміст спілкування не змінюються) спростовують необхідність у використанні повної структури речень, вживання виключно літературної лексики та ін. Вимова в неофіційній ситуації характеризується мінімальною чіткістю з максимальною кількістю різних видів асиміляцій, змінами місця артикуляції та способу утворення та інших, викликаних мінімальною напруженістю, органів мовлення, прискоренням темпу, різним ступенем наголосу, а також впливом регіонального та соціального походження мовця. Це стиль неофіційного спілкування в діалогічній/полілогічній формі.

Аналізуючи мовлення інформантів в описаних жанрах стає можливим виявити фоностилістичні особливості мовлення інформантів та довести залежність ступеня вияву цих ознак від рівня офіційності ситуації спілкування.

УДК 811.112.2'42:82

Мукатасва Я. В.,

канд. філол. наук, доцент, викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТИЛІСТИКА НАВЛАСНЕ-ПРЯМОЇ МОВИ У НОВЕЛАХ ТОМАСА МАННА

Невласне-пряма мова (НПМ) – літературний прийом, для якого характерним є поєднання рис прямої і непрямої мови. Прямою мовою у НПМ передається чуже внутрішнє висловлювання, мислення персонажа, що подається автором як поєднання власного мовлення і мовлення протагоніста. З непрямою мовою НПМ споріднює вживання дієслів і займенників у формі 3-ої особи.

Традиції використання НПМ як художнього прийому в німецькій літературі беруть свої витоки ще у давньовірхньонімецькому та середньовірхньонімецькому періодах. У XVII ст. НПМ простежується у творах А. Гріфіуса і Г. Грімельсгаузена, у XVIII ст. її як художній прийом застосовують К. М. Віланд та Й. В. Гете, у XIX ст. цей стилістичний прийом властивий для стилю Г. Бюхнера, Т. Фонтане, Е. Меріке тощо. На початку XX ст. НПМ набуває автономного статусу, вона, перетворюючись із спонтанного художньо-стилістичного засобу психологізації, драматизації або емоціоналізації на свідомий літературно-художній прийом і слугує засобом репродукції чужої мови. Художні традиції використання НПМ як літературно-художнього прийому в німецькій літературі пов'язані, насамперед, з іменами визначних німецьких письменників Т. Манна, Г. Манна, Л. Фейхтвангера, А. Зегерс, Б. Келермана, В. Бределя, Г. Бея та ін.

Отже, становлення НПМ як мовностилістичного і художнього прийому та виду репродукції чужої мови в німецькій літературі пов'язано насамперед з національними мовними і художніми традиціями.

Проблеми мовної репродукції висвітлені у роботах академіка К. Кусько. Заслужують уваги наукові дослідження НПМ в сучасній художній літературі, аналіз лексичних ознак суб'єктного плану в авторській мові, її типології у сучасній німецькій літературі, характеристика мовних традицій і мовного новаторства в художній реалізації НПМ у німецькій літературі. Усі ці дослідження містять всебічну, ґрунтовну інтерпретацію форм репродукції авторського і чужого мовлення на матеріалі автентичної німецької літератури.

К. Я. Кусько виділяє структурно-семантичні види НПМ на базі зовнішнього мовлення (ЗМ) – тематична НПМ, прихована НПМ, цитатна НПМ, мова в мові, колективна НПМ; на базі внутрішнього мовлення (ВМ) – внутрішні рефлексії або традиційна НПМ, внутрішній монолог, потік свідомості. Дослідниця дотримується думки про те, що НПМ є способом (формою) передачі чужого мовлення; літературно-художнім прийомом; загальномовним (комунікативним) явищем. Вона має широке функціональне навантаження (мовна характеристика персонажів, психологічне заглиблення, емоційність зображення, композиційна побудова, сатира, гумор, іронія тощо) та проявляється на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях.

Розмаїття функцій НПМ простежується, по-новаторськи продовжується і реалізується в німецькомовній літературі XX століття, зокрема у творчій спадщині Томаса Манна.

Розглянемо лексичні стилістичні, лексико-граматичні стилістичні та синтаксичні стилістичні засоби репродукції НПМ у новелах Томаса Манна.

На лексичному рівні стилістики НПМ автор вживає епітети (здебільшого емоційно-оцінні і конкретизуючі), що дозволяє дати повну характеристику персонажам: *diese schlichte und harte Lehre / vierzehnjährige Seele / dunkle und feurige Mutter*.

До лексичних стилістичних експресивних засобів у новелах слід віднести також порівняння, метафоричні відображення, метонімії.

НПМ у новелах Томаса Манна репродуковано лексико-граматичними стилістичними засобами, такими як анафора, епіфора, дослівний повтор, анадиплосис, антитеза і протиставлення.

Найбільш характерними синтаксичними експресивними засобами для НПМ у новелах Томаса Манна є окличні та питальні типи речень. Вони належать до основних синтаксичних показників НПМ і являють собою ефективний засіб психологізації новели. Слід зазначити, що такі типи речень властиві внутрішній НПМ, досить часто автор вживає окличні речення з метою віттворення внутрішніх рефлексій головного героя:

O weh! Halt, halt! Kröger ist unter die Damen geraten.

Щодо питальних речень, то автором для репродукції НПМ часто використовуються конструкції, в яких як уточнюючий зачин виступають допоміжні або модальні дієслова:

Hatte Hans es vergessen, fiel es ihm erst jetzt wieder ein, dass sie heute Mittag ein wenig zusammen spazieren gehen wollten?

Характерним синтаксичним засобом у структурі НПМ у новелах зазначеного автора є лексичний повтор (дослівний) повтор:

Was er eben sah, war dies Komik und Elend – Komik und Elend.

Таким чином, можна зробити висновок, що НПМ широко представлена у творчості Томаса Манна, в ній відбивається манера мовлення літературного персонажа, емоційне забарвлення, вона виступає засобом розкриття внутрішнього світу героїв, дозволяє дати їм психологічну характеристику.

УДК 81'253/.255.4(043,2)

Муратова В. Ф.,

канд. філол. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕКЛАД: ТИПИ, МЕТОДИ, ПРАКТИКА

Слідом за В. Комісаровим у залежності від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу виділяємо художній переклад та інформативний

переклад. Він визначає, художній переклад як такий вид перекладацької діяльності, основним завданням якого є створення тексту на МП, яке здатне справляти художньо-естетичний вплив ВТ.

Аналіз перекладів літературних творів показує, що у зв'язку з цим завданням для них є типовими відхилення від максимально можливої змістової точності з метою забезпечити художній ефект оригіналу.

В інформативному перекладі підтипи виділяються за приналежністю текстів до різних функціональних стилів ВМ. За цією ознакою розділяються переклад науково-технічних, офіційно-ділових, газетно-інформаційних, патентних матеріалів тощо.

З точки зору засобу сприйняття оригіналу та створення тексту перекладу, переклад розділяється на усний та письмовий.

Письмовим перекладом називається такий, при здійсненні якого ВТ та ТП мають вид зафіксованих текстів, до яких перекладач може неодноразово повертатися.

Усний переклад – це такий вид перекладу, при здійсненні якого ВТ та ТП не мають зафіксованої форми, що зумовлює однократність сприйняття перекладачем відрізків ВТ та неможливість подальших змін у ТП.

Послідовний переклад – це різновид УП, за якого перекладач починає перекладати після того, як оратор припинив говорити, закінчив своє повідомлення чи його частину. Послідовний переклад іде слідом за текстом оригіналу, який або вже пролунав, або вимовляється з перервами звучання – як правило, паузи робляться між абзацами, рідше – між реченнями або фразами у складі речення.

У залежності від напрямку перекладу та можливості змінити його виділяють односторонній та двосторонній переклади.

Синхронний переклад – це різновид усного перекладу, при виконанні якого перекладач, слухаючи мовлення оратора, практично одночасно з ним (припускаючи лише відставання на 2–3 сек.) промовляє переклад. Як правило, синхронний переклад здійснюється з використанням технічних засобів, у спеціальній кабіні, де мовлення оратора подається перекладачеві через навушники, а сам перекладач говорить у мікрофон, звідки його переклад транслюється для рецепторів. СП вимагає від перекладачів вміння одночасно виконувати різні мовленнєві дії: слухати мовлення однією мовою, перекладати іншою й говорити нею.

Ще на початку 50-х років ХХ ст. дослідник Т. Севорі спробував класифікувати переклади і виділив серед них 4 типи: досконалий переклад – це переклад суто інформаційних фраз-оголошень; адекватний переклад – це переклад сюжетних творів, де є важливим

тільки зміст, а форма його вираження не має значення. При такому перекладі перекладач має право вільно поводитися з першотвором (опускати слова або цілі речення, смисл яких йому здається незрозумілим, перефразує смисл оригіналу за власним бажанням). Фактично, другий тип перекладів Т. Севорі відповідає сучасному визначенню свавільного перекладу; третій тип перекладу не одержав назви. Він являє собою переклад класичних творів, в яких форма так само важлива, як і зміст. Автор зазначає, що такий тип перекладу потребує стільки багато часу, що його комерційна значущість і цінність втрачається; четвертий тип перекладу визначається як близький до «адекватного». Це тип перекладу наукових творів, технічних матеріалів, поява якого зумовлена суто практичною необхідністю. Отже, у своїй класифікації Т. Севорі враховує не лише фактори змісту й форми, а й авторську інтенцію, тобто намір автора.

УДК 378.016:81'243(043.2)

Науменко А. А.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Мова і культура тісно пов'язані у процесі навчання і, відповідно, в процесі оволодіння іноземною мовою. Культурний компонент присутній експліцитно й імпліцитно. Студенти повинні розуміти прихований соціокультурний зміст мови як засобу комунікації. Соціокультурне знання включає як лінгвістичні (правильне вживання безеквівалентної і конотаційне навантаженої лексики), так і нелінгвістичні складники. Позалінгвальна інформація включає в себе загальні категорії й поняття, які пов'язані з іншим суспільством (теми розмов, норми та цінності; невербальне спілкування – міміка, жести; вікові та соціальні моделі поведінки; історична, географічна інформація тощо). На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов постає необхідність максимально посилити культурний компонент комунікативної компетенції студента – майбутнього перекладача. При вивченні іноземної мови студенти-перекладачі вивчають іншу культуру і вчаться міжкультурному спілкуванню. Залучення студентів до діалогу культур є важливим з точки зору навчання і виховання, оскільки формування перекладача відбувається завдяки діалогу рідної

культури та культури іноземної. Вивчаючи іноземну культуру, студенти краще дізнаються рідну культуру. Міжкультурна компетенція – це знання соціокультурного контексту, використання іноземної мови і вміння спілкуватися в цьому контексті, надає можливості виходу за межі рідної культури. Уміння спілкуватися в рамках діалогу культур вимагає цілого ряду умінь: вміння ставити себе на місце інших учасників спілкування, вміння проявляти ініціативу міжкультурного контакту, вміння прогнозувати соціокультурні недоліки, які можуть привести до непорозуміння, вміння брати на себе відповідальність за усунення можливого міжкультурного нерозуміння, вміння бути гідним представником власної культури, вміння існувати в багато культурному середовищі. Знання норм поведінки, цінностей, правил спілкування є необхідним для вибору правильного мовленнєвого реєстра. «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» – керівний документ, що використовується для опису досягнень тих, хто вивчає іноземні мови у Європі а, поступово, в інших країнах (у листопаді 2011 року своєю Резолюцією Рада Європейського союзу рекомендувала використання «Рекомендацій» для валідації рівнів знань іноземної мови) – приділяє увагу саме соціокультурному компоненту в навчанні іноземних мов. На сучасному етапі викладання іноземних мов, знання культури країни і народу не просто важливими, вони відіграють вирішальну роль при використанні мови і впливають на іншомовну компетенцію студентів-перекладачів. Отже, іноземна мова, будучи засобом комунікації, відображає особливості світогляду, етнічних та культурних цінностей, а також норми поведінки, які є характерними для даної мовної спільноти. Усвідомлення себе в контексті іншої культури – важлива складова у вивченні іноземної мови.

УДК 81'25(06)

Наumenko A. M.,

д-р філол. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

DARSTELLUNGSPRINZIPIEN IM «FAUST» UND SEINEN ÜBERSETZUNGEN

Das traditionelle und sehr in der ganzen Welt aktiv verbreitete linguistische Übersetzen ruft unbedingt grosse und tiefe inhaltliche und formelle Unterschiede hervor. Das Gesagte wird an dem Fragment aus

Goethes «Faust» leicht bewiesen. Der Poet Pasternak ist im Unterschied zum Gelehrten Holodkovskij einen entgegengesetzten Weg gegangen (obwohl er seine Übersetzung nicht nur nach Holodkovskij, sondern oft auch auf dessen Grundlagen machte): nicht das, was Goethe direkt sagt, sondern das, was er implizit meint, – das ist der Kern von Pasternaks Übersetzungscredo. Die Frage stellt sich aber dabei, ob er diese implizite Meinung richtig versteht.

Wiederum ist bei Pasternak wie auch bei Holodkovskij nicht der Prozess selbst («*Ihr naht euch*», so bei Goethe), sondern sein Ergebnis beschrieben («*Vy snova zdes*» – «*Ihr seid wieder hier*», so Pasternak); wiederum ist das poetische Credo Goethes falsch definiert, weil anstatt der objektiven, materiellen «*Gestalten*» nur ihre «*teni*» («*Schatten*») erscheinen und anstatt des fließenden Charakters ihrer Form («*schwankend*», so Goethe) die Fluktuation von Form und Inhalt zugleich bei Pasternak herrscht («*izmenčivye*» – «*die sich Verändernden*»).

Auf den ersten Blick ist der zeitliche Gedanke in der zweiten Zeile des Originals ins Russische schön und genau übersetzt: «*Die früh sich einst dem trüben Blick gezeigt*» bei Goethe und «*Die mich seit langem beunruhigt haben*» bei Pasternak.

Aber schon auf den zweiten Blick versteht man, dass das russische Wort «*trevožyvsyje*» als Partizip II vom transitiven Verb «*trevožyt*» (**beunruhigen**) dem Reflexivverb im Original «*sich zeigen*» nur teilweise entspricht: erstens ist die Handlung im russischen Text mehrmalig, stets sich wiederholend, während die im deutschen Text einfach andauernd ist; zweitens ist die Handlung des deutschen Verbs auf sich selbst gerichtet (das Subjekt erfüllt sie in erster Linie nur für sich allein, ohne den Beobachter, das lyrische Ich, in Betracht zu ziehen, und wenn auch bei Goethe das Dativ-Objekt «*dem Blick*» steht, es ist für die lexische, morphologische und syntaktische Semantik dieses Verbs von zweitrangiger Bedeutung), im russischen Verb «*trevožyt*» (**beunruhigen**) dagegen (und auch in seinem Partizip II, das im Pasternakschen Text steht) geht es schon um ein Handeln des Subjekts, das unbedingt, in erster Linie, auf ein Objekt (in unserem Fall auf das lyrische Ich) gerichtet ist; drittens deckt sich nicht die lexische Semantik dieses Wortpaars «*sich gezeigt*» – «*trevožyvsyje*» (das deutsche Wort bedeutet einen äußeren Prozeß, etwas, was das Auge wahrnehmen kann, sein russisches Äquivalent aber weist nur auf einen psychologischen Prozess hin, der nur mit einem innerlichen Gefühl zu spüren ist).

Es fehlt bei Pasternak auch die Entsprechung zur Goetheschen Wortverbindung «*dem trüben Blick*» und in der dritten Zeile erscheint die Modalpartikel «*nakonec*» (**endlich**) als Gedanke über Möglichkeit, die schattenhaften Bilder schließlich zu erobern, zu verkörpern, während bei

Goethe das entgegenliegende Herangehen an seine Gestalten geschildert wird.

Außerdem betont das Wort «*voplošćenije*» (**Verkörperung**) bei Pasternak das Ergebnis eines schöpferischen Prozesses, und seine deutsche Quelle (*festhalten*) fordert die Aufmerksamkeit des Lesers nur auf den

Prozess selbst zu lenken, denn der damalige Goethe war sich über die Verkörperung seiner Gestalten noch nicht im klaren.

In der vierten Zeile, die die Hauptbilanz zieht, berührt Pasternak nur den Inhalt des Originals, ohne sein Wesen übertragen zu haben: es fehlt bei Pasternak wie auch bei Holodkovskij der Bezug auf Platon und die Bewegung des Sturm und Drangs, und das Wort «*zador*» (**Eifer**) als Äquivalent zum Goetheschen «*Wahn*» (umgangssprachlich gefärbt, was bei Goethe nicht der Fall ist) kann weder Inhalt noch Stil des Originals wiedergeben, sondern nur den biographischen Aspekt.

Dieses Wort bedeutet im Pasternakschen Übersetzungskontext «**Temperament**», und das Epitheton «*molodoj*» (**jung**) verstärkt diesen braven Charakterzug des lyrischen Ich; bei Goethe aber, wie schon mehrmals gesagt, ist das entsprechende Wort «*Wahn*» eine Weltanschauungskategorie.

Es ist darum nicht schwer zu verstehen, dass Pasternak die logische Betonung vom bitteren und reifen Nachdenken des Goetheschen lyrischen Ich darüber, wie die gemachten Lebenserfahrungen gar nicht leicht verbildlicht werden können, auf den psychologischen Aspekt der schöpferischen Begeisterung verlegt (d.h. auf die Notwendigkeit zu glauben, dass der Dichter in jedem Alter auch imstande ist, unbeschränkt poetisch zu sein).

Diese Betonung wäre nur im Munde Goethes aus den Zeiten der «**Stürmer und Dränger**» gerechtfertigt gewesen, aber im Jahre 1797, als die «**Zueignung**» geschrieben worden ist, hat sich Goethe aus Illusionen und Täuschungen der «*stürmischen Genies*» der 1770er Jahre, zu welchen auch er während der Entstehung einiger Szenen aus dem «**Faust**» und der Formulierung seines zukünftigen ganzheitlichen Konzepts gehört hatte, schon längst gerissen.

Die Nicht-Entsprechungen zwischen dem Goetheschen Original und der Pasternakschen Übersetzung entstehen, weil Pasternak jede Zeile der «**Zueignung**» durch beinahe unmerkliche Bedeutungsnuancen der Wörter inhaltlich «korrigiert», bis sie zusammen mit anderen Zeilen den ganzen Sinn des Originals gründlich verändert.

Ob es infolge objektiver oder subjektiver Faktoren geschieht, wird später untersucht.

Jetzt aber noch zwei Übersetzungen, doch schon in eine andere ostslawische Sprache: ins Ukrainische.

In der ersten Zeile wiederholt Franko die Fehler von Holodkovskij, auf dessen Übersetzung er seine Übertragung basieren läßt; sein Wort «*javylys*» (**seid erschienen**) akzentuiert das Ergebnis, während das Goethesche «*naht euch*» nur eine andauernde Handlung betont; die Frankoschen «*pryvydy*» (**Gespenster**) heben eine ideelle Quelle des Kunstbildes hervor, die (ioethesehen «*Gestalten*») aber unterstreichen ihr materielles Wesen.

Im zweiten Vers begeht Franko den Fehler, den auch Pasternak chronologisch später macht: sein Wort «*javl'aly's'*» (**Ihr wart mehrmals erschienen**) wie auch das Pastemaksche «*trevožyvsyje*» (**die mich beunruhigten**) bedeutet eine sich wiederholende Handlung, obwohl Goethe mit seinem Wort «*gezeigt*» nur ein einmaliges Geschehen beschreiben will.

Außerdem deckt sich Frankos «*mov z-za mgly*» (**wie aus Dunkelheit, wie im Nebel**) mit dem Goetheschen «*dem trüben Blick*» nicht nur deswegen, weil sein Bedeutungsvolumen unterschiedlich und mehr ist, sondern in erster Linie darum, weil es einen objektiven vom lyrischen Ich unabhängigen Prozeß darstellt, während Goethes Äquivalent eine subjektive, psychologische Handlung des Ich schildert.

Und wiederum bleibt der «*Wahn*» des Originals ohne Übersetzung: «*mriji*» (**Träume**) sagen nichts über das Wesen der Dichtung sowie über Platon und «*Stürmer und Dränger*», und die vierte Zeile bei Franko betont, dass das lyrische Ich auch jetzt nur mit «*Herz*» schafft und nicht mit Ratio und Gefühl, wie es bei Goethe der Fall ist.

Die von mir durchgeführte Analyse der Frankoschen Übersetzung bedeutet nicht, dass er aus dem Original nichts genau übertragen hat. Schön ist bei ihm z.B. das Wort «*hytkyj*» (=schwankende) als volles Äquivalent dem Original; nicht schlecht ist auch die dritte Zeile «*Cy vdärzu vas tüpär?*» (=Vermag ich, euch diesmal festzuhalten?) als fast die volle Adäquatheit zum Goetheschen Vers «*Versuch ich wohl, euch diesmal festzuhalten?*» u.ä.m.

Aber das Wichtigste liegt hier nicht in Einzelheiten und Kleinigkeiten, die von Franko übertragen oder nicht beibehalten worden sind (wie auch bei Holodkovskij und Pasternak, Über deren Erfolge ich nichts gesagt habe, obwohl sie beide gute, ab und zu sogar hohe Leistungen vollbracht hatten: so z.B. eine fast wörtliche Genauigkeit Holodkovskijs oder eine gewandte poetische Freiheit Pasternaks). Das Wichtigste in der Übertragung Frankos liegt in seiner Konzeption der «*Zueignung*», die der im Original (wie auch bei Holodkovskij und Pasternak) nicht entspricht.

Sehen wir, ob sie noch von zwei übrigen ostslawischen Übersetzern voll und ganz oder wenigstens in ihren Grundzügen übertragen worden ist.

Auf den ersten Blick kann man glauben, bei M. Lukaś endlich die echte oder sogar die ideale Übersetzung bekommen zu haben, weil jedes Wort,

jede morphologische Einheit und jede syntaktische Konstruktion, jeder Gedanke und jede Schattierung des Originals von Lukaš liebevoll und entsprechend ins Ukrainische übertragen scheinen.

Aber leider nur auf den ersten Blick, d.h. wenn man das Konzept des Originals nicht in Betracht zieht: die Gestalten sind bei Lukaš **«tumanni» (=nebelige)**, und das bedeutet, dass das lyrische Ich Lukaš ihr Wesen nicht fassen kann, obwohl es bei Goethe nur um ihre Form geht; das Wort **«zyavl'aly's'a» (=mehrmals erschienen)** beschreibt bei Lukaš eine sich in der Vergangenheit wiederholende Handlung, während es sich bei Goethe um ein einmaliges Geschehen mit Auswirkungen in der Gegenwart handelt; das Wort **«omani» (=der Täuschung)** entspricht gar nicht dem deutschen **«Wahn»** sowohl im denotativen als auch im konnotativen Sinne; das Wort **«čutt'a» (=Gefühle)** schließt in seinen Bedeutungskreis auch den Goetheschen Begriff **«Herz»** ein, aber das ist ein Begriff, der der Mentalität der **«Stürmer und Dränger»** nicht ganz entspricht; das Verb **«piddaly's» (=sie haben nachgegeben)** akzeptiert die Gefühle als eine «handelnde» Person, bei Goethe aber handelt das lyrische Ich.

Und als Ergebnis steht zum Schluß ein von starken und täuschenden Gefühlen ergriffener **«Stürmer und Dränger»** in Lukaš Übertragung anstatt des nüchternen Dichters aus der Zeit der Weimarer Klassik, wie es bei Goethe der Fall ist.

Es ist leicht zu sehen, dass nur der Anfangsvers bei S'omuha der Goetheschen ersten Zeile ein bißchen lexikalisch (ganz wie bei Holodkovskij, dessen Übersetzung S'omuha während seiner Arbeit am **«Faust»** aktiv nutzte) und noch weniger inhaltlich, aber keinesfalls konzeptuell ähnlich ist.

Und sogar in dieser Zeile lässt S'omuha eine bedeutende Abkehr vom Original zu: wie auch Holodkovskij beschreibt er nicht den Prozeß (**«Ihr naht euch wieder»**, so Goethe), sondern sein Ergebnis (**«Vy znov sa mnoju» – «Ihr seid wieder mit mir»**, so bei S'omuha); die Goetheschen **«Gestalten»** werden dabei zu **«zdani» (=Geschöpfe, Gebilde)** verwandelt, und es ist ganz unklar, aus welcher Quelle sie entstehen (aus den Träumen des Ich allein, d.h. aus der Innenwelt, oder aus dem äußeren Dasein), während **«Gestalten»** bei Goethe Schöpfungen der beiden Welten zugleich sind.

Und als letzter Pinselstrich an dem Gemälde des Vergleichs – ein paar Worte über das Epitheton **«daragija» (=teure, liebe)** zum Substantiv **«zdani» (=Geschöpfe, Gebilde)**: es zeigt nur ein emotionales Verhalten des lyrischen Ich zu seinen Bildern und kein qualitatives wie im Original.

Die übrigen drei Zeilen sind bei S'omuha von ihrer deutschen Urquelle lexisch und inhaltlich und konzeptuell weit entfernt: anstatt des Grundes (**«sich gezeigt»**) malt der Übersetzer die Folge (**«vabice v minulaje» – «Ihr**

zieht meinen Blick in die Vergangenheit an»); anstatt der Goetheschen «*schwankenden Gestalten*» wird bei S'omuha schon die ganze Vergangenheit des lyrischen Ich «*schwankend*», dabei ist dieses Goethesche Epitheton wiederum wie bei Holodkovskij durch ein gar nicht sinnverwandtes Wort «*nebelig*» («*niby v tumane*» – «**wie im Nebel**») ersetzt; anstatt des «*Wahns*» tritt in der Übertragung S'omuhas «*dz'orzki krok*» (=dreister Schritt; tolle, kühne Tat) auf.

Sogar der biographische Aspekt des Originals ist bei S'omuha fast nicht erhalten geblieben, geschweige denn der ästhetische und der literaturgeschichtliche.

Es ist wohl darum geschehen, weil S'omuha strebte, vor allem nur den Vordergrund der Goetheschen «Zueignung» zu übertragen, d.h. nur die Freude des lyrischen Ich, dass es poetische Gestalten seiner Jugend wieder sieht, und S'omuha hat diese Freude dem belorussischen Leser erfolgreich nahegebracht, auch wenn er tiefgreifende Schlüsselgedanken der Anfangsverse in der Goetheschen «Zueignung» der Vergessenheit preisgab.

УДК 811.112.2'25:659.1(043.2)

Ніколащенко Ю. А.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Як зарубіжними, так і вітчизняними вченими приділяється велика увага проблемі перекладу рекламних текстів. Переклад рекламних текстів на німецькій мові є дуже специфічним, креативним видом перекладу, так як потрібно передати або відтворити на іншій мові, то що по суті не піддається перекладу: образність, дошкульні заголовки, крилаті вирази, асоціативно-візуальні ряди. Відповідно до думки А. Нойберта і К. Райс, рекламний текст за своєю структурою, цілям і задачі сильно відрізняється від художнього або технічного текстів. У процесі перекладу рекламних текстів перекладачеві доводиться вирішувати не тільки лінгвістичні проблеми, обумовлені розходженнями в семантичній структурі мови оригіналу і мови перекладу, а й проблеми соціолінгвістичної адаптації тексту. Для того, щоб рекламний текст в повній мірі виконав свою комунікативну функцію, його необхідно включити в культурне середовище мови перекладу. Іншими словами він повинен викликати в цільовій аудиторії ту ж реакцію, що і текст оригіналу.

Знання і розуміння специфічних характеристик рекламних текстів необхідні для їх адекватного перекладу. На думку Г. Порческу, перекладачеві необхідно спрогнозувати реакцію пересічного споживача реклами на текст повідомлення на мові перекладу. Такий прогноз спирається не тільки на знання вихідної мови і мови, на яку перекладається, а й на знання особливостей національної психології, відмінностей в культурно-історичних традиціях, знання реалій. У зв'язку з цим він виділяє три етапи в процесі перекладу рекламних текстів: а) виокремлення характерних особливостей мови рекламного слогана; б) розуміння їх впливу на раціональну та емоційну сфери свідомості споживача; в) усунення мовного і культурно-етнічного бар'єру між комунікантами. К. Райс також зазначає, що при перекладі рекламних текстів перекладачеві в певних обставинах можна в більшій мірі, ніж при перекладі інших текстів, відхилятися від змісту і форми оригіналу. При оцінці перекладу слід, в першу чергу, враховувати, вдалося перекладачеві в достатній мірі перейнятися екстралінгвістичною і екстралітературною цілеспрямованістю відповідного тексту, містить його варіант перекладу те ж саме звернення, чи здатний він надавати такий же вплив, якого досяг автор оригіналу. Переклад реклами буде більш ефективним, якщо буде враховуватися фактор прогнозування лінгвоетнічної реакції одержувача тексту мовою перекладу.

Відповідно до думки В. Н. Комісарова, перекладачеві при перекладі рекламних текстів доводиться вносити додаткові корективи в текст з урахуванням його прагматичного аспекту. Завдання реклами – забезпечити необхідну реакцію на текст перекладу з боку певної групи споживачів і є однією з найбільш складних. Якщо перекладач ставить перед собою завдання домогтися заданого комунікативного ефекту, то йому часто доводиться вдаватися до прагматичної адаптації тексту, що виходить за рамки перекладу. Подібна адаптація при передачі на іноземну мову, наприклад, тексту реклами, який повинен забезпечити збут даного товару, нерідко призводить до написання нового паралельного тексту, що враховує специфічні смаки і нахили майбутніх покупців.

У сучасному світі завдання переведення реклами в звичному розумінні ніколи не ставиться, тому що самотність рекламних текстів робить їх часто важкими для перекладання, при підрядковому, дослівному перекладі втрачається яскравість і емоційність реклами, крім того, руйнується механізм прокомунікаційного психологічного впливу рекламних звернень. Щоб рекламний текст виконував свою комунікативну функцію, його мало перевести, він повинен бути включений в культурне середовище мови перекладу. Ця інтеграція може бути здійснена вже на базі виконаного чорнового перекладу, тоді

реклама заново створюється. Але навіть завдання перевести рекламу в чорновому варіанті важко здійсненна, тому що рекламний текст перевантажений засобами, які націлені, головним чином, на те, щоб спонукати споживача придбати товар. При цьому виникає «конфлікт форми і змісту», і перекладач багато чого не в змозі передати. Тому у багатьох випадках перекладачеві вдається передати мовну основу і функцію виразних засобів за допомогою безеквівалентної лексики або варіативною відповідністю. Порівняльний аналіз способів передачі безеквівалентної лексики на мові перекладу дозволяє зробити висновок, що не існує універсальних прийомів перекладу безеквівалентної лексики (а до неї можна віднести діалектні, просторічні слова, іноземні і модні слова, мовні прийоми, такі, як гра слів, гіперболи, метафори і тому подібне. Іноді знайти аналогічний еквівалент в системі іншої мови не представляється можливим, і перекладачеві доводиться вдаватися до використання трансформацій, таких як диференціація і конкретизація; генералізація значень; смисловий розвиток; цілісне перетворення; компенсація.

Таким чином, для успішного виконання перекладу текстів реклами на німецькій мові перекладач повинен знати особливості текстів даного виду, вміло використовувати стратегії і прийоми перекладу.

УДК 811.124'06(043.2)

Соколова (Лауктіна) Н. О.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МАЙБУТНЄ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Латинська мова (Lingua Latina) – одна з найстародавніших мов індоєвропейської групи. Назва «латинська» походить від назви невеликого племені латинів (Latini), яке населяло давню область Лації (зараз Лаціо), що знаходилася в самому центрі Аппенінського півострова. Саме тут, згідно з легендою, в 753 році до н. е. брати Ромул і Рем заснували Рим (Roma). Рим проводив агресивну, загарбницьку політику. Разом з розширенням меж держави, за рахунок завоювання все нових земель, поширюється і латинська мова. Вона охопила не тільки Середземноморський басейн, а й землі, що знаходяться далеко за його межами.

Латинська мова була державною мовою на всій величезній території Римської імперії і залишалася такою до самого падіння

Західної Римської імперії (476 р. н. е.). Широке поширення латинської мови обумовлено її лексичним багатством, здатним охопити всі сфери людського життя, і граматичною стрункістю, стислістю і точністю виразів.

Після падіння Риму латинь втрачає свою розмовну функцію, тобто стає «мертвою» мовою. Вона стає мовою науки, юриспруденції, дипломатії, освіти. У середньовічних університетах викладання велося латинською мовою. Латинська мова поступово видозмінювалася, поліпшувалася, розвивалася і стала важливим засобом міжнародного та наукового спілкування. Сучасна латинська мова використовувалася Римсько-Католицькою церквою до середини XX ст., і в цей час, до деякої міри, продовжує своє існування, особливо у Ватикані, де вона визнана однією з офіційних мов.

На сучасному етапі латинська мова починає відвойовувати позиції. Медицина Європи та України знову переходять до латинської термінології, оскільки це об'єднує медиків не лише в Європі, а й в усьому світі.

Величезна кількість латинізмів наявна в лексиці всіх європейських мов. Багато слів латинського походження є також в українській мові. Вони щільно увійшли і прижились в українській мові без істотних змін звучання і значення. Наприклад, такі слова, як: момент, результат, театр, ректор, декрет, алібі, студент, аудиторія та інші звичні слова в мовленні звичайної людини.

Наразі латинській мові належить роль в утворенні і розвитку словникового складу сучасних мов, у формуванні інтернаціонального фонду. З її допомогою було створено цілу словотворчу систему. Також латинська мова слугує засобом для утворення юридичної, медичної, технічної, астрономічної та інших термінологій.

На сьогодні, найбільше вживання латинських слів можна побачити в міжнародній загальнополітичній термінології, наприклад, *persona grata* – бажана людина, *persona non grata* – небажана людина, гуманізм, республіка, асоціація, диктатура, інтернаціональний та інші.

Існує багато періодичних видань, присвячених живій латині. Журнал «*Vox Latina*» випускається в Німеччині ось уже 40 років. А італійці вже 30 років випускають комікси на латині. Радіо Фінляндії (*Radiophonia finica generalis*) кожної неділі передає короткий випуск новин латинською мовою.

Отже, латинська мова відвойовує свої позиції в об'єднаній Європі, оскільки вона досить проста в розумінні та вивченні. А Україна на своєму шляху до поєднання з Європою також починає активне налагодження вивчення латинської мови. Курс «Латинська мова» з часом буде введено до кожної спеціальності.

ПІДСЕКЦІЯ: Романо-германська філологія та методика викладання іноземних мов

УДК 371.3:478:811.112.2

Вакуленко Т. І.,
канд. філол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ФОНЕТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

«Phonetik ist kein Extra, kein Schnörkel, Phonetik ist immer präsent, beim Hören, beim Sprechen und auch beim Lesen und Schreiben. Laut und Schrift sind die Hülle, die materielle Erscheinungsform der Sprache. Die Hülle muss intakt sein, sonst werden die Inhalte verzerrt, verschüttet. Das passiert, wenn die Rede rein phonetisch nicht mehr verstanden wird» (Dieling, Hirschfeld 1995).

«Фонетика – это не дополнение, никакое не украшение. Фонетика всегда присутствует – при аудировании, в устной речи, а также при чтении и письме. Звук и буква – это оболочка, материальная форма проявления языка, а оболочка должна функционировать без нарушений, иначе содержание будет искажено или даже скрыто. Такое происходит, если чисто фонетически речь больше не понимается» (Дилинг, Хиршфельд 1995).

Это значит, что даже самые обширные грамматические и лексические знания теряют значение, если из-за нестандартного произношения речь становится малопонятной.

В докладе делается попытка представить особо важное значение фонетики на занятиях иностранного языка для студентов-германистов.

Фонетика – это один из разделов науки о языке, но в преподавании иностранных языков ею, к сожалению, часто пренебрегают. Особенно это касается уроков иностранных языков в школе. В Программе по иностранным языкам для средней общеобразовательной школы Министерства образования и науки Украины упоминается, что фонетический аспект говорения должен усваиваться учащимися непосредственно в практической деятельности во время овладения тематическим и лексическим материалом. Вследствие этого фонетика играет в школе только подчинённую роль. Не удивительно, что студенты-первокурсники, даже имея после школы неплохие знания лексики и грамматики немецкого языка, должны в первую очередь заниматься фонетикой, изучая особенности немецкого произношения и развивая произносительные навыки, так как правильное произношение –

это основа любой успешной коммуникации. Однако за понятием «Фонетика» скрывается гораздо больше, чем просто работа над развитием навыков стандартного произношения. Артикуляционная, акустическая, аудитивная фонетика занимаются глубоким изучением не только акустических свойств звуков, но и того, как эти звуки производятся и как они воспринимаются. Сфера применения науки фонетики вышла далеко за рамки только преподавания иностранных языков, так как она исследует различные аспекты качества звуков речи. Но в отличие от лингвистических дисциплин фонетика рассматривает звуковые явления как элементы языковой системы, служащие для воплощения слов и предложений в материальную звуковую форму, без чего общение невозможно. В докладе нами рассматриваются конкретные примеры.

В преподавании иностранных языков фонетика долгое время играла только незначительную роль, и по сей день основное внимание уделяется усвоению новых лексических единиц и умению интегрировать их в устную или письменную речь. Школьные учителя чаще всего концентрируют свои усилия главным образом только на грамматике, а фонетика остаётся для учащихся чем-то неизвестным или малоизвестным. Эта ситуация типична почти для всех школ Черноморского региона, выпускники которых поступают учиться на факультеты иностранной филологии. Поэтому не случайно проблема развития навыков хорошего немецкого произношения студентов-германистов вошла в круг наших научных интересов. Студент, который старается как можно более правильно произносить слова и предложения на иностранном языке, максимально точно подражать услышанной интонации, в значительной степени идентифицирует себя со своим преподавателем. В этом смысле каждый преподаватель иностранного языка – фонетист.

Обычно усилия начинающих изучать язык направлены на то, чтобы подобрать нужные слова и грамматически верно построить свою речь, при этом фонетическому оформлению высказывания отводится второстепенное значение. Так, в словах *Park*, *Rose*, *Firma*, *kehren*, *Straße* или *Meer*, *krank* и *verstehen* они видят только «r», не учитывая, что лишь в определённых позициях но эта буква реализуется как согласный [r] (т. н. язычковое или увулярное [r]), но чаще произносится как вокализованный [ɐ]. Так для многих выпускников школ, как когда-то и для автора этих строк, разное произношение слов с буквой **r** на первых занятиях по фонетике в университете были большой неожиданностью.

Плохое произношение как родного, так и любого иностранного языка, свидетельствует о недостаточном образовании, тогда как правильное произношение сигнализирует об образованности и интеллекте. Г. Дилинг и У. Хиршфельд по праву считают произношение

«слышимой визитной карточкой». Оно является, как бы входным билетом в общество и сердца людей. Таким образом, фонетика должна быть не только темой занятий иностранным, но и родным языком.

УДК 378.126:378.147+811.112.2

Кіришова О. В.,

канд. пед. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФІЛОЛОГІЇ

У професійному становленні викладача іноземної мови вирішальна роль належить асистентській практиці. Вона поєднує теоретичну підготовку магістрантів з їх практичною діяльністю у вищій школі.

Метою асистентської практики за М. І. Солов'єм є:

- оволодіння магістрантами сучасними методами, формами та засобами навчання іноземної мови;
- формування у магістрантів необхідних професійно-педагогічних навичок та умінь для вирішення практичних завдань в умовах реального навчально-виховного процесу у вищій школі;
- виховання у магістрантів потреби постійного удосконалення педагогічної майстерності;
- розвиток у магістрантів творчої ініціативи та конкретних дослідницьких умінь у професійній діяльності викладача вищої школи.

Основними *завданнями* асистентської практики є:

- формування та розвиток професійно-педагогічних навичок та умінь викладача іноземних мов вищої школи;
- формування у магістрантів навичок та умінь проведення науково-дослідницької роботи з психолого-педагогічних та методичних проблем;
- створення умов для професійної адаптації магістрантів, залучення їх до активної діяльності як викладачів;
- розвиток у магістрантів практичних умінь здійснювати виховну роботу серед студентської молоді;
- оволодіння магістрантами комунікативними вміннями, необхідними для спілкування зі студентами та викладачами;
- вироблення у майбутніх викладачів навичок самостійності у підготовці та проведенні різних форм навчально-виховної роботи зі студентами та особистої відповідальності за якість та ефективність цієї роботи;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності викладачів вищої школи.

Зміст асистентської практики

З урахуванням мети і завдань асистентської практики та рівня психолого-педагогічної й методичної підготовки магістрантів на педагогічну практику відводиться три тижні. Тут передбачено формування професійно-педагогічних, методичних та науково-дослідницьких умінь, а саме – оволодіння системою професійних умінь у процесі проведення навчально-виховної та дослідницької роботи з іноземної мови у вищій школі.

Для проведення навчально-виховної роботи кожен магістрант закріплюється за одним викладачем і проходить практику в академічних групах, що входять до навантаження цього викладача. Керівництво практикою з навчальної, виховної та науково-дослідницької роботи здійснюють викладачі провідної кафедри

Асистентська практика магістрантів передбачає

- ознайомлення магістрантів з особливостями організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі (ознайомлення з освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця, навчальним планом, розкладом занять тощо);
- ознайомлення з кредитно-модульною організацією практичного курсу з іноземної мови та теоретичних курсів у вищих навчальних закладах;
- ознайомлення зі змістом освіти з обраного фаху (типові та робочі програми з навчальних дисциплін, підручники, посібники, методичні рекомендації);
- відвідування та аналіз занять викладачів кафедри та магістрантів-практикантів;
- планування власної викладацької діяльності, підготовку до занять;
- проведення практичних занять з іноземної мови за розкладом у закріплених академічних групах;
- проведення науково-дослідницької роботи;
- участь магістрантів у засіданнях кафедр, методичних секцій, у роботі семінарів викладачів тощо.

УДК 811.112.2'282

Максимчук С. М.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

PERFEKT ALS ERZÄHLFORM IN DER GESPROCHENEN SPRACHE IM ÖSTERREICHISCHEN DEUTSCH

Der Österreicher verwendet in der gesprochenen Sprache als Erzählform das Perfekt (*«Ich bin in die Stadt gefahren»*), wo der Deutsche das

Präteritum gebraucht («*Ich fuhr in die Stadt*»). Das Präteritum (Imperfekt, Mitvergangenheit) ist im Süden ab dem 13. Jahrhundert geschwunden, in der geschriebenen Sprache wird es jedoch meist weiterhin verwendet. An die Stelle des Präteritums ist in den meisten Fällen das Perfekt (die lange Vergangenheit) getreten.

In einem Grenzgebiet zwischen Norden und Süden verwendet man heute in der gesprochenen Sprache als Erzählform das Plusquamperfekt (die Vorvergangenheit) («*Anschließend war ich beim Bäcker gewesen*»).

Der «Präteritumschwund» wird als direkte Folge des *e*-Ausfalls am Wortende von bestimmten Zeitwortformen angesehen (Apokope). Als bei schwach gebildeten Präteritumformen wie «*er sagte*», «*er lebte*», «*er streckte*» usw. im Süden des Sprachraums das *-e* weglief, waren diese in der dritten Person nicht mehr vom Präsens «*er sagt*», «*er lebt*», «*er streckt*» zu unterscheiden. Um die Vorzeitigkeit anzuzeigen, musste auf andere Formen zurückgegriffen werden. So ist das Perfekt an die Stelle des Präteritums getreten und hat sich als Tempus für die mündliche Erzählung etabliert. Vermutlich ist die «Apokope» und der «Präteritumschwund» im Süden deshalb eingetreten, weil die deutsche Sprache hier in direkter Konkurrenz zu zahlreichen anderen Sprachen stand (zum Italienischen, zu einigen slawischen Sprachen und zum Ungarischen – in der Habsburgermonarchie haben insgesamt 16 verschiedene Sprachen nebeneinander existiert). Einerseits sind viele Wörter aus den benachbarten Sprachgebieten ins Süddeutsche und damit ins österreichische Deutsch gelangt, was die Ausdruckskraft der Sprache vergrößert hat, andererseits wurden entbehrliche Elemente über Bord geworfen. Das Präteritum hat sich im österreichischen Deutsch also nur in schriftlicher Form halten können. Wenn der Österreicher in einer Rede Vorzeitigkeit gegenüber der Gegenwart ausdrücken will, verwendet er das Perfekt, wenn er dies in schriftlicher Form tut, verwendet er meist das Präteritum.

Es wird darauf hingewiesen, dass auch in Deutschland in der Alltagskommunikation das Perfekt immer häufiger an Stelle des Präteritums tritt. Da in der deutschen Sprache die Tendenz vorherrscht, Präteritumformen bestimmter starker Zeitwörter zu meiden, bietet es sich an, auf «unproblematische» Perfektformen auszuweichen. Auch im Norden und in der Mitte Deutschlands sagt man also immer öfter: «*Ich habe mir das Gesicht **gewaschen**!*» statt «*Ich **wusch** mir das Gesicht!*», «*Die Maus hat ein Loch **gegraben***» statt «*Die Maus **grub** ein Loch*» etc. (Die Zeitwörter gehören der 6. Ablautreihe an; bei dieser Art von starken Verben wird der Ablaut nur im Präteritum, nicht im Partizip II realisiert: waschen, wusch, gewaschen; graben, grub, gegraben).

Beim Hilfszeitwort «sein» wird auch im Süden in der gesprochenen Form meist das Präteritum benutzt, nicht das Perfekt. Es heißt also: «*Gestern **war** ich nach langer Zeit wieder im Kaffeehaus!*», doch kann man

auch hören: «*Gestern **bin** ich nach langer Zeit wieder im Kaffeehaus gewesen!*» Gleiches gilt für Hilfszeitwörter wie «können», «wollen», «müssen» etc.: «*Gestern **wollte** ich baden gehen, aber es hat geregnet.*» Der «Präteritumschwund» hat auch Auswirkungen auf die österreichische Hochsprache in ihrer schriftlichen Form. In vielen Fällen könnte man beispielsweise darüber streiten, ob es sich um ein Geschehen handelt, dessen Ergebnis auch noch in der Gegenwart von Belang ist oder nicht. In diesen Zweifelsfällen wird in Österreich eher das Perfekt stehen. Dies führt zu einer für Österreich typischen Färbung der Schriftsprache und stellt keinen Fehler dar. Wer in Zweifelsfällen das Präteritum an Stelle des Perfekts verwendet, bringt eine stärkere Zuwendung zum Ausdruck.

Radikal weitergedacht stellt sich die Frage, warum man in Österreich das Perfekt nicht auch in der geschriebenen Form als Erzählzeit verwenden kann. Man kann. So schreibt der in Maria Alm geborene und in Wien lebende Wolf Haas seine Kriminalromane durchwegs im Perfekt («*Komm süßer Tod*», «*Ausgebremst*», «*Silentium!*», «*Der Knochenmann*» etc.). Sie werden sowohl in Österreich als auch in Deutschland von den Lesern verschlungen. Wolf Haas weiß, warum er so schreibt – er hat Linguistik studiert. Indem er das Perfekt als Erzählform verwendet, verringert er die Distanz zum Leser. «*Sie hat ihn immer noch nicht berührt. Aber trotzdem hat er sie vom Kopf bis zu den Zehenspitzen gespürt, als hätte die Notapotheckerin sich in eine Art Gänsehaut auf dem Brenner-Körper verwandelt. Aber er hat sich immer noch mit eiserner Disziplin gezwungen, die Augen nicht aufzumachen...*» («*Silentium*», S. 222). Außerdem unterdrückt Haas hin und wieder ein Zeitwort oder ein Hilfszeitwort, was ansonsten nur in der mündlichen Alltagskommunikation geschieht. «*Er hat sich beeilen müssen, weil in ein paar Stunden schon die Aufführung und vorher noch irgendwo einen Anzug organisieren*» («*Silentium*», S. 70.).

УДК 821.133.1-32Буль

Михилёв А. Д.,
д-р филол. наук, профессор,
ЧНУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

**КОМПОЗИЦИОННО-СТРУКТУРНЫЕ
ОСОБЕННОСТИ СБОРНИКА НОВЕЛЛ
«ПОХИЩЕНИЕ ОБЕЛИСКА» ПЬЕРА БУЛЯ**

Мировую известность французский писатель Пьер Буль (1912–1994) получил прежде всего как автор двух переведенных на многие

языки мира и неоднократно экранизированных романов «Мост через реку Квай» и «Планета обезьян». Значительно менее известны другие его романы (более двух десятков) и сборники остроумных и остросюжетных, зачастую тяготеющих к форме научной фантастики, новелл. Последнее обстоятельство послужило причиной зачисления писателя в научную фантастику, хотя, по нашему глубокому убеждению, он с полным основанием может быть отнесён к представителям вольтеровской традиции в силу превалирования в его творчестве социально-философского и нравственно-этического содержания.

К сожалению, творчество этого оригинального и яркого писателя явно недостаточно изучено как во французском, так и в украинском литературоведении. К тому же нет его переводов на украинский язык, что, безусловно, не способствует развитию интереса к его творчеству, которое продолжает приносить неожиданные сюрпризы. Так, в начале этого тысячелетия появились посмертные публикации новых произведений Буля, в том числе и сборника новелл «Исчезновение Обелиска» (2007). В этом сборнике писатель обращается к детективному жанру, что делает его исследование актуальным и представляющим научный интерес, поскольку расширяет не только наше представление о диапазоне его творчества, но и проливает свет на формирование его поэтики, так как, согласно свидетельству самого писателя, являет собой «первые шаги будущего писателя, который ищет свои пути».

Сборник, полное название которого «L'enlèvement de l'Obelisque: nouvelles étranges et inédites» («Исчезновение Обелиска: странные и небывалые новеллы»), действительно уже содержит в себе многие элементы поэтики художественного мира Пьера Буля: тяга к необычному, экстраординарному, созданию парадоксальных ситуаций и парадоксальность их разрешения в непременном сочетании с насмешливо-ироническим модусом повествования.

Сборник состоит из семи новелл: «Исчезновение Обелиска», «Странное событие» («Un étrange événement»), «Зашифрованное послание» («Le message chiffré»), «Подозрительная смерть» («Une mort suspecte»), «Первое апреля» («Le 1-er avril»), «Виноватый» («Le Coupable») и «Круиз на "Аллигаторе"» («La croisière de "L'Alligator"»). Уже сами названия новелл достаточно прозрачно намекают на детективность последующего содержания. Однако в первых четырех новеллах преступление как таковое отсутствует, хотя в «Первом апреля» и есть труп. Настоящие преступления со смертями и кошмарными убийствами характерны для трех последних новелл.

Структурно-композиционное единство сборника обеспечивается целым рядом важнейших для новеллистического жанра элементов. Это, во-первых, сквозная пара протагонистов, один из которых –

знаменитый в парижских кругах детектив Мерлек, по характеристике своего ученика, «самый великий логик всех времен», а второй – его почтительный сотрудник и ученик Битар, с восхищением описывающий уникальные расследования своего учителя и принимающий в них участие в меру своих скромных возможностей. Во-вторых, это общий для всех новелл, за исключением последней, хронотоп – все события происходят в Париже в середине прошлого века. В-третьих, неординарность и даже невероятность расследуемых Мерлеком загадочных событий, раскрытие которых оказывается не под силу ни другим детективам, ни даже лучшим профессионалам парижской полиции (загадочное исчезновение 26-тиметрового знаменитого Луксорского Обелиска с парижской площади Согласия; сотворение в самом центре Парижа новой Евы из ребра еврея-ювелира Адаме Ратиновича; поставившая всех в тупик гибель юной танцовщицы, причиной смерти которой одновременно стали отравление крысиным ядом, удар ножом в сердце, два пулевых ранения, повешение и отравление газом; и т. п.).

Композиционно новеллы образуют две части: первые четыре новеллы – мнимые преступления, в которых гениальный логик-детектив обнаруживает отсутствие таковых и дает им парадоксально простые объяснения; три последние – виртуозное раскрытие жестоких и изощренных преступлений, завершающееся его собственной гибелью, загадку которой рассказчику раскрыть не удастся. Все это позволяет обозначить сборник «Исчезновение Обелиска» как цикл новелл.

УДК 37.091.33-028.23.(043.2)

Пітерова Н. А.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У РОЗВИТКУ СПОНТАННОГО МОВЛЕННЯ

Безсумнівно, що відео стало інструментом, що все частіше та доречніше використовують у класі Е/ЛЕ. Використання відео на уроках Е/ЛЕ полягає в тому, що інші опорні матеріали такі, як аудіо або друковані тексти не допомагають досягти тих цілей, які ми ставимо: дозволяє контекстуалізувати будь-яку комунікативну ситуацію, демонструючи просторову й часову локалізацію комунікативного акту, оцінити лінію поведінки, та внутрішню мотивацію співрозмовників та привернути увагу учня до нормативних форм організації мовлення, його лексичного та граматичного оформлення, які можуть бути

використані у тій чи іншій мовленнєвій ситуації. Таким чином, відеоматеріал полегшує розуміння комунікативного образу дій у нашому суспільстві. Побачивши певну мовленнєву послідовність учень, як експерт, що добре усвідомив аудіовізуальний матеріал, буде готовий у схожій реальній ситуації, або у мовленнєвій ситуації на уроці, діяти відповідним образом та оформлювати свої комунікативні цілі у відповідну форму.

1. Переваги: можливостей які нам надає використання відео безліч:

Вносить різноманіття. Один фрагмент відео на тиждень, або кожні два тижня може розірвати монотонність використання виключно базового підручника з курсу. Таке неочікуване для учнів, спорадичне використання аудіо- та відеоматеріалів змушує учнів більш зосередитись, привертає більш уваги та провокує їх мотивацію.

Дозволяє опрацьовувати невербальні елементи комунікації. Це може бути образчик великої цінності, який допоможе простежити та зрозуміти дії, взаємовідносини, жести між співрозмовниками.

Сприяє розвитку розуміння. Пропонує можливість реалізувати процес розуміння більш наближену до реальності ніж тоді, коли ми пропонуємо тільки аудіоматеріал.

Це опорний матеріал більш наближений до потреб учня. Як показує досвід, все більше учнів, у яких менш з'являється потреба у читанні книжок для того, щоб отримати необхідну інформацію, переважно отримують інформацію за допомогою візуальних форм (кіно, телебачення, відео, інтернет). Вони мають більший нахил до візуальної форми подачі інформації. Мають недостатню мотивованість у читанні, але через відео можуть обробляти достатньо об'ємні тексти, різного походження та різної лінгвістичної цінності.

Дозволяє опрацьовувати лінгвістичні аспекти у їх контексті. Це можливість надати учням взірці нормативних лінгвістичних форм у їх реальному оточенні (жести, манери поведінки, правила поведінки спільноти носіїв мови).

Це можливість привнести реалії спілкування до аудиторії. Маються на увазі навчальні відеоматеріали, які можуть бути використані учнем у певних мовленнєвих ситуаціях побутового характеру.

Перелік переваг можна продовжити, їх багато, а от недоліків небагато.

2. Недоліки:

– ***Лінгвістична складність може перевершувати рівень мовленнєвої компетенції учня.*** Завжди треба мати на увазі рівень учнів та співвідношувати з ним лінгвістичну складність матеріалу, або адаптувати тексти під рівень можливостей учнів.

– ***Вимагає певної роботи викладача по підготовці.*** Опрацьовувати відеоматеріал це не тільки перегляд, але це потребує запису тексту до

відео, створення вправ та завдань до нього, з урахування їх адаптованості до рівня мовленнєвої компетенції учня. Звичайно, на допомогу викладачу публікують відеоматеріали, вправи до них, інтерактивні вправи он-лайн та транскрипції текстів, розроблені спеціальними видавництвами, які супроводжуються відповідними методичними вказівками.

– **Може викликати пасивність в учнів.** Особливо, якщо не створювати творчо спрямовані вправи, які б мотивували учні до пошуку інформації, та збільшували його зацікавленість спілкуванням на іноземній мові.

Висновки:

– Побачене повинно бути відправною точкою у розвитку всіх видів компетенції учня, і письмових і усних, з метою розвитку теми фрагменту, будь-яким методом (твір, усна розповідь, обговорення і т. і.)

– Перед переглядом необхідно оголосити тему фрагменту, мету перегляду. Це не означає переказ тексту фрагменту, а має на увазі створити гарні умови для розуміння інформації, створити відповідний клімат для перегляду, повторити той матеріал, який учні вже опанували і будуть мати можливість закріпити у процесі перегляду.

– У процесі вибору тексту необхідно визначити рівень мовленнєвої компетенції учнів групи і узгодити лінгвістичну складність матеріалу з цим рівнем.

– Важливо підтримувати постійну мотивацію учнів через виконання вправ націлених на розвиток їх мовленнєвих компетенцій. Необхідно бути впевненим, що ті вправи, що вони будуть виконувати, мають достатній рівень мотивованості.

– Краще працювати з коротким відеодокументами. Бажано не більше 5–10 хвилин.

– Необхідно адаптувати вправи до рівня мовленнєвої компетентності учнів.

УДК 81.2Латин-923

Попова Л. Г.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Курс латинської мови є коротким, тому для того, щоб він був ефективним, необхідно удосконалювати методи викладання, розробляти

нові технології, розвивати позааудиторні форми роботи, спонукати студентів до самостійної роботи.

На заняттях з латинської мови студенти вивчають граматику, закріплюючи її на різних вправах і знайомляться з мовою, перекладаючи речення, адаптовані тексти, вірші, байки, уривки з творів римських авторів з латинської мови на українську. Переклад з латини неможливий без аналізу форм. Студенти роблять численні помилки, намагаючись перекласти речення, знаючи лише значення слів. Виконуючи вправи на переклад з рідної мови на латинську, студенти швидко починають розуміти необхідність аналізу, тому що у цьому випадку вони спочатку визначають форму, а потім вже перекладають. Наступним кроком викладача за такої обмеженої кількості годин є навчити студентів добре користуватися довідковим матеріалом, граматичними таблицями та словником, який містить інформацію про рід, відміну іменника, основні форми дієслова. Для студентів звичайно простіше користуватися електронним словником, тому що за його допомогою можна знайти слово, ввівши будь-яку форму слова.

Хоча студенти звикли шукати незнайомі слова у словнику, але слід показати їм, що знаючи інші європейські мови вони можуть безпосередньо побачити знайомі слова у латинському тексті, впізнати значення слова за морфемним складом, напр.: у латинському тексті – autumnus, знаючи англійське autumn, зрозуміти, що це осінь, promisit< promise, pictura< picture. Слід також більше уваги приділяти темі «Словотвір». Значення латинських префіксів зберіглися у сучасних мовах, зокрема українській, напр.: **екс**траклас, **екс**-президент, **екс**порт, **екс**лібрис, **ім**порт, **репат**ріація, **контр**революція, **контра**гент, **контр**-адмірал, **суб**марина, **дедук**ція, **транс**континентальний тощо. Так само добре збереглися латинські префікси та суфікси у західноєвропейських мовах, тому порівняльні вправи є дуже доцільними, наведення прикладів запозичень під час пояснення або перекладу, допоможе не лише зрозуміти латинський текст, але й побачити спільне між мовами. Сучасні посібники часто містять вправи – від яких латинських слів походять деривати? – тому що вони дуже потрібні не лише для розуміння рідної мови, але й для вивчення латинської, завдяки їм можна краще запам'ятати латинські слова, напр.: акваріум>aqua – вода, віадук>via – шлях, артефакт>ars, artis – мистецтво, манускрипт>manus – рука, велосипед>velox, осіс-швидкий, астронавт>astrum – зірка, магнат>magnus – великий, парабелум>bellum – війна.

Для набуття стійких навичок у роботі з мовними структурами великого значення набувають вправи на закріплення матеріалу. Вони повинні бути інтерактивними, тому доцільно, використовуючи методику притаманну вивченню сучасних мов, розробляти вправи, які сприяють успішному засвоєнню лексики та граматики. Закріплення в ігровій формі підвищує активність студентів. Іншими формами роботи у цьому напрямку є вивчення діалогів; не лише переклад текстів, але й виконання вправ до них, використання наочних матеріалів у вигляді фотографій, малюнків, таблиць тощо.

Окремо, варто зазначити, що у сучасній вищій школі змінився підхід до вивчення латинської мови, більшого значення набуває не обсяг вивченого матеріалу, а усвідомлення студентами впливу латини на інші мови, її місця і значення у європейській культурі.

Згадані засоби підвищують зацікавленість та мотивацію студентів у вивченні навчальної дисципліни.

УДК 37.016:811.134.2'24]:130.2

Стодолінський Д. І.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА НА УРОКАХ З ІСПАНСЬКОЇ МОВИ (ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Неможливо уявити жодного уроку з іспанської мови, який не містив би інформацію культурного, історичного або соціального змісту. Вже на першому уроці, презентуючи студентам іспанську мову та її місце у світі та згадуючи її витоки, ми говоримо про відповідності та відмінності таких понять, як іспанська мова та кастильська мова. При цьому обов'язково розповідаємо студентам про історичні події, пов'язані з передумовами виникнення та розвитку іспанської мови, та про роль кастильського королівства у цьому історичному процесі, не забуваючи про особистий внесок кастильського короля Альфонсо X Мудрого (1252–1284), який ввів у вжиток писемну кастильську мову. Наступним кроком у розвитку іспанської мови було видання у 1492 році першої граматики Антоніо Небріха, що стало видатною культурною подією того часу, оскільки саме в Іспанії вперше у Європі, після латини та грецької мови, з'явився писемний варіант нової європейської

мови, що виникла на основі вульгарної латини. Варто пригадати, що в Італії перша граматика з'явилась у 1529 році, в Португалії у 1536 році, а у Франції у 1550 році.

Розповідаючи про це, неможливо не згадати про ще дві події, що стались того ж 1492 року. Йдеться про завершення процесу відвоювання іспанської території від арабів, Реконкісту, та про відкриття американського континенту Христофором Колумбом, що сталося 12 жовтня, і саме тому цього дня відзначається Національне свято Іспанії. Ця подія також заслуговує нашої уваги, адже йдеться про новий етап розвитку людства, що привів до виникнення іспаномовного світу у тому вигляді, який існує у нашому сьогоденні. Саме у цій площині варто розглядати питання про нормативний варіант іспанської мови та інші існуючі варіанти, такі як аргентинський або мексиканський, на основі конкретних прикладів граматичного або лексичного змісту.

Наведені вище події культурного та історичного змісту доцільно згадувати при вивченні конкретних тем, наприклад, числівників або, як їх складова, правил утворення дат та історичних подій. Вже на початковому етапі ми формуємо у студентів певні знання культурологічного порядку, що є невід'ємною умовою вивчення мови. Вивчаючи числівники, варто також згадати про основні свята Іспанії та іспаномовного світу в цілому. З цією метою після переліку свят та короткої розповіді про них можливо запропонувати студентам обрати найцікавіші, на їх думку, та підготувати презентації про них. Неможливо обійти увагою такий аспект, як утворення адреси при вивченні кількісних та порядкових числівників, що є складовою суспільного порядку. Також варто надати студентам інформацію щодо міжнародних телефонних кодів іспаномовних країн та телефонних номерів основних служб для їх безпеки у разі перебування у цих країнах.

Іншою лексичною темою, де можливе широке надання інформації культурологічного змісту, є вивчення кольорів. Адже різноманіття кольорів на прапорах іспаномовних країн надає нам чудову можливість не тільки опрацювати цю лексичну тему, але також дізнатись про символіку зображених на них гербів, історію їх виникнення, їх еволюцію на певних історичних етапах. Варто звернутись до деяких легенд, які переповідають про походження кольорів прапорів певних країн, наприклад, Іспанії, або походження символіки, зображеної, наприклад, на гербі Мексики.

Отже, лише на прикладі лише двох лексичних тем ми можемо переконатись, що вивчення будь-якої теми на уроках іспанської мови може та має супроводжуватись інформацією культурного, історичного або соціального змісту.

ЗАСТОСУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА ЗАНЯТТІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Особистісно-діяльнісна зорієнтованість змісту і процесу навчання іноземній мові вважається визначальною у сучасній методиці викладання іноземних мов. Така зорієнтованість передбачає пошук і створення оптимальних умов для лінгвістичної когнітивної діяльності особистості. Результатом такої діяльності є лінгвокультурологічна компетенція у мові, що вивчається. Поряд із наданням власне мовних навичок володіння іноземною мовою (вивчення лексичного матеріалу, граматики, тощо) має здійснюватися навчання комунікативній поведінці. Здійснюється комунікативний і соціокультурний розвиток студентів за рахунок реалізації лінгвокраїнознавчого підходу на заняттях.

Ефективним на занятті з німецької мови є застосування наступних видів діяльності: робота з картами, обробка музичних відео та текстів пісень, робота з аутентичними листами та календарями, робота з невербальними формами, прислів'ями, ідіоматичними виразами, з аутентичними оголошеннями, газетами, журналами, листівками, побутовими предметами, атрибутикою, відвідання аутентичних німецьких веб-сторінок, країнознавчі вікторини, тощо.

Основною практичною метою роботи з картою Німеччини на занятті є вивчення федеральних земель, їх столиць, міст, їх географічного розташування. Залежно від рівня володіння мовою, студентам можуть бути запропоновані завдання різних ступенів складності. Наприклад, Капустіна М. О. пропонує використання не лише фізичної і політичної карти Німеччини, але і так званої «робочої» карти, де, залежно від навчальної необхідності, рівня підготовки студентів і досліджуваного матеріалу, можуть бути вказані в різному обсязі назви федеральних земель, їх столиць, міста, позначені гори, річки і озера. Це дозволяє викладачеві регулювати рівень складності завдань, здійснювати диференційований і індивідуальний підхід.

Аутентичні музичні композиції, а також відео до них є одним з найулюбленіших країнознавчих елементів на занятті з іноземної мови і дозволяють використовувати широкий спектр дидактичних прийомів. Відповідно до рівня володіння німецькою мовою, студентам можуть бути запропоновані наступні вправи – прослуховування і розташування рядків пісні у правильному порядку, заповнення пропусків (Lückentext), пошук відповідей на заздалегідь поставлені питання при

перегляді кліпу, дискусія після перегляду або прослуховування для студентів, що володіють німецькою на рівні A2-B1.

Робота з листами дозволяє вирішити великий спектр задач, серед яких навчання правильно оформлювати листа німецькою мовою, підписувати конверт, формулювати свою думку на основі інформації, що міститься у листі. Потужним стимулом інтересу студентів до цієї теми є справжність листування. Також можлива переписка із носієм німецької мови у Skype, на форумі, тощо.

Робота з невербальними формами, прислів'ями, ідіоматичними виразами дають глибоке уявлення про мову і культуру німецькомовних країн, оскільки при їх вивченні відбувається максимально можливе наближення до мови, що вивчається, «проникнення» в образ мислення німців. Можна навести такі приклади вправ: пояснення жестів, пошук спільних і різних за значенням жестів, переклад прислів'їв та пошук їх українських еквівалентів.

Вікторина (Quiz) – одна з основних і найбільш універсальних форм роботи з матеріалом країнознавчого змісту. Найчастіше вона будується у вигляді тесту, заснованого на принципі вибору відповіді з ряду запропонованих варіантів. Її універсальність у тому, що вікторина може бути застосована на різних етапах роботи над мовним матеріалом. При наявності різних рівнів володіння мовою у студентів в межах однієї групи, «сильніші» студенти можуть скласти і провести вікторину для «слабших».

Усі наведені вище форми застосування матеріалів країнознавчого і лінгвокраїнознавчого змісту сприяють формуванню у студентів уявлення про іншомовну культуру, залученню їх до діалогу культур, розвивають, підвищують інтерес до вивчення іноземної мови в цілому, а отже, є незамінними на занятті з вивчення іноземної і зокрема німецької мови.

УДК 821.133.1.09«17»:17.022

Каирова Т. С.,

канд. філол. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ЭКОЛОГИЯ МЫСЛИ (ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

*Toute la dignité de l'homme est en la pensée
(Pascal)*

Эпиграф напоминает нам слова Паскаля о том, что «Все достоинство человека в его способности мыслить» (здесь и далее перевод автора – Т.С.). Как оценить весь тот поток замечательных

мыслей, появившихся в век Просвещения, мыслей, которые, как волны, по образному выражению Мартин де Ружмон, катились из города в город, из страны в страну и, в конце концов, охватили всю Европу? Поэтому новое мышление Века Света (*«du siècle des Lumières»*) требует особых характеристик.

Как вообще охарактеризовать мысль? Согласно словарю *«Le Petit Robert»* французское слово *«pensée, n, f»*, зафиксированное в 1150 году, обозначает *«ce qu'on pense»* (то, что думают) и происходит от глагола *«penser»* (думать). Оно имеет общее с основными понятиями века Просвещения, такими как *«esprit, m»* (ум, рассудок), *«raison, f»* (рассудок, разум, интеллект), *«intelligence, f»* (ум, разум, способность мышления, рассудок, умственные способности), *«entendement, m»* (рассудок, понимание, способность суждения, мыслительная способность). «Новый французско-русский словарь» В. Г. Гака, К. А. Ганшиной приводит множество значений и оттенков слова *«pensée, n, f»*. Среди них – мышление, способность мыслить; мысль, дума, размышление; мысль, учение; намерение, мнение; замысел, проект, идея; воспоминание; максима, изречение. В сочетании с прилагательным *«libre»* – *«libre pensée, f»* – оно означает свободомыслие, вольнодумство. Этим же словом назван цветок, символ мысли в искусстве, – анютины глазки.

Для того, чтобы оценить мысль, могли бы быть использованы параметры ясности/туманности, оригинальности/банальности. Кроме того, мысль может быть благородной, великодушной, идущей от сердца и направленной на благо ближнего, или же прагматичной, высказанной в своих или чьих бы то ни было интересах, или даже навешанной другими людьми или обстоятельствами. В связи с этим следует учесть свободу/несвободу ее выражения, пользу/вред. Важным фактором оценки мысли является также интеллектуальная позиция того, кто ее высказывает.

Предметом абстрактной мысли есть концепт (*«concept, m»*), понятие (*«notion, f»*).

Мысль выражается в речи словами. Согласно Виктора Гюго, *«Plus la pensée est profonde, plus l'expression est vivante»* – «Чем глубже мысль, тем ярче ее выражение».

Таким образом, для характеристики мысли Просвещения целесообразно добавить к приведенным выше параметрам еще следующие: рациональности/нерациональности, прогрессивности/регрессивности, общественной полезности/бесполезности.

Мысли эпохи Просвещения, оседая в сознании людей, изменили всю жизнь общества, открыв путь к капитализму, новой для того времени общественно-экономической формации.

**КУЛЬТУРНА ПОЛІФОНІЯ ЯК ЗАСІБ
МОДЕЛЮВАННЯ СВІДОМОСТІ СУЧАСНИКА
В УКРАЇНСЬКІЙ РОМАНІСТИЦІ ПОЧАТКУ ХХІ століття**

В умовах глобалізації, що становить одну з провідних тенденцій розвитку сучасного світу, особливо актуальними стають проблеми мультикультуралізму, збереження національної ідентичності, шляхів налагодження повноцінного діалогу культур. Література, передусім романістика, як частина письменства, що забезпечує найбільшу повноту художніх рефлексій з приводу проблем сучасного світу, жваво реагує на соціокультурні виклики доби. У вітчизняному контексті висвітлення названих проблем характеризується певною специфікою, що засвідчує присутні відмінності національного історичного досвіду від шляху розвитку інших країн, яскраве проявлення особливостей ментального світосприйняття і творче засвоєння світової художньої практики.

Антропологічний зміст сучасної української романістики неминуче передбачає художні дослідження становлення й буття людської свідомості як продукту взаємодії різних культурних традицій і пластів. Такий підхід до моделювання персонажа зумовлений низкою чинників, як об'єктивно-історичних, так і специфічно-літературних, тих, що зумовлюють розвиток письменства як самобутньої мистецької діяльності. До перших належать унікальні історичні обставини, в яких випало розвиватися українській культурі; посттоталітарний контекст та складні суспільні процеси сучасності. До других – особливості національного варіанту постмодернізму, модифікації сучасної романної форми, дискурсивні практики, властиві національному художньому мисленню.

До актуальних проблем, які порушують у своїх творах українські автори (Ліна Костенко, Марина Гримич, Любов Голота, Любоко Дереш), належить збереження національної своєрідності в умовах глобалізації, подолання історичного безпам'ятства, визнання й примирення у свідомості індивіда різних світоглядних систем, подолання «кліпової свідомості» й відновлення єдності світу. В дослідженні запропоновано системний погляд на художні шляхи моделювання самобутньої картини світу, що відображає особливості сприйняття сучасником складних соціокультурних процесів, взаємодії культур та меж, які ускладнюють встановлення діалогічних стосунків між ними.

ПІДСЕКЦІЯ: Проблеми перекладознавства

УДК 811.111'25

Аннич Р. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ДЖОАН РОУЛІНГ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Індивідуальний стиль автора та індивідуальний стиль перекладача тісно переплітаються між собою в процесі передачі оригіналу на мову перекладу. Загалом поняття стилю у широкому значенні являє собою сукупність ознак та властивостей, які характерні будь-якому предмету чи явищу. В контексті літератури, стиль означає певну систему мовних засобів та прийомів, які використовує певний автор або група авторів.

Характерні ознаки таланту митця, прояв його світосприйняття, уподобань та естетичних смаків, використання певних літературних принципів та методів разом формують поняття ідіостилю автора. Для глибшого розуміння стилю письменника слід повністю дослідити його твори. Але перед цим треба розглянути фактори, які мають безпосередній вплив на письменника.

Перш за все, це соціально-історичні умови, в яких проживає автор. Не менш важливим у формуванні ідіостилю відіграє ідіолект, що представляє собою індивідуальні ознаки мови конкретної людини, що зумовлені її національністю, місцем проживання, соціальним станом, фахом та віком. Світогляд письменника, талант і свобода його творчості, психологічні установки, життєвий досвід також вирішують напрям діяльності, яким він керується під час створення творів. Поняття стилю включає в себе чотири компоненти: мову, композицію, систему образів та ідейний зміст. У процесі створення твору ці складники взаємодіють між собою залежно від тематики та первинного завдання, орієнтованого на читача.

У свою чергу, індивідуальний стиль перекладача являє собою змістовні та формальні особливості тексту перекладу, які втілюють філологічні та професійні смаки й нахили перекладача. Як і у випадку з ідіостилем автора, на стиль перекладача також впливають певні соціальні та історичні умови, світогляд, уподобання та власний прояв творчості.

Кожна мова є особливою та непотворною. Система мовних та виражальних засобів відрізняється у кожній окремій мові, а тому

збереження індивідуального стилю автора є дійсно складною задачею та вимагає від перекладача особливих знань та умінь. Перекладач є необхідним учасником процесу відтворення оригіналу. Він має бути присутній в тексті, проте його головним завданням є не пропонувати щось нове або власне своє, а навпаки чітко підкреслювати особливості творчості автора, добираючи відповідники в мові перекладу або створюючи нові поняття, які не затьмарюють, а лише підкреслюють первинне значення в оригіналі.

Письменниця Дж. Роулінг відома своїми творами у жанрі фентезі. Індивідуальний стиль Дж. Роулінг характеризується в першу чергу частим і вмілим використанням різних мовних засобів та прийомів. Серед фонетично-стилістичних засобів вирізняється алітерація та ономатопея, серед лексико-стилістичних – метафора, епітет та порівняння, а серед синтаксично-стилістичних – різні види повтору, полісиндетон, еліipsis та інверсія. Всі ці засоби та прийоми допомагають краще описати фантастичні та містичні елементи у творах письменниці, створюючи яскраву та неповторну картину зображуваних подій. Загалом в українській мові існують точні відповідники стилістичних засобів, проте письменниця часто використовує власні авторські прийоми, що вимагають від перекладача створення нових образів задля досягнення того ж самого ефекту, закладеного в оригіналі.

Також серед особливостей стилю Дж. Роулінг варто виділити використання okazionalizmів, а саме зоонімів та великої кількості вигаданих імен та місць, побудованих на звукових, смислових асоціаціях, а також на грі слів, як наприклад *Babbitty Rabbitty* та *Wee Willykins*. Частим явище є також створення назв, що мають єдиний початок, наприклад *Fountain of Fairy Fortune*.

Дуже часто перекладачі відтворюють імена або назви за допомогою транслітерації. Проте, цей спосіб у більшості випадків повністю руйнує зв'язок між оригіналом та перекладом. Створюючи okazionalnye слова, авторка намагається донести певну інформацію до читача або справити певний вплив. Нехтування цим прийомом є неправильним та згубним для розуміння й сприйняття інформації читачем. Тому, перекладач має розпізнавати інформативне навантаження певного поняття і лише потім асоціативним методом створити нове okazionalnoe слово в мові перекладу без втрати первісного значення.

Ще однією рисою індивідуального стилю Дж. Роулінг є навмисне порушення граматичних та орфографічних правил. Зазвичай, авторка використовує ці порушення для того, щоб показати соціальний статус персонажа, що також має певне інформативне навантаження. Як правило, передати цей прийом не викликає труднощів. Задля цього

перекладач має використати граматично неправильні слова, просторіччя, жаргонізми або загалом розмовний стиль.

Отже, відтворення індивідуального стилю письменника є досить важким завданням для перекладача. У процесі перекладу ідіостилю автора та перекладача взаємодію один з одним. Найголовнішим у цьому є балансування між двома іпостасями задля створення точного та адекватного перекладу. До того ж кожна система мови має власні специфічні засоби, що створюють додаткову проблему для перекладача. Тому ще одним завданням для перекладача є врахування всіх мовних особливостей твору.

УДК 378.02:372.8

Бужиков Р. П.,

канд. пед. наук, доцент б. в. з.,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

METHODS OF TEACHING TRANSLATION IN HIGH SCHOOL

Translation is an activity of mediating meaning from a source language into a target language. The ability to choose the correct translation technique is an indispensable skill to translators; therefore it is essential for translation students to be aware of why a particular technique is used. Every translation activity has one or more specific purposes and whichever they may be, the main aim of translation is to serve as a cross-cultural bilingual communication vehicle among peoples. A necessary element in the system of education is the students' orientation at the university to the demands of the labor market, the strengthening of its connection with practice, the specification of the goals and content of education, the approximation of education to practical needs in the economy. The qualification should be flexible so that the specialist can easily be reconfigured in accordance with changing requirements and had the opportunity of constant professional growth. It is necessary to distinguish the elements of qualification specific (for a certain field of activity) and general education, which allow the specialist to assess the processes of social development and contribute to the expansion of his horizons.

While planning any class, the special problem is the problem of selecting the means and methods of instruction adequate to the subject being studied. Methods of teaching are «ways of joint activity of the teacher and students aimed at solving learning problems».

While teaching translation the most effective methods are the following: reproductive methods («business role-playing games»); searching methods (students' independent work, work with reference literature); perceptual methods (video lessons, meetings with representatives of English-speaking countries); logical methods (language exercise, «case studies» or analysis of a concrete situation).

Translation differs from other types of speech activity not only because it combines listening and speaking or reading and writing, but also because it is performed in bilingual terms. Using the vocabulary of a foreign language in various forms of speech activity generates the need for students to activate knowledge, facilitates the processes of «entering» into professional activity, provides opportunities for mastering the specialty in more complex models of production processes.

The reproductive method is characterized by the fact that students reproduce the acquired knowledge. The necessary strength of assimilation is provided by the repetition of knowledge. Reproductive activity of students must necessarily be combined with creative activity. And business role-playing games always require a creative approach.

Business game is a form of recreating the subject and social content of the future professional activities of a specialist, modeling those systems of relationships that are characteristic for this activity, modeling professional problems, real contradictions and difficulties experienced in typical professional problematical situations.

Perceptual methods are methods of organizing and implementing sensory perception of educational material. A video tutorial is one of the perceptual methods. During these classes, interpreting skills are developed. After viewing a small part of the text, students translate it. Immediately their errors are indicated and discussed, there is a correction of the translation. Thus, each student can try himself as an interpreter. It should be noted that video films should be selected according to the professional topics. While watching the video, an active integrated training is carried out, namely: memory training, language-to-language switching training, pace training, vocabulary work.

The video method includes learning and educational functions, which is determined by the high efficiency of visual images. The information presented in visual form is the most accessible for perception, it is easier and faster to absorb.

Meeting with the representatives of English-speaking countries is undoubtedly an effective method in the process of teaching the translation. During such meetings, students have the opportunity to communicate with native speakers, can understand their culture and traditions. Such meetings

help students to overcome the language barrier, adapt faster in different communicative situations, make timely decisions in a timely manner. And also such meetings force students to activate their vocabulary on both everyday topics and professional ones.

As for the logical methods, we attributed language exercises, providing the formation of translation skills. This set should include exercises to overcome the translation difficulties, the comparison of different versions of translation and analysis of translation errors, to paraphrase and interpret the source and text of the translation, to translate oral and written speech. The essence of the exercises, in the course of which the translation correspondences are introduced and fixed, boils down to the fact that on the material of the same texts containing the most common vocabulary, various types of translation and retelling are performed as many times as necessary for a fairly solid assimilation of interlingual correspondences. Monotony is overcome by setting each time a different task: to paraphrase and interpret the source and text of the translation, to translate oral and written speech.

УДК 37.01

Бужикова Р. І.,

канд. пед. наук, доцент б. в. з.,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

COOPERATIVE MODEL OF FORMING TRANSLATION SKILLS

One of the key tasks of the modern university in the process of preparing bachelors and masters is the preparation of competitive specialists, not only proficient in the professional level, but also able to express their personal social position, their attitude to the studied knowledge, and to put forward new ideas, ideas, proposals and projects. Such an approach requires a revision of the traditional forms of active learning in favor of interactive ones.

We can distinguish two main features of the interactive approach to learning, making it the most effective approach at the present stage of the development of pedagogical science: 1) creating an atmosphere conducive to communication; 2) creating conditions that contribute to the reflexive activity of trainees.

During interactive classes, students acquire critical thinking skills, solve complex problems based on analysis of circumstances and relevant information. In addition, students learn to listen and weigh alternative opinions, make thoughtful decisions, participate in discussions, communicate

with other students. Thus, interactive training contributes to the realization of the educational aspect, because it develops general educational skills (analysis, synthesis, setting goals, etc.) and allows students to develop skills in teamwork.

Cooperative methods are methods of learning in small groups. The effectiveness of the use of cooperative methods in the teaching of foreign languages is due to the fact that the learning process, based on the use of interactive teaching methods, is organized taking into account the inclusion in the learning process of all students of the group without exception.

To cooperate in the educational process means to work together, uniting our efforts to solve a common problem, while each cooperating performs its specific part of the work. Subsequently, students should exchange their knowledge. The essence of this method is that everyone achieves educational goals only if other members of the group reach theirs. The scheme of cooperative learning is, in principle, quite simple. After receiving assignments and instructions from the teacher, the student group is divided into several small groups. Then each small group independently works on the task until all its members are sorted out in it and successfully executed it. The result of cooperative efforts is the general benefit, since the success in performing tasks is determined by the nature of the activities of each member of the group. Obviously, the social significance of such a model of training is emphasized: the role of each student in the overall task is emphasized, group consciousness, positive interdependence, and communicative skills are formed.

There are different types of cooperative teaching methods:

- training in teams;
- Jigsaw method;
- method «Learning Together»;
- method of structural contradiction, etc.

One of such technologies is the technology of cooperative learning «Aquarium». The given technology consists in division of students into two circles – internal (a circle of active participants of discussion) and external (circle of observers). At the same time, the rule of voluntary inclusion of students in any of these circles and, accordingly, the way out of it is observed.

The possibilities of using this technology in teaching the translation were described in the work of A. V. Shiba «Interactive learning technologies in the process of preparing future translators». According to the proposed methodology, the work was organized in groups (4–6 people). Students received text (up to 500 printed signs) for translation from a sheet with certain pragmatic features and the task to translate it for a certain circle of recipients. One of the groups took a place in the middle of the audience. The

task of these students was to read the text, discuss not only the message itself, but also the important characteristics of the recipients and their own thoughts and emotions, and, taking these factors into account, translate the text (approximately 5–8 minutes). Other students, not interfering, followed the progress of their work. When the work was completed, the students who observed the discussion expressed their opinions on the quality of the translation, the reasoning of the decisions taken, offered other options that they considered the best (3–4 minutes). Then the students received a different text, and another group took a place in the «Aquarium», etc. Aquarium technology can be effective for learning to translate.

For this purpose, students were divided into project groups of 3–4 people. In advance, they were given the task of translating into English some work of oral folk art. The day before the lesson, students exchanged translations. At the lesson, one of the groups took a place in the center of the audience and began discussing the translation prepared by another group. They expressed their opinion, carried out an expert evaluation, offered their variants of translation and decided on the possibility of placing the translation in free access on the Internet. The discussion took no more than 5 minutes. Then the group that performed the translation took a place in the «Aquarium» and commented on the remarks of the other group, without referring to it directly.

This exercise allowed to combine the technology of cooperative training «Aquarium» with other interactive methods of teaching – the method of projects and business game. Students were actively involved in the process of discussing the result of their own work, while they tried to comment and criticize the translation of their colleagues in the most tactful manner.

УДК 811.111

Дейснер Є. В.,
викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ДИСКУРСУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Інформаційні технології – це сфера діяльності, без якої складно уявити сучасний світ. В Україні це сегмент бізнесу та економіки, що розвивається чи не найшвидше з усіх. Популярність цієї сфери діяльності зумовлює попит на спеціалістів різного профілю, і багато

українців, що мають освіту в інших сферах, зараз змінюють професійне спрямування на користь інформаційних технологій.

Якщо опанування професії програміста – процес тривалий, і вимагає чималого обсягу спеціальних знань і практичного досвіду, для спеціаліста-початківця у сфері забезпечення якості часто достатньо володіння ним англійської мови та базових знань з тестування.

Сам термін «забезпечення якості» (Quality Assurance, QA (англ.)) є доволі суперечливим. У класичному розумінні забезпечення якості має на меті не тільки усунення помилок, але і запобігання проблем у структурі і практичній реалізації завдань, що можуть спричинити проблеми з якістю програмного продукту під час процесу розробки. В українських реаліях спеціаліст QA часто просто займається тестуванням, або QC (Quality Control). Але якщо QC лише контролює дотримання стандартів якості, розроблених для певного продукту, QA ці стандарти встановлює.

Так чи інакше, контроль якості може бути забезпечений передусім за допомогою написання і здійснення тестових випадків (test-cases).

Більшість термінів IT-сфери запозичена з англійської мови. І, хоча знання англійської є невід’ємною складовою успішного спеціаліста IT, термінологія IT-сфери, хоча і частково, успішно перекладається та використовується українською.

Перш за все, ступінь залученості спеціаліста з тестування визначається стратегією тестування – від найменшої, де він просто імітує діяльність користувача, до найглибшої, де він має доступ до коду і право на його редагування. Стратегії отримали свої назви за аналогією рівня висвітленості предмета, що аналізується. Найменший рівень обізнаності тестувальника у внутрішніх процесах називається стратегією чорного ящика (Black box testing), середній – стратегією сірого ящика (Grey box testing), повна обізнаність – стратегією білого ящика (White box testing / Glass testing/ Open-box testing).

Остання стратегія доступна передусім лише обмеженому колу спеціалістів, які мають спеціальну професійну підготовку, а значить є дорожчою для проведення і вимагає особливих кадрових ресурсів.

Тому найпоширенішою є стратегія чорного ящика, до якої передусім належить функціональне тестування (Functional testing). До основних видів функціонального тестування належать димове тестування (Smoke testing), регресійне тестування (Regression testing), тестування або перевірка ергономічності (Usability testing) та Sanity testing (не має сталого перекладу). «Sanity» у перекладі з англійської позначає «здоровий глузд». Таке значення напряму пов’язане із сутністю цього

тестування, що полягає у встановленні «адекватності» поведінки програми. Однак окрім прямого запозичення «сеніті-тест», можна також зустріти термін «санітарне тестування», який є нелогічним щодо суті поняття.

До видів тестування продуктивності (performance testing) належать наступні види: навантажувальне тестування (load testing), стрес-тестування (stress-testing), тестування стабільності (endurance/soak / stability testing), конфігураційне тестування (configuration testing). Варто зауважити, що у англomовному комп'ютерному дискурсі найвживанішим для позначення тестування стабільності є термін «soak testing». «Soak» у перекладі позначає «замочувати, просочувати, вбирати вологу». Програма, за аналогією з одягом, піддається тривалому зовнішнього впливу. Але якщо одяг – впливу рідини (води), то програма – впливу тривалого навантаження від визначеної кількості користувачів.

Нині складно говорити про усталеність термінологічної бази ІТ-сфери саме через її динамічний зріст та постійні якісні зміни. Професійна мова в інформаційних технологіях не є усталеною, і продовжує змінюватися щодня. Більшість теоретичних знань викладена англійською і не має поки що українського перекладу, і навряд чи буде перекладена через швидке застаріння інформації з одного боку, і все вищий рівень володіння англійською мовою спеціалістами у цій сфері з іншого.

Однак, як і будь-яка інша сфера, вона підлягає формалізації та регулюванню з боку мови та термінологічної бази, отже з часом обов'язково виникне потреба у створенні глосаріїв та словників у сфері забезпечення якості та інших сферах інформаційних технологій.

УДК 811.111, 161.2'25

Головнєва-Коппа О. О.,
канд. філол. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБИСТІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПЕРЕКЛАД

Зародження, становлення та розвиток перекладацької думки і теоретичних вимог до перекладачів в Україні припадає на 70-ті роки XIX сторіччя. Професія перекладача стала вкрай необхідною з часів,

коли люди заговорили різними мовами. Перекладачі були необхідні за різних умов і обставин. Без них спілкування між народами було б неможливим. Робота перекладачів сприяла зближенню далеких культур – європейської і арабської, античної і сучасної, східної і західної. Таким чином люди мали можливість знайомитись з різними течіями в філософії та культурі народів світу, дізнаватися про суспільний устрій інших країн, про розвиток гуманітарних наук. Люди мали можливість пізнавати світ з усіх боків, впливати на хід історії і розвивати свою країну, користуючись досвідом інших. Завдяки творчій діяльності перекладачів народи різних країн прилучалися до вершин наукової і художньої думки, читати, знайомитись і вивчати твори різних авторів з усього світу. Тому переклад як феномен постійно приваблював і цікавив різних мислителів і поетів, творчих людей, людей різнополярних професій, перекладачів і письменників.

Перекладач у перекладі посідає найголовніше місце. Робота перекладача – це і творчість, і постійна робота над собою, і саморозвиток, і важка праця. Говорячи про перекладача, слід зазначити поняття мовної особистості. Поняття мовної особистості ввів у філологію В. В. Виноградов, а розвинув – Ю. Караулов, запропонувавши її структуру у лінгвопрагматичному ракурсі. Послідовники вченого Г. Богін, І. Прожогіна, В. Маслова та ін., розробляючи цю теорію та досліджуючи російські мовні особистості, вносили до запропонованої структури деякі доповнення, але досі філологія активно користується трирівневою схемою Ю. Караулова: 1) вербально-семантичний рівень (мається на увазі, як мовець володіє певною мовою); 2) когнітивний рівень, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, які складаються у кожній мовній особистості в картину світу, котра відображає систему цінностей; 3) прагматичний рівень охоплює цілі, мотиви, інтереси, установки та інтенціональності.

Перекладач завжди працює з усним чи письмовим текстом. Основою теорії перекладу є теорія тексту. Згідно з цією теорією, текст – це код. Створюючи текст, автор кодує в ньому інформацію. Читач, читаючи текст, цю інформацію декодує. Перекладач спочатку виступає як читач, тобто декодує авторський текст, а потім, як автор, кодує набуту інформацію засобами іншої мови. Але не слід забувати про те, що у кожній людини своє сприйняття інформації, і те, що може здаватись одному важливим, інший на те не зверне уваги. Тому особистість перекладача є важливим елементом дослідження. Переклад – це творчий процес перекодування інформації з однієї мови на іншу. Перекладач посідає головне місце у переробці інформації і донесенні її до читача. Він першочергово сприймає текст, переосмислює і подає

читачеві. В умовах розвитку і з часів проголошення незалежності Україна відчуває особливу потребу у кваліфікованих усних та письмових перекладачах. Якщо раніше переклад під час офіційних переговорів та міжнародних конференцій здійснювався лише з російської мови і на російську, то сьогодні переговори і конференції на президентському, урядовому та парламентському рівнях проводяться українською мовою, що вимагає дедалі більшої кількості перекладачів з різних мов на українську.

Останнім часом наукове дослідження особистостей українських перекладачів набирає обертів. Зростає кількість статей, які присвячені окремим постатям: М. Бажану, Д. Білоусу, І. Франку, Г. Кочуру, В. Коптілову, М. Москаленку, Є. Маланюку, В. Мисику, О. Кундзічу М. Лукашу та багатьом іншим. Особистість перекладача та вимоги до перекладацької діяльності були предметом аналізу у низці дисертаційних досліджень (О. Б. Бушев 2010, Ю. І. Матюшина 2010, М. Г. Інютін 2006, О. М. Шевченко 2005, Т. Г. Пшонкіна 2005 та ін.).

Важливими для перекладача є складники культурного контексту. Складники культурного контексту досить різнобічні: *мистецький* (насамперед літературний) *етнокультурологічний* (традиції та звичаї), *світоглядний* (переконання, оцінки та принципи), *релігійний* (релігії та вірування), *життєвого устрою*. Вони водночас є елементами творчої особистості перекладача. Ознаки цих контекстів, які, за О. Чередниченком, є «формою адаптації до географічного, кліматичного, історичного, соціального, релігійного середовища» відбиваються насамперед у мові перекладача, яка є «головним інструментом інтелектуального осмислення дійсності». Мовними елементами – показниками культурного контексту, відображеними в тексті перекладу, є етноспецифічні лексичні одиниці: слова-символи, реалії, приказки, прислів'я, діалектизми, архаїзми тощо, які у своїй єдності створюють «концептуальну картину світу».

Отже, особливого особистісного смислу надає творчості перекладача емоційний компонент, котрий забарвлює як своєрідне і самобутнє ставлення перекладача до об'єктів дійсності (серед яких і першотвір, і його автор), так і до мовної реальності (мова оригіналу, своє мовлення у ході відтворення оригіналу, та, особливо, – мовлення персонажів, яке є одночасно їхньою мовною характеристикою та відбиває інтерпретацію перекладачем певного образу). Не слід забувати про оточення перекладача, загальну атмосферу і психо-емоційний стан перекладача. Особистість перекладача і її вплив на переклад має бути вивчена і досліджена досконало.

Єлісєва С. В.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМА КРАУДСОРСИНГУ В ПЕРЕКЛАДІ

У червні 2006 року редактор журналу Wired Джеф Хауї (Jeff Howe) опублікував статтю під назвою «The Rise of Crowdsourcing», де уперше був введений термін «краудсорсинг» (англ. *crowdsourcing*: crowd – натовп, sourcing – підбір ресурсів).

Краудсорсинг – це залучення до рішення тих або інших проблем інноваційної виробничої діяльності широкого кола осіб для використання їх творчих здібностей, знань і досвіду за типом субпідрядної роботи на добровільних засадах із застосуванням інфокомунікаційних технологій.

Цей термін означає модель бізнесу, яка ґрунтується на залученні волонтерів до виробництва і поширення товарів і послуг, а також до пропозиції своїх ідей або рішення певних проблем. Ці добровольці найчастіше одночасно є і споживачами цих товарів або послуг. Краудсорсинг дозволяє знизити витрати, витісняючи дорогі аутсорсингові послуги, на які зазвичай передаються функції по професійній підтримці безперебійної роботи окремих систем та інфраструктури на основі тривалого контракту (не менше 1 року).

Таким чином, компанія передає конкретні виробничі функції невизначеному колу осіб на підставі публічної оферти, що не має на увазі укладення трудового договору. Яскравими прикладами краудсорсингу можуть служити такі сайти, як Вікіпедія (користувачі можуть писати, видаляти і правити статті енциклопедії), Хабрахабр (вміст сайту наповнюється його ж відвідувачами), питання-відповіді Mail.ru (користувачі відповідають на питання інших користувачів) і інші.

Це явище не могло не охопити і перекладацьку діяльність. Часто зустрічаються такі назви, як «колективний переклад», «колаборативне редагування перекладу» та ін. Прикладом краудсорсингу в перекладацькій сфері є сервіс від українських розробників Crowdin.net з підтримкою більше 90 мов, який поєднує процес локалізації з процесом розробки програмного забезпечення. До послуг перекладачів тут пропонуються пам'ять перекладів, онлайн редактор, інструменти для вичитування, а також підставляння можливих перекладів від Google Translate і Microsoft Translator.

Краудсорсинг може бути застосований в абсолютно різних масштабах: від приватного бажання перевести рядок з листа закордонних друзів до глобальних проектів міжнародної компанії.

Більшість професійних перекладачів скептично відносяться до подібних ініціатив, але фактично вже переведена величезна кількість фільмів, книг, сайтів, програмного забезпечення саме цим способом. Прикладом вітчизняного розвитку технології колективного перекладу (краудсорсингу) може служити сайт «Нотабеноид», який призначений для колективних перекладів будь-яких текстів, але, в першу чергу, субтитрів на різні мови. Усі тексти, які перекладаються, розбиваються на безліч дрібних частин (речень, абзаців, титрів). Кожен учасник перекладу читає фрагмент на мові оригіналу і пропонує свій варіант перекладу. Якщо саме цей варіант подобається іншим відвідувачам, вони ставлять йому «плюс», а якщо ні – «мінус». Усі ці оцінки підсумовуються, і, таким чином, вибирається кращий варіант перекладу. Зазвичай до кожного абзацу можна писати коментарі: просити допомоги, ставити питання, обговорювати переклад фраз. Перекладати можна публічно усім «натовпом», а можна закритою групою. У такому разі текст і переклад буде видний тільки цій групі. Це основний принцип роботи «організованого натовпу».

Але після того, як замовник виконав роботу по залученню волонтерів у свій проект, їх необхідно координувати. Без участі професіоналів управляти роботою натовпу практично нереально. Переклади виконуються прихильниками, фанатами, закоханими в книгу, кіно, серіал. Але при цьому виникає проблема: чи наділені фанати своєї справи відповідним знанням мови, здібностями до перекладу і редагування? Дуже часто в отриманому перекладі зустрічаються граматичні і мовні помилки, а в деяких випадках – навіть спотворення сенсу оригіналу. Крім того, у замовника відсутні будь-які способи тиску на виконавців, тому що окрім участі в «цікавому проекті» волонтерам нічого не пропонують. Отже, підвищувати якість і стежити за швидкістю виконання роботи замовникові набагато важче. Саме тому при використанні краудсорсингу маркетологи частіше звертаються до спеціалізованих перекладацьких сервісів.

Сервіси колективного перекладу пропонують різні інструменти для редагування і досить зручну платформу для здійснення процесу перекладу. Проект виконується в більш комфортних умовах, за наявності постійного інтернет-з'єднання. Незважаючи на той факт, що таке явище, як «краудсорсинг» у сучасному світі набирає все більше оборотів, дуже сумнівно, що тенденція колективного перекладу, яка зародилася, буде далі розвиватися і зможе витіснити професійних перекладачів.

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Міжкультурна комунікація – це процес взаємного зв'язку та взаємодії представників різних культур. Це специфічна взаємодія, у якій відбувається обмін інформацією, досвідом, вміннями й навичками носіїв різних типів культур. Як багатопланове поняття міжкультурна комунікація охоплює дві головні складові – «культуру» і «комунікацію». Воно стало популярним, коли почали застосовувати в науці порівняльні дослідження різних культур і їх складових.

Сьогодні нараховується більше, ніж 500 різних визначень культури. Усі вони були розділені на 6 класів: 1) описові визначення, які інтерпретують культуру як суму всіх видів людської діяльності, звичаїв, вірувань. 2) історичні визначення, які пов'язують культуру з традиціями й соціальним досвідом суспільства. 3) нормативні визначення, які розглядають культуру як сукупність норм і правил, що організовують людську поведінку. 4) психологічні визначення, відповідно до яких культура є сукупністю форм набуті поведінки, що виникла в результаті пристосування й культурної адаптації людини до навколишніх умов життя. 5) структурні визначення, які представляють культуру у вигляді різного роду моделей чи єдиної системи взаємопов'язаних феноменів. 6) генетичні визначення, що ґрунтуються на розумінні культури як результату адаптації людських груп до середовища свого проживання.

Поняття «комунікація» теж має багато визначень, але найчастіше його трактують як механізм, що забезпечує існування й розвиток людських відносин, який вміщує в собі всі смислові символи, засіб їх передавання в просторі та збереження в часі.

Значна частина проблем під час спілкування з представниками інших культур виникає через непорозуміння, що виникають у процесі комунікації. У цей час можуть виникнути помилкові висновки про культуру, з представником якої спілкуються комуніканти. Тому дуже важливо донести до студентів стереотипи поведінки, характерні для тієї або іншої культури, які, з одного боку, допомагають індивіду орієнтуватися в ситуаціях, що не потребують відповідальних рішень, з іншого – стереотипи як закріплена форма упередження відіграють негативну роль, заважають об'єктивно оцінювати протиріччя, які виникають у процесі розвитку суспільних відносин, неоднозначність вчинків людей.

Толерантність – складне і суперечливе поняття, яке досить складно описати. Діяльність з позиції толерантності має три аспекти: особистість педагога, якому притаманні толерантні якості; прояв *толерантності* в професійній діяльності; реалізація принципів толерантності в педагогічному спілкуванні. Толерантний педагог усвідомлює, що його сприймають як взірць, опановує й використовує відповідні навички для розвитку діалогу й мирного вирішення конфліктів. Крім того, він заохочує творчі підходи до вирішення проблем та забезпечує умови для спільної конструктивної активності учасників освітнього процесу й для особистісних досягнень. Толерантний педагог не підтримує агресивну поведінку або загострене суперництво. Він сприяє залученню учнів і батьків до прийняття рішень і розробок програм спільної діяльності. Педагог вчить критично мислити й цінувати позиції інших та чітко формулює власну позицію в суперечливих питаннях. Він цінує культурну різноманітність і створює умови для визнання культурних відмінностей і їх проявів у житті.

Зважаючи на специфіку гуманітарних предметів, які викладаються для майбутніх перекладачів, викладачі повинні залучати їх до участі в комунікативно орієнтованій діяльності.

Окрім введення спецкурсів для студентів спеціальності «Переклад» іноземною мовою, важливим є використання «прикладних» методів формування міжкультурної комунікації. До них належать такі, як метод інтерактивного моделювання, метод стимуляції та метод проблемних ситуацій.

Перший метод орієнтований на свідоме відтворення різних індивідуальних і групових ситуацій міжкультурної комунікації. При цьому, студентам можна запропонувати обговорення проблемної ситуації, що виникла у процесі спілкування між представниками різних культур, які відрізняються мовою, поведінкою, звичаями тощо. Метод стимуляції полягає у штучному створенні конкретної ситуації міжкультурного спілкування та прогнозуванні можливих варіантів і результатів, виходячи з різних точок зору й аспектів. Такі ситуації дають змогу увійти в образ людини іншої культури і, як правило, є узагальненим досвідом міжкультурного спілкування всіх учасників процесу. Для цього методу є характерним створення умов для культурної творчості, бо саме творчість є основною діяльністю її учасників. Останній з вищезазначених методів передбачає організацію таких ситуацій, за умов яких відбувається трансформація інтелектуально-етичних проблем в емоційні. Таким чином, учасники осмислюють недостатність засобів, що використовуються та знаходять у співпраці з викладачем потрібний матеріал для подолання труднощів. Вони самостійно ставлять завдання для розвитку власних можливостей, необхідні для відпрацювання відповідної стратегії дій в опосередкованій чи безпосередній ситуації міжкультурного спілкування.

Отже, майбутні перекладачі повинні знати відмінності між представниками різних етносів. Вони повинні бути готові стати учасниками процесу комунікації з представниками інших культур, враховуючи відмінності, що існують між ними. Для формування толерантності у майбутніх перекладачів можуть бути використані прикладні методи формування міжкультурної комунікації. Серед них: метод інтерактивного моделювання, метод стимуляції та метод проблемних ситуацій.

УДК 811.111'25

Науменко О. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ФОНОСТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Фоностилістика є складовою частиною індивідуального стилю поета, тому її варто відображати, аби не применшити і, того гірше, не спотворити художню цінність оригіналу. Зазвичай фоностилістичні прийоми виконують певні функції в оригіналі, і ці функції треба максимально точно передавати.

Поетичний твір представляє собою єдність ідей, образів, слів, звукопису, ритму, інтонації, композиції. Суто теоретично найкращим варіантом при передачі фоностилістичних засобів є відшукування у мові перекладу таких відповідників, які б мали тотожний стилістичний ефект та виконували б ідентичні функції. Але на практиці повністю зберегти оригінал та оригінальні стилістичні засоби неможливо, тому перекладачі вдаються до різних трансформацій.

Необхідність трансформацій обумовлюється тим, що одні й ті ж прийоми мають різну частоту вживання, стилістичну значущість, виконують різні функції в системі мови. Стилістичні заміни не менш важливі, як лексичні й граматичні. При здійсненні лексичних трансформацій перекладач керується принципом передачі лексичного значення слова або форми. При передачі стилістичного значення перекладач слідує тому ж принципу – відтворити в перекладі аналогічний ефект, тобто викликати у читача таку ж саму реакцію, хоча дуже часто для цього потрібно задіяти абсолютно інші мовні засоби. Таким чином перекладач повинен прагнути не зберегти стилістичний прийом, а обов'язково відтворити його функцію в поданому контексті.

Можна виділити такі способи передачі фоностилістичних прийомів оригіналу в перекладі:

- стилістична відповідність, що дозволяє максимально точно відтворити форму, зміст, стилістичний ефект та естетичний вплив певного прийому;

- стилістичне посилення, що означає переклад за допомогою більш емоційно забарвленого відповідника;

- стилістичне послаблення – приглушення виразних фоностилістичних прийомів і заміна їх менш сильними, або ж нейтральними;

- стилістична індивідуалізація, при якій проявляється індивідуальний стиль перекладача (наприклад, зміна строфної організації вірша або зміна ритму);

- стилістична субституція, що полягає у перекодуванні на рівні стилю;

- стилістичне нівелювання виникає тоді, коли при перекладі проходить стирання характерних рис побудови оригіналу.

Аби коректно використовувати вищезазначені способи перекладу, важливо розрізняти в тексті оригінальне та стандартне, для того, щоб уникнути, з одного боку, нівелювання, а з іншого – зайвого акцентування і зберегти стилістичну рівноцінність – такий необхідний компонент адекватного перекладу. Завжди є ризик згладити і обезбарвити оригінал або, навпаки, зробити переклад занадто яскравим і стилістично забарвленим. Але інколи перекладач змушений навмисно звертатися до нейтралізації.

Перекладаючи твори, багаті на фоностилістичні прийоми, не варто також забувати про багатофункціональність цих прийомів. Так само як в багатозначному слові англійської та української мови можуть не співпадати окремі лексико-семантичні варіанти, так можуть відрізнятися і окремі функції одного й того ж стилістичного прийому. Таким чином, і при порівнянні стилістичних прийомів виявляються повні еквіваленти, неповні еквіваленти і функції, що не мають еквівалентів у мові перекладу. В якості ілюстрації можна порівняти функції алітерації в українській і англійській мовах. Евфонічна функція алітерації співпадає в обох мовах, адже саме алітерація є одним із основних прийомів поетичної мови. Але використання алітерації для милозвучності більш характерне для англійської мови, ніж для української. Друга функція алітерації – логічна. Алітерація певною мірою підкреслює тісний зв'язок між компонентами висловлювання. Особливо яскраво алітерація показує єдність епітета з означувальним словом.

Використання алітерації є переконливим підтвердженням того, що різні функції стилістичного прийому в різних мовах не завжди співпадають як у використанні, так і в поширеності. Інколи перекладач додає специфічного забарвлення та емоційності, використовуючи алітерацію, хоча вона й відсутня в оригінальному тексті.

Проте, не можна змінити один компонент поезії, щоб це не вплинуло на загальну структуру твору. Зміна одного компоненту обов'язково спричинює зміну усієї системи. Спроба відтворити у поетичному творі усі конструктивні елементи неодмінно призведе до втрати гармонії твору, отже необхідно визначити які елементи в даному творі є головними і відтворити їх з усією можливою точністю, не звертаючи, або звертаючи неістотно, увагу на інші. «Жертва» у будь-якому випадку неминуча, а якщо вона буде осмисленою, тоді вона буде меншою. З цього приводу В. А. Жуковский писав: «Прекрасне рідко переходить з однієї мови в іншу, зовсім не втрачаючи своєї довершеності: що ж має робити перекладач? Знаходити у себе в уяві такі красоти, які могли б служити заміною, отже, виробляти власне, рівноцінне і краще».

Отже, при передачі стилістичних фігур мови перекладачу щоразу потрібно вирішити: доцільно зберегти образ, що лежить в їх основі, або ж замінити його іншим при перекладі. Причиною заміни можуть бути особливості українського слововживання, сполучуваність слів тощо. Стилiстичний аспект необхідний перекладачу, адже без нього не може вийти гарного, милозвучного перекладу. Саме стилістичний аспект демонструє не лише переклад з мови оригіналу на мову перекладу, а й майстерність перекладача. Експресія при перекладі надає більшій виразності вихідному тексту. Для того, щоб мова відповідала основним стилістичним вимогам, була виразна, точна, стилістично вмотивована, а використані засоби були максимально доцільними для вираження даного змісту в конкретному контексті, перекладачу потрібно обов'язково добре володіти стилістичними ресурсами обох мов і знати їх стилістичні норми.

УДК 811.111'276.6:001.4

Степанович Р. И.,

канд. філол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

МЕХАНИЗМЫ ЭКСПРЕССИВНОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В ЭВРИСТИЧЕСКОМ НАУЧНОМ ТЕКСТЕ. МЕЖЪЯЗЫКОВОЙ АСПЕКТ

Экспрессивность как способ придания речи своеобразия и выразительности является одной из главных тем лингвистических исследований. Экспрессивность – это оценочно-эмоциональная окрашенность языковых

единиц и является стилистической проблемой. (Ш. Балли 1909). Стилистические средства используют потенции естественного языка.

Субъективные свойства научного текста проявляются в авторской индивидуальности. Принцип антропоцентризма является ведущим во всех лингвистических исследованиях. В связи с этим стилистика приобретает черты коммуникативной стилистики, она становится на службу индивидуального художника.

Субъективный фактор отображается в олицетворении метафоры. Появляются антропоморфные метафоры, отражающие творческий процесс ученого.

Примером олицетворения метафоры может служить субъективно-предикативная метафора. Например: *Idea comes like a foreign guest* – «Идея приходит как чужестранец».

«Донаучный язык» осмысление рационально сферы человека, «донаучные» «научные» образы широко используются в языке науки. В научном изложении они образуют особый научный метаязык, как средство интерпретации знаний, мышления, коммуникации. Эвристический текст в научном изложении носит монологический режим, так как обращен к адресату. Адресат научного текста не просто читатель, но и партнер и со-мыслитель. Научное познание стремится к объективности, но в нем присутствует субъект научного текста. Субъективные свойства научного изложения проявляются в авторской индивидуальности. Человек, познавая мир, познает и оценивает себя.

Соответствующий универсальный механизм, ставший когнитивным достижением здравого смысла в освоении непредметных сущностей. Н. К. Рябцева называет «Принципом наглядности в языке» (Рябцева 2005) Благодаря этому принципу, в языке отражаются представления о пределе и интенсивности, внутренний мир человека психологизируется.

Идиоматичность экспрессивных показателей интенсивности проявляется в том, что в каждом языке есть свой класс интенсификаторов – слов, выражающих крайне большую, либо крайне малую степень проявления качества. В русском языке это слова: чрезвычайно, невероятно, ужасно, безумно. В английском языке: *extremely, absolutely, truly*. Интенсификация часто сопровождается гиперболизацией: *global solution* «глобальное решение», *gigantic problem* «гигантская проблема». Показатели эмоциональности и экспрессивности и субъективного отношения к излагаемому материалу проявляются в научном дискурсе, где встречаются громоздкие выражения, например: *completely-out-of-the-blue-insight* «исключительно неожиданный инсайт». Интенсификация, экспрессивность, ярко проявляется в словесном творчестве, вызывая соответствующую реакцию адресата: *A fool man looks at the beginning, a wise man regards the end* – «Началом считается глупец, а о конце думает мудрец».

Словосочетания с прилагательными effective – ефективний, выражают удовлетворение полученным результатом: effective beginning – «эффективное начало». Языковые средства, отражающие эмоции, могут выражаться междометиями: Aha! I have found it! Eurika! – «Ага!», «Я нашел!», «Эврика!». В научных текстах именно автор отбирает подходящие языковые единицы и правила их комбинации, выбирает определенную стратегию и надеется на взаимопонимание.

Таким образом, экспрессивность в описании мыслительной деятельности основывается на практичном жизненном опыте автора научного текста, его знании и восприятии окружающего мира, его эмоционального отношения, стратегии в выборе лингвистических средств для описания ментальных явлений с целью психологического и интеллектуального воздействия на адресата.

Принцип антропоцентризма, проявляющийся в языковых представлениях экспрессивности, характерен как для русского так и для английского языков, но способы описания характеризуют национальные особенности каждого из языков.

Переводчику научного текста следует переводить не просто слова, а учитывать стоящие за ними образы, которые имеют свою специфичность для каждого языка.

УДК 81'255.4:801.7(043.2)

Любенко О. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Після того, як ще у 60-х роках ХХ століття термін «інтертекстуальність» вперше ввела в науковий обіг Юлія Крістева, проблема інтертексту стала об'єктом зацікавлення багатьох науковців різних напрямів. Зокрема Р. Барт, М. Бахтін, М. Бологова, Т. Борисова, Дж. Гопкінс, І. Л'їн, Ю. Караулов, Г. Косіков, Н. Кузьміна, С. Левченко, В. Лукін, О. Ревзіна, Н. Петрова, Н. Фатеева та ще велика кількість дослідників висвітлювали різні погляди на ключові аспекти цього поняття.

Н. А. Кузьміна зазначає, що інтертекстуальність – це онтологічна якість будь-якого тексту, в першу чергу – художнього. Саме інтертекстуальність є тією рисою, що визначає прийняття художнього тексту в процесі літературної еволюції. Це означає, що написана проза стає текстом лише тоді, коли реалізується її інтертекстуальність. Втім, і реалізація тексту неможлива без внеску людини (автора або читача), в

результаті, Н. А. Кузьміна висуває судження, що інтертекстуальність – це «критерій естетичної цінності тексту, і якщо твір не має цієї якості, то в нього майже немає шансів увійти до світової літератури. Отже, інтертекстуальністю можна назвати якість художнього тексту і здатність накопичувати інформацію не тільки безпосередньо з особистого досвіду, а й опосередковано з інших текстів.

Явище інтертекстуальності та дослідження перекладу часто пов'язують. Зокрема Г. В. Денисова зазначає, що «в даний час переклад розуміється не тільки як міжмовне явище, але і як інтертекстуальне явище». І. Евен-Зохар згадує зміну акценту, що сталася в теорії перекладу з дихотомії «текст оригіналу / текст перекладу» на «культура оригіналу / культура перекладу», а також у вивченні ролі, яку здійснює перекладений текст шляхом впровадження формальних та актуальних нововведень у культуру реципієнта. Таким чином, беручи до уваги гіпотезу про взаємозв'язок текстів, слід зазначити, що більшість існуючих художніх текстів це переклади з різних мов («Іліада» і «Одіссея» Гомера, Біблія та інші), і згодом ці самі переклади стали прототекстами і тепер здійснюють вплив на інші тексти цієї мови (метатексти).

Однією із актуальних тенденцій у розвитку сучасного перекладознавства є проблема перекладу інтертекстуальних елементів, а саме елементів прототексту (існуючого тексту), які використовуються у художньому тексті. П. Х. Тороп, Г. В. Денисова, Н. А. Кузьміна, М. В. Вербицька та А. А. Гузєєва у своїх роботах визначають основні особливості перекладу інтертекстуальних елементів.

При перекладі інтертекстуальних елементів існує тенденція до зосередження на особливостях оригінального тексту. Втім, на сьогодні, увага дослідників сфокусована на соціальній і культурологічній функції перекладу. У роботі Г. Турі переклад розглядається як інтертекстуальне явище, особливість якого відображається в тому, що певні вирази та речення оцінюються не з точки зору еквівалентності, а з точки зору інтертекстуальних зв'язків з мовною або культурологічною системою. Оскільки більшість художніх текстів відображають ту чи іншу культуру, яка має специфічні національні риси і стає доступною читачеві з інших країн завдяки перекладу, існує необхідність дослідження особливостей перекладу інтертекстуальних елементів в художній літературі.

Сьогодні з розвитком перекладознавства, текстології і багатьох інших суміжних дисциплін стало очевидним, що відтворити повне різноманіття смислів художнього тексту неможливо. Переклад значною мірою перетворюється на інтерпретацію тексту оригіналу. Перед перекладачем постійно постає вибір: якщо немає можливості відтворити все, то які елементи художнього змісту і форми у жодному

разі не можна втратити, а які доведеться втратити через розбіжності мов та культур?

Перекладацький аспект теорії інтертекстуальності має два боки. Оскільки ми розглядаємо переклад як синтез через аналіз, то і переклад інтертекстуальних елементів повинен розглядатися з цих самих аспектів. Таким чином, на стадії аналізу перекладач повинен розпізнати інтертекстуалізм у метатексті, віднайти прототекст, а також визначити функцію елемента у метатексті. Постає завдання максимального розкриття змісту інтертекстуального елемента та повного усвідомлення його функції у системах мови і культури оригіналу. На стадії синтезу перекладачеві, опираючись на критерії репрезентативності, необхідно вирішити, чи вдасться відтворити інтертекстуальний елемент у мові перекладу в повному об'ємі, якщо ж це неможливо, визначити, за допомогою яких перекладацьких прийомів і трансформацій можливо мінімізувати втрати.

Ю. Н. Караулов ввів таке поняття як «прецедентний» текст, який ми зараз часто зустрічаємо в роботах, присвячених дослідженню інтертекстуалізмів. У той же час Н. А. Кузьміна виділяє термін «ядерний» текст, тобто той, що складає ядро національної культури. Відмінність між цими двома поняттями у тому, що у той час коли «прецедентні» тексти специфічні для одного або кількох історичних і культурних періодів, «ядерні» тексти мають неминуще значення, вони пройшли випробування часом і не залежать від соціально-економічних або політичних передумов і навіть від рівня освіти, оскільки, як правило, входять до шкільної програми з літератури. На думку Н. А. Кузьміної «прецедентні» тексти визначаються тенденціями моди, смаком, політикою держави, системою вподобань тої чи іншої мовної або соціальної групи. Таким чином, погоджуємося, що існує певний корпус широко відомих текстів (тексти універсальні, тобто «ядерні» для всіх культур), а є корпус текстів менш відомих (тексти «ядерні» лише для однієї культури).

УДК 811.111'254

Кузенко Г. М.,
канд. філол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУБТИТРІВ

Переклад художніх фільмів є особливим видом художнього перекладу, що обмежений тимчасовими рамками звучання, розрахований на

миттєве сприйняття і супроводжується відеорядом. Кінопереклад більш вільний, ніж переклад художнього твору. Як правило, це пов'язують з тим, що при дубляжі необхідний певний ступінь синхронності, збіг руху губ акторів і перекладних реплік. Тому перекладач змушений скорочувати вихідний текст, трансформуючи його так, щоб його аудіовихід збігався з відеорядом.

Термін «субтитр» складається із двох морфем: префікса «суб» (від лат. sub), що позначає «розташування знизу під чим-небудь, або близько до чого-небудь», і кореня «титр» (від фр. titre), що позначає «вступний напис або пояснювальний текст у кінофільмі». Виділяють міжмове і тривимірне субтитрування, коли перекладачеві доводиться синтезувати семантичні складові мови й образу, тому що за створення ілюзії тривимірної реалістичності аудіовізуального тексту відповідають усі елементи кіномови.

Субтитри за формою мови являють собою художній діалог, оскільки в них представлені винятково репліки персонажів і відсутнє оповідання або опис. Тому переклад кінофільмів за допомогою субтитрів слід вважати перекладом художнього діалогу, який повинен виконуватися з урахуванням усіх особливостей цього жанру. Якщо комунікативний акт умовно розділити на чотири складових – 1) комунікативну ситуацію (умови спілкування і його учасники), 2) контекст (реально існуючі змісти, які відображаються в дискурсі й актуальні для даного комунікативного акту), 3) пресупозицію (зона фонових знань комунікантів) і 4) безпосередній продукт мовного походження, то справжньою проблемою для перекладача стане пресупозиція, яка обумовлює всі інші рівні.

Перекладаючи текст фільму, необхідно звертати увагу не тільки на синтаксичні й семантичні структури, фразеологію, а й передачу функціонального й прагматичного аспектів.

Однією з проблем перекладу кінотексту є переклад зниженої лексики, яка наближена до живого мовлення й відображає менталітет носіїв мови. В сучасній світовій культурі з її схильністю до натуралізму розмовна (знижена) лексика репрезентована повною мірою від жаргонізмів до обценної лексики. Незважаючи на те, що ставлення до неї неоднозначне, вона складає значний пласт лексикону сучасної кіноіндустрії.

Професійному перекладачу необхідні знання розмовної лексики, володіння значним обсягом лінгвокраїнознавчої екстралінгвістичної інформації, вміння розкодовувати підтекст, асоціативний план висловлювань. Перекладати ненормативну лексику буквально чи ні – справа естетичного смаку та вподобань саме перекладача, і тут погляди кіноперекладачів значною мірою розходяться.

Варто зазначити, що співвідношення експресії англомовної та україномовної лексики є сьогодні достатньо складним питанням з огляду на проблеми перекладу сучасної англомовної художньої літератури, кіно та ін. Найчастіше, не відчуваючи подібну розбіжність ступенів експресії, перекладачі дещо пом'якшують ненормативну лексику при перекладі. Так, вислів «*What the fuck are you doing here?*» часто перекладається, як «*Якого чорта ти тут робиш?*». Інколи нейтральні розмовні фрази навпаки зазнають у перекладі інтенсифікації і перетворюються на ненормативні вислови.

При цьому найчастіше вживаним перекладацьким прийомом є синтаксичне уподібнення. Тобто необхідність підлаштовувати український текст під англійську артикуляцію призводить до значного скорочення довжини фраз, а в результаті, і до викривлення оригінального тексту. Такого роду скорочення підрозділяються на пропуски, додавання або помилкові заміни інформації, представлені в оригіналі. Кожен вид представлений підгрупами, які різняться за ступенем важливості не відтвореної або доданої інформації. До пропусків належать: 1) пропуск незначного слова, як правило, епітета; 2) пропуск важливих і значних одиниць, пов'язаний з нерозумінням частини тексту; 3) пропуск фрагмента тексту через трансформацію структури тексту; 4) пропуск важливої частини тексту через різну швидкість перекладу й мовлення того, хто говорить.

Додавання розподіляються за значимістю доданих надлишкових елементів: слова – детермінанти, додаткові пояснення, що визначають зв'язки між висловленнями тощо. Помилки умовно поділяються на наступні: 1) невелика помилка в перекладі слова; 2) неприпустима значеннєва помилка при перекладі ключового слова; 3) невелика помилка через незначну трансформацію структури; 4) груба значеннєва помилка при істотній трансформації структури тощо.

До позитивних сторін субтитрування можна віднести: значно нижчі фінансові витрати порівняно з іншими видами аудіовізуального перекладу; менші витрати часу, ніж на створення інших видів аудіовізуального перекладу; збереження оригінальної звукової доріжки фільму, що дозволяє зберегти можливість чути голоси професійних акторів; фільми із субтитрами можуть виконувати освітню функцію, виступаючи матеріалом для вивчення іноземної мови.

До недоліків субтитрування відносять: відсутність ілюзії того, що аудіовізуальний текст був створений мовою перекладу; сприйняття субтитрів вимагає фокусування уваги, що призводить до часткової втрати візуальної інформації; субтитрування завжди супроводжується компресією й опущеннями, тому що темп мови зазвичай значно швидший за швидкість читання.

ПІДСЕКЦІЯ: Мова, література, культура – нові тенденції у вивченні та викладанні

УДК 378

Зубенко Т. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

THE USE OF MOBILE DEVICES TO ENHANCE LANGUAGE ACQUISITION

It is difficult to overestimate the role of mobile devices in modern life. They are ubiquitous, they change our lives every day, they enhance student learning and educational outcomes too. When it comes to language learning mobile devices have become the demand of the day as they have changed the way people learn languages. Mobile devices and applications gave students access to endless resources and educational materials, the ability to learn in every corner of the globe and at any time. They help to develop skills to communicate, to improve grammar, create video, quickly make audio recordings etc. At the same time there are hundreds of educational language applications available for mobile devices, which few students use. It happens because it is difficult for them to choose the suitable level of applications, to define their lexical content, to assess their effectiveness. Thus, this process needs to be supervised by professionals. The development of efficient mobile content, interesting creative tasks for different levels, encouraging students to use them are currently the most important task of scientists and teachers. Based on this it is very important to prepare prospective teachers of English to use mobile technologies in their future educational work effectively. The results of the questionnaire which I conducted while teaching graduate students the course «Modern IT for Teaching English and Literature» showed that 100 % of students own at least one mobile device, 60 % of them use mobile devices for their academic work, 90 % tend to learn in the learning environment with some online components, all of them would like the university to provide better Wi-Fi on campus to have the possibility to use mobile devices during the class. At the same time the questionnaire showed that only a few faculty had adequate technology skills for course instruction, there are even those who do not have any technology skills. This survey provides clear evidence that students and faculty need special training in the use of mobile devices for educational purposes.

Educational policy and practice in Ukraine strives to provide students with adequate e-learning resources. However, the prospects for the development and implementation of new educational technologies based on m-learning are still not fully investigated nor implemented. Their use is spontaneous and not systematic. The development of mobile applications are investigated by different institutions in Ukraine: Taras Shevchenko University of Kyiv, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», National University of «Kyiv Mohyla Academy», National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Lviv Polytechnic National University. In Ukraine, mobile applications are created mostly by private companies on requests for business. However, the use and implementation of applications for language learning is just under study (N. Rashevskaya, A. Mardarenko, T. Kaluga, S. Semerikov, K. Bugaichuk, V. Kukhareno, N. Kalynenko). Thus, it is necessary to study experience of efficient foreign universities focusing on language acquisition mobile technologies, which provide the new research achievements.

No one doubts the fact that knowledge of English is a vital necessity today. The main key in learning English is vocabulary memorizing and the ability to express person's thoughts with its help that leads to effective communication with other English speakers and readers. For adults it is often a problem to memorize a big amount of vocabulary. I am looking for apps that could combine the possibility of psychology (that influence our memory) and philology. My search has led me to the decision to create an application for mobile devices that will implement the ideas of the famous Bulgarian psychotherapist Georgi Lozanov of accelerated harmonious development of personality and disclosure of his/her diverse reserve capacity – memory, intellectual activity, creativity. His ideas were the basis of the suggestopaedia trends in education, including teaching foreign languages. Some American scientists (Prof. D. Boyd from Eastern University, Prof. C. Rose from University of Bradford, Prof. R. Wlodkowski) share Lozanov's theory, but they call it «Accelerating learning for adults». They consider that the goal of accelerated learning is not only that students will learn faster, but also that they will learn more holistically, thus becoming more efficient learners. By agreement with the Authority of SSU in collaboration with faculty and students of Computer Science Department, who conduct scientific research on mobile applications, we will implement Lozanov's idea and create an application to improve memorizing of English vocabulary to a significant degree making it easier for our students to express their thoughts, gain psychological assurance in conversations with foreign partners and communicate effectively.

Through my scientific research on the communicative approach to teaching foreign languages I have come to the conclusion that creating

foreign speaking communicative environments via the Internet is one of the key conditions of prospective teachers' training for the implementation of the communicative approach. This statement remains valid today. Despite the fact that many of the students and faculty can go on an internship abroad now, the majority of them do not have the opportunity to improve their English speaking communication skills inside Ukraine. This prevents them from communicating with colleagues from other countries via the Internet, to participate in the international scientific conferences, researches and to learn new technologies. In turn, it leads to a serious delay among our citizens to introduce of advanced technologies in education in particular and the economy in general. It is my deep conviction that modern mobile technologies, communication apps give us a unique opportunity to organize professional communication with representatives of other countries, to share achievements, and to learn from each other. The only thing we need to do is to have a desire to create bridges between the universities and students, to motivate them to chat, to lend each other a helping hand and at the end understand each other.

УДК 81.374

Матвеева Н. П.,
д-р філол. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТАНОВЛЕНИЕ «КОНЦЕПТОГРАФИИ»/«ГЛОССОГРАФИИ» В ЛЕКСИКОГРАФИИ ВОСТОЧНЫХ СЛАВЯН

В XX столетии после смены нескольких научных языковых парадигм: сравнительно-исторической (генетической); системно-структурной (таксономической) и коммуникативно-функциональной лингвистика снова возвратилась к тем парадигмам, в русле которых язык рассматривается как общественное явление, тесно связанное с культурой народа, его историей, ментальностью. В наибольшей степени это связано с выходом на арену нового научного направления – *когнитологии* (от англ. *cognition* – «знание, познание», «познавательная способность»). В русле когнитивной лингвистики выделилась новая лексикографическая область – концептография. Представленность в словарях комплексной интерпретации слова в его связи с понятием, которое это слово обозначает, (то есть, филологическое значение слова плюс энциклопедическая информация) – главный принцип словарей «концептографического» типа. При этом следует признать, что и сама категория

лексико-семантической трудности (ЛСТ) и собственно «глоссема», находясь в пределах когнитивной семантики, в широком смысле являются *концептами*.

Являясь новым и недостаточно изученным направлением в языкознании, когнитивная лингвистика, а вместе с ней и концептография, корнями своими уходят вглубь истории мировой лингвистики и лексикографии. В статье «Становление «концептографии»/«глоссографии» в зарубежном Древнем мире и в Средневековье» нами проанализированы древнейшие лексикографические источники индийцев, китайцев, античных народов, арабов, а также наиболее древние словари народов Западной Европы: итальянцев, немцев, англичан с целью выявления в них характерных признаков «концептографии»/«глоссографии» и создания теоретических основ словарей такого типа.

Целесообразным является продолжение изучения наиболее древних словарей, созданных разными народами, в частности восточными славянами, для их анализа с точки зрения «концептографии»/«глоссографии».

С XI века усиливается интерес к письменным текстам у восточных славян. Толчком для этого послужило принятие христианства в Киевской Руси в 988 году. Если принять во внимание, что именно церковные книги, в первую очередь библейские, особенно *Евангелие* и *Псалтырь*, бытовали в Киевском государстве с самой глубокой древности, что и в дальнейшем их копировали в большем числе и тщательней, чем другие тексты, что книги эти не только чаще читали, но и заучивали наизусть, то станет понятным, какую огромную роль играли они в жизни и культуре Древней Руси. Первое издание наиболее ранних рукописных восточнославянских словарных текстов XIII – нач. XV вв. было осуществлено К. Калайдовичем в 1824 г.

Выполнению вполне конкретной задачи – пояснению и обучению словам важнейших текстов того времени был посвящен и первый печатный украинский словарь *Лексис, сиречь речения вкратце собранны и из словенского языка на просты русский диалект истолкованы* Лаврентия Зизания-Тустановского, известного украинского лингвиста, переводчика, писателя, педагога и церковного деятеля начала XVII в.

Значительным достижением по сравнению с предшествующими словарями явился вышедший в самом начале второй четверти XVII в. *Лексикон славеноросский и имен толкование* Памвы Берынды, в котором лексикографом было собрано основное словарное богатство одного из самых распространенных и развитых языков того времени – церковнославянского, знание которого способствовало приобщению к основным достижениям просвещения и культуры XVII в. среди всех

восточнославянських, южнославянських і східноєвропейських народів. Самими головними літературними джерелами словника *Лексикона* були церковнословянські тексти, надруковані в Україні XVI – початку XVII вв. Перше місце серед них належить *Біблії*, повний текст якої в 1580–1581 гг. в Острозі на Волині опублікував Іван Федоров. Іншим джерелом словника *Лексикона* були численні рукописні книги, переважно переклади патристики, серед яких твори Іоанна Златоуста, Василя Великого, Григорія Богослова, Іоанна Дамаскіна, Андрія Критського, Діонісія Ареопажита, Євсевія і ін. др.

Дослідження показало, що виникнення лексикографії східних слов'ян, як і інших давніх народів, пов'язано з тлумаченням, поясненням малопонятних слів в найбільш розповсюджених, в частині канонічних, текстах. На протязі, по крайній мірі, XIII–XVII вв. глосюванню, як елементу підвищення філологічної і загальної культурологічної компетенції читачів Росії і України, приділялось велике уваження. При цьому показово, що *комплексна інтерпретація* лексических і фразеологічних одиниць, включених в словари, являлась основним принципом їх лексикографування.

Для подальшої розробки теоретических основ «концептографії»/ «глоссографії» цілорозумно вивчити розвиток російської і української «концептографії»/ «глоссографії» в лексикографії XVIII – поч. XX в.

УДК 821.111(73)

Останчук Т. П.,

канд. філол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЛІТАК І ЗАЛІЗНИЦЯ ЯК ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ КОРДОНІВ В РОМАНАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вивчення транспорту, транспортних систем та коридорів у полі культури стає все більш актуальним і відповідає новітнім філософським тенденціям. У літературі транспорт можемо розглядати як тему, мотив та невід'ємну частину хронотопу тексту, що виражається у присутності різних засобів пересування у просторовій іконографії, яка відома в літературознавчих працях як локус чи топос. За структурою транспортні образи можуть бути як металогічні (метафоричні, виражальні), так і

автологічні (метонімічні, зображальні). Зображальну роль транспорт традиційно відіграє у вибудовуванні образу міста, допомагає досягати достовірності у створенні образу / теми / мотиву дороги, а відповідно обов'язково присутній у певних жанрових та піджанрових різновидах художніх творів, таких як: наукова фантастика, пригодницькі та детективні історії тощо. Відповідно рух героїв та його транспортна візуалізація відіграють значну роль у розвитку сюжету. Отже, можемо стверджувати, що транспорт у художньому тексті виконує декілька функцій: образотворчу, тематичну, сюжетну та жанроутворюючу.

Предметом дослідження даної розвідки стали образи транспортних засобів та транспортних коридорів у текстах американських письменників українського походження, об'єктом – сюжетна складова романів, які присвячені темі української еміграції. Літак стає тим транспортним засобом, який найчастіше забезпечує повернення емігрантів або їх дітей до України, більше асоціюється із сучасним транспортним коридором між Америкою та Європою. Дві цікаві ілюстрації різного підходу до використання образу літака знаходимо в романах О. Мотиля та О. Стельмаха.

У романі О. Мотиля «Хмільний священик» простір літака стає гетерогенним поєднанням теперішнього, минулого, яке реалізується у спогадах головної героїні Джейн Світ та через пригадування рідинних історій, та майбутнього, яке найчастіше не співпадає з очікуванням персонажу, провокуючи її внутрішні якісні зміни та розвиток.

Переліт героїні роману «Хлопець з реактору 4» О. Стельмаха Наді до Києва є більш нейтральним з точки зору прив'язки до минулого, а більше націлений на розвиток детективної інтриги. Використання літаків у детективному романі О. Стельмаха відповідає певним реаліям життя та дозволяє пришвидшувати час і долати героям простір у якнайкоротші терміни, що додає динаміки розвиткові сюжету.

Не дивно, що в романах про українських емігрантів, які залишають або відвідують Європу, основним транспортним коридором стає залізниця, інфраструктура найбільш розвинена і популярна серед подорожуючих у цій частині світу, за якою також закріпилося значне літературно-мистецьке тло.

У романі А. Мельничука «Що сказано» залізниця стає маркером Старого світу – Європи та України як її органічної частки. Персонажі-українці, що змушені покинути свої домівки під тиском радянської навали, подорожують до Австрії потягом. Ця подорож змальована автором у дуже розміреному темпі, спокої. Поїзд стає органічною часткою природнього, впорядкованого, добре організованого світу, який, однак, спокійно і впевнено везе героїв до іншого незнайомого

світу. Рух поїзда підкреслює невідворотний наступ майбутнього, чітко розпланованого фатуму, який не залежить від волі людини так само, як і рух поїзда не залежить від волі пасажирів.

Поїзд стає локусом, в якому відбувається розв'язка сюжету політичного детективу О. Мотиля «Хмільний священик». Три фігуранти – Джейн Світ, американка українського походження, Анатолій Філатов, співробітник КДБ, син енкаведиста, причетного до розстрілів українських націоналістів, та Ігор Базаров, псевдоінтелектуал, який замішаний у схемах торгівлі українськими жінками на Заході – опиняються в одному поїзді.

Ідея боротьби з часом посередництвом залізниці яскраво презентована і в романі О. Стельмаха. Сюжет заключної частини роману О. Стельмаха щільно зв'язаний із залізничними транспортними коридорами, що перетинають територію Росії на сході країни. Поїзд допомагає героям долати відстані, випереджати відведений їм час, а значить отримувати перевагу над переслідувачами, виправдовувати сюжетну динаміку жанру детективної оповіді.

У висновку узагальнимо ті основні імагологічні та сюжетні функції, які відіграють транспортні засоби у романах про українських емігрантів. Літаки фігурують у текстах достатньо часто і, можемо стверджувати, несуть значне контекстуальне навантаження, дозволяючи нащадкам емігрантів повертатися до землі батьків та вибудовувати власну гетерогенну ідентичність. Залізниця виступає безсумнівним маркером європейського, українського та російського простору романів й актуалізує значну кількість літературних претекстів та культурних практик.

УДК 821.111-31.09(73)

Пархоменко Е. О.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ХУДОЖНЯ МОВА РОМАНУ-АНТИУТОПІЇ ЛОРЕН ОЛІВЕР «ДЕЛІРІУМ»

Художня мова творів жанру антиутопії зазвичай характеризується особливим словниковим складом, слова якого вживаються для позначення системи понять, існуючих в антиутопічному суспільстві. Варто згадати хоча б «новояз», або спеціально створену термінологію, в романі Джорджа Оруелла «1984», або вигаданий жаргон британських

підлітків, який має переважно російську основу – так званий «надцат», описаний Ентоні Берджесом у його відомій антиутопії «Механічний апельсин». Як правило, конструювання нових слів у творах антиутопії пов'язано або з відображенням технічного прогресу, або із зображенням антиутопічної соціальної реальності, або, врешті решт, із ідеологічною стороною життя світу антиутопії.

У романі Лорен Олівер «Деліріум» ця характерна ознака більшості антиутопічних творів також дуже яскраво представлена. Тут переважно ми спостерігаємо зміну семантичного навантаження знайомих нам слів з метою зображення соціальної реальності світу-антиутопії у творі. Наприклад, слово «заражений» (у тексті – «infected») не позначає людину, отруєну певними токсичними речовинами або хвороботворними мікробами. Воно вживається для позначення закоханої людини:

«So infected with deliria and in violation of the pacts of society, she fell in love with men who would not have her or could not keep her».

Слово «інвалід» (у тексті – «an Invalid») також вживається авторкою не у звичайному для нас значенні, що позначає людину з обмеженими фізичними, розумовими або психічними можливостями, а знову ж таки, у значенні особи, що закохалася та обрала для себе життя у дикій місцевості:

«... the Invalids – the people who live in the Wilds, the unregulated land that exists between recognized cities and towns... I know that he must live in the Wilds; I know he's an Invalid».

Часто у тексті слова «заражений» та «інвалід» вживаються як синоніми:

«You're an Invalid. That's what you're telling me, right? You're infected».

Авторка трилогії вигадує ще одну групу «інвалідів» – так званих «падальників» (у тексті – «the Scavengers»), які, на відміну від усіх інших «інвалідів», не мають на меті повалення існуючого суспільного ладу. Вони, переважно, вчинюють акти мародерства заради власної наживи:

«All of us – the Invalids, the resistance – hate the Scavengers. They give us a bad name. Everyone agrees that they'll ruin, have already ruined, so much of what we are working to achieve. The Scavengers are Invalids, like us, but they don't stand for anything. We want to take down the walls and get rid of the cure. The Scavengers want to take down everything – burn everything to dust, steal and slaughter and set the world to flame».

Наведені лексичні одиниці є найбільш яскравими та найчастіше уживаними у тексті роману «Деліріум» прикладами того, як семантичне

значення слів навмисно змінюється авторкою даного твору-антиутопії, що є додатковим підтвердженням приналежності роману «Деліріум» американської письменниці Лорен Олівер до сучасної літератури жанру антиутопії.

УДК 811.111

Рибачук О. Л.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ENGLISH VOCABULARY REVISION WITH ANAGRAMS

Vocabulary learning is an important part of any language learning process. Vocabulary teaching and learning is a constant challenge for teachers as well as students. Vocabulary development is crucial for the students, studying English as a foreign language.

Speculating on the importance of the English vocabulary acquisition, it is necessary to give a definition to «vocabulary». Miller defines vocabulary as a set of words that are the basic building blocks used in making and understanding sentences. Gardener lays emphasis not only on the meaning of words, but on how vocabulary in a language is structured: how people use and store words, and how they learn words and the relationship between words, phrases, categories of words and phrases.

Words are the building blocks of communication. Enlarging vocabulary leads to improving all language skills and areas of communication, namely speaking, listening, reading and writing.

Each new word is a new tool in boosting the students' abilities to speak, write and understand more of the words they hear and all the English they encounter.

Cummins differentiates between the following types of vocabulary: reading, listening, writing and speaking vocabulary.

Dealing with word study, it is necessary to explain the difference between receptive and productive (active) vocabulary. Students' receptive vocabulary includes the words that they understand when you hear them or read them. Students use productive vocabulary to express themselves, in speech or in writing. Students' receptive vocabulary is considerably larger than their productive vocabulary. Learners can understand the English language better than they can speak or write it. When you read or listen, the words have already been used in context, the primary job is to extract

meaning from them. You are not required to know everything about a word in order to completely understand it. When you hear or read a word, all you need is knowing the gist of a word. If you learn it better, you get more information about a word: meaning, usage, word formation, grammar. Knowing a word implies knowing many things about the word: its literal meaning, its various connotations, its spelling, derivations, collocations, frequency, pronunciation, the sort of syntactic constructions into which it enters, the morphological options it offers and a rich variety of semantic associates such as synonyms, antonyms. At the same time, knowing a word does not necessarily mean using it automatically in a wide range of contexts. Vocabulary learning strategies therefore, should include strategies for using as well as for knowing a word. Thus, learning vocabulary is a complex process.

Vocabulary teaching and learning is a constant challenge for teachers as well as students. Learning is remembering. During the process of teaching and learning vocabulary an important problem occurs – how memory works. In fact, students do the majority of forgetting shortly after the lesson. Expanding vocabulary and not forgetting it can only be possible when teachers resort to effective vocabulary teaching and learning strategies. Building vocabulary can be dull if teachers don't spice up students with creative and funny ways of presenting, activating and revising previously learned words. Teacher's aim is to make the process of reviewing vocabulary funny and not boring. Different vocabulary activities, such as solving puzzles, playing games, decoding anagrams can be used for this purpose. It will make class time more interesting and exciting. In this article we focus on using anagrams in vocabulary learning.

An anagram is rearranging the letters of a word or phrase to produce a new word or phrase, using all the original letters exactly once. In other words it is a word or phrase that exactly reproduces the letters in another order. «Anagrams» can be anagrammatized as «*Ars magna*» (Latin, «the great art»).

Anagrams are not quite a modern idea. Some historians think that the origin of anagrams goes to the 4th century BC. In Roman and early Christian times, anagrams were believed to have mystical meaning. Anagrams became popular in Europe in the Middle Ages. They had an amusing character. Anagrams of people's names were created. However, the principal activity was forming anagrams on religious texts.

In the past authors have anagrammed their names to create pseudonyms. In the 16th and 17th centuries, scientists often recorded their results in anagram form. It was popular to make anagrams of the names of famous people in the 19th century.

In recent decades, anagrams have become popular in a different role. They are often included in the clues for cryptic crosswords. Psychologists use anagram-oriented tests, often called «anagram solution tasks», for assessment of the implicit memory of young adults and adults alike.

Anagrams are considered to be a recreational activity, but they also make up part of many other games, puzzles and game shows, such as the Jumble, cryptic crossword puzzles and others.

There are different types of anagrams, such as ambigrams, animagrams, antigrams, spamagrams, synanagrams, trianagrams, pairagrams.

In teaching and learning process anagrams can be used as a review. The activity makes the process of recalling vocabulary motivating and memorable. They help students to better remember the learned words. Students, as well as teachers, may create anagrams of different types either «by hand» or by «machine». In my experience, it is one of the best creative and funny ways to revise vocabulary items which gets students involved. It really works.

УДК 821.111(73)

Старшова О. О.,

канд. філол. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**МІГРАНТСЬКИЙ НАРАТИВ НЬЮ-ЙОРКА
В РОМАНІ МАЙКЛА ЧЕЙБОНА
«НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ КАВАЛЕРА ТА КЛЕЯ»**

У ряді великої кількості урбаністичних ландшафтів, що отримують втілення у художній літературі протягом ХХ століття, Нью-Йорк виокремлюється своєю унікальною роллю. Найголовніше тут – відчуття постійного фронтиру, який нікуди не пересувається, адже багатьом мігрантам доводиться пройти своє випробовування Нью-Йорком, щоб долучитися до американської нації. Як справжній фронтір, це місто-мегаполіс утворює територію тимчасової свободи, відкритості до становлення у будь-якій новій якості. Водночас, це Касабланка Америки, що балансує на межі між омріяною свободою та небезпекою депортації або метафізичного полону. Серед багатьох компонентів міфології Нью-Йорка (як-от фронтір, американська мрія, місто як втілення аксіології країни), варто виділити і окремо дослідити категорію травми, якої зазнає мігрант при зіткненні з новим світом.

Насамперед, це травма переміщення, необхідності бути вирваним з корінням з рідного ґрунту, але також і травма адаптації до чужорідного простору, становлення нової ідентичності себе. Серед інших творів про мігрантів або мігрантів-біженців (Генрі Рот «Називайте це сном», В. Стайрон «Вибір Софі», Е. М. Ремарк «Гіні в раю», Дж. П. Данліві «Чарівна казка Нью-Йорка») роман Макла Чейбона «Неймовірні пригоди Кавалера та Клея» привертає увагу своєю двополярністю, оскільки зображує Нью-Йорк з двох точок зору – героя, що виріс у місті, і того, для кого воно стає вимушеним прихистком під час світової катастрофи. Перетворення Нью-Йорка на місто-комікс виявляється засобом самостворення та подолання травми. У цій роботі спостерігатимемо за процесами трансформацій, тримаючи у фокусі просторовий (архітектурний і ландшафтний) та міфо-образ великого міста.

УДК 811.111'42:339.138

Стодолінська Ю. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

MARKETING DISCOURSE OF AMERICAN CHILDREN'S CLOTHING COMPANIES: STRUCTURE, COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC FUNCTIONS

Interrelation between language and social reality, language and business is under constant attention of contemporary linguistics. Researchers focusing on marketing discourse have been faced with the task of defining the field of research and with identifying those approaches and methodologies that could be useful in understanding how business people use language to achieve their goals (F. Bargiela-Chiappini & S. Harris; F. Bargiela-Chiappini & C. Nickerson, etc.). All this has led to the necessity of encompassing a number of fields and disciplines in the study of language at work, such as genre theory, discourse analysis, organizational communication, and applied linguistics. This investigation focuses on revealing the institutional nature of marketing discourse of American children's clothing companies. Special attention is focused on determining the essence of marketing itself, the main constituents of marketing discourse of American children's clothing companies, representing the structure of the discourse under analysis and highlighting its main functions.

The specifics of the open marketing discourse have determined the necessity of applying an integrative approach to the study of the particular

discourse in the frameworks of communicative and pragmatic paradigm. Within the context of this research, marketing discourse of American children's clothing companies is defined as cognitive and communicative activity, restricted by the institutional boundaries of American children's clothing companies, aimed at the realization of discourse participants' status and role capabilities and the achievement of social, business and marketing aims. The study proves that multimodality, interaction, dynamism, consistency, detail, creativity, and didacticism are the characteristic features of the analyzed discourse which form its main communicative and pragmatic functions.

The inherent multidisciplinary nature of multimodality is quite significant as language still informs a variety of modes of meaning making (e. g. narrative, poetry etc.) but is displaced as a privileged meaning-making mode in favor of image, sound or film. The tensions between semiotic modes have become an important topic of research. Within this new multimodal landscape, electronic communication, economic globalization, and multiculturalism are responsible for the dissolution of traditional, linear, and hierarchical representational practices and genres.

The communicative-pragmatic approach reveals that the discursive personality (children's clothing company) puts into practice a broad range of internal and external communicative strategies and tactics that vary depending on the representatives of the discursive surrounding, aims and channels of communication in order to achieve the aim of marketing and implement the marketing strategies and tactics of the company.

A conclusion can be made that the peculiar structure of the marketing discourse of American children's clothing companies, its communicative and pragmatic functions are significant factors in making marketing discourse a successful type of business discourse as a whole and constructing a new viewpoint on the interaction of its participants. The perspectives of this research may be referred to the cognitive and semiotic functions of marketing discourse.

СЕКЦІЯ

Гуманітарні науки

ПІДСЕКЦІЯ: Мовно-культурна політика

УДК 811.161.2

Богданова Є. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІСТОРІЯ АКЦЕНТУАЦІЇ ПРИСЛІВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, МОТИВОВАНИХ ПРИКМЕТНИКАМИ ІЗ СУФІКСАМИ *-авъ, *-івъ-

Усе більшу увагу дослідників привертає акцентологічна наука, яка активно досліджується в останні десятиліття. У вітчизняному мовознавстві вагомим здобутком у галузі порівняльно-історичної акцентології є дослідження Л. А. Булаховського, В. Г. Скляренка, З. М. Веселовської, В. М. Винницького, В. Б. Задорожного, В. Ю. Гальчук, І. І. Огієнка, К. М. Іваночка, В. В. Желязкової, С. С. Пономаренка та ін.

Прислівник є найменш дослідженою частиною мови, хоча й потребує детального опису та вивчення, оскільки основний лексемний склад цієї частини мови було сформовано на пізніших етапах розвитку української мови, тому за словотвірну базу бралися слова інших лексико-граматичних класів, які мали свою специфіку в наголошенні. Таким чином, прислівники, зокрема відприкметникового походження, ще не були проаналізовані в повному обсязі в українській акцентологічній науці в історичному аспекті. З огляду на недостатню опрацьованість теми виникає необхідність детальніше розглянути у процесі еволюційного розвитку української мови групу прислівників, мотивованих прикметниками із суфіксами *-авъ, *-івъ-, що й визначає **актуальність** нашої студії.

Мета дослідження полягає у виявленні акцентуаційних особливостей відприкметникових прислівників у діахронічному аспекті, а в разі випадків варіантного акцентування лексем у встановленні причин відхилення від первісної акцентуації та визначенні закономірностей у наголошуванні прислівників одного словотвірного типу.

Предметом дослідження є особливості акцентуації відприкметникових прислівників у староукраїнській мові.

Утворення із суфіксом *-авъ-. Прислівник *ласкаво* (*ласкаве*) має відад'єктивне походження й утворений із форми наз. одн. сер. р. короткого прикметника **l'askavъ*, який належав до баритонованої а. п. і характеризувався динамічним наголосом на першому складі кореня – **l'askavo*. За словами З. М. Веселовської, прислівник *ласкаве*, утворений від прикметника з подвійним наголосом *ласкавий*, також характеризується варіантним наголосом. Первісний кореневий наголос фіксується більшістю староукраїнських пам'яток: *ласкаве* (Св., 3, 13 зв., 24 зв.; Волк., 101; Бер., 97), *ласкаво* (Бер., 9). Проте коливання акцентної норми у зазначеному прислівнику спостерігається ще в староукраїнській мові, тому засвідчено також суфіксальний наголос: *ласка́ве* (Величк., 15, 70; Зін. Прип., 47; Зін. Прип., 69; К. Тр., 17; Рад., 666), *ласка́во* (Поезія XVI–XVII, 273).

Варіантність наголосу простежується і протягом XIX ст. Аналізований прислівник у лексикографічних джерелах кінця XIX – поч. XX ст. засвідчений з акцентованим суфіксом: *ласка́во* (Біл.-Нос., 205; Грінч., 1199; Левч., 65). У тогочасній поезії лексема має подібну акцентну характеристику: «Всім світить сонечко *ласка́во*» (Граб., I, 347); хоч у творах поетів, які є носіями південно-західного діалекту, зафіксовано також первісну кореневу акцентуацію: «Став *ласкаво* їй говорити» (Фр., X, 226). У сучасній українській літературній мові переважає суфіксальний наголос, що, зважаючи на історичні передумови, не є первісним.

Староукраїнський прислівник *лика́во* (*лика́вн*) за походженням є адвербіалізованою формою короткого прикметника – **lōkàvъ*, що в наз. одн. сер. р. мав суфіксальну акцентуацію (двоскладова висхідно-спадна інтонація, баритонована а. п.) – **lōkàvo*. Саме суфіксальний наголос було успадковано староукраїнською мовою: *лика́вн* (Гр. См., 603), *лика́во* (Бер., 39). У прислівників із давнім прикметниковим суфіксом ***-авъ-** у сучасній українській літературній мові спостерігається тенденція до вирівнювання акцентуації на суфіксальній морфемі незалежно від акцентуаційної характеристики твірної прикметникової основи: *ласка́во* (ОС, 304; Меж., 412), *лука́во* (Меж., 428). Очевидно, таке вирівнювання наголосу відбувається також за аналогією до інших прислівників сучасної української мови, які містять подібний суфікс: *жва́во* (Меж., 263).

Утворення із суфіксом *-івъ-. Похідний відприкметниковий прислівник *правді́ве* виник унаслідок адвербіалізації форми наз. одн. сер. р. короткого безпрефіксного прикметника **pr'avъdivo*, який належав до баритонованої а. п. та характеризувався динамічним наголосом на першому складі кореня – **pr'avъdivъ*. Прикметник

**pr'avьdivь* мотивується безпрефіксним іменником **pr'avьda* (баритонована а. п.) та утворений за допомогою вокалічного суфікса **-ivъ-*. Первісний наголос не успадковано староукраїнською мовою, натомість у пам'ятках відповідного періоду досліджувана лексема характеризується суфіксальною акцентуацією: *правдѣве* (Тр., 9 (2 р.); Бер., 50; Єв., 2, 2 зв.; Коп. Каз., 90; Л. Сл., 10; См. Кл., 7). Сучасна українська літературна мова успадкувала вторинний староукраїнський наголос, і в сучасних лексикографічних працях прислівник цього словотвірного типу характеризується суфіксальним наголосом: *правдѣво* (Меж., 764). Вірогідно, таке вирівнювання наголосу відбувається також за аналогією до інших прислівників сучасної української мови, які містять подібний суфікс: *лініво* (Меж., 429), *милостиво* (Меж., 456), *сміливо* (Меж., 940).

Отже, прислівники, утворені від суфіксальних прикметникових основ (із суфіксами **-ivъ-* та **-avъ-*), мають тенденцію до рецесії наголосу на прикметникові суфікси (*правдѣве*, *ласкаво*, *ликаво*). Вірогідно, таке вирівнювання наголосу відбувається також за аналогією до інших прислівників сучасної української мови, які містять подібні суфікси.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження інших груп відприкметникових прислівників. Це дозволить зробити ширші узагальнення в аспекті вивчення історії українського наголосу, надасть фактичний матеріал для словника українського наголосу XVI–XVIII ст.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (пам'ятки, словники, граматики)

Адельф. –	Адельфотес. Грамматика. – Львів, 1591 (стародрук).
Бер. –	Берында П. Лексікон славенороскій, и имен тлъкованіе. – К., 1627 / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К., 1961. – 272 с. (стародрук, перевид. факсим. способом).
Біл.-Нос. –	Білецький-Носенко П. Словник української мови / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К., 1966. – 424.
Величк. –	Величовський І. Твори. – К., 1972. – 191 с. (стародрук, факсим. вид.).
Гал. –	Галятовскій І. Ключ разумнїя. – К., 1659 (стародрук).
Єв. –	Євангеліе учителное. – Св'є, 1616 (стародрук).
Желех. –	Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар: В 2т. – Л., 1886. – Т. 1. – 608 с.; Л., 1886. – Т. 2. – 528 с.
К. Тр. –	Транквилион-Ставровецкий К. Перло многоцѣнное. – Чернігів, 1646 (стародрук).

- Кл. – Вірші Климентія Зиновієва сина (кінець XVII – початок XVIII ст.) // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. – Л., 1912. – Т. 7. – С. 1–215.
- Кобзар – Шевченко Т. Кобзар. – К., 1985. – 624 с.
- Меж. – Меженко Ю. С. Великий орфографічний словник сучасної української мови. 150 000. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 1184 с.
- ОС Орфоепічний словник української мови : У 2 т. / Уклад. М. М. Пешак. – К. : Довіра, 2001. – Т.1. – 955 с.; К. : Довіра, 2001. – Т.2. – 917 с.
- Поезія XVI–XVII – Українська поезія (кінець XVI – початок XVII ст.). – К., 1978. – 431 с.
- См. Кл. Смотрицький Г. Д. Ключ царства небесного. – Острог, 1587 (стародрук).
- УЛВН – Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / Уклад. І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк. – К., 1973. – 724 с.

УДК 811.161.2

Крутоголова О. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРО ПОЛЬОВУ СТРУКТУРИЗАЦІЮ ЛЕКСИКИ

Темою доповіді є лексична деривація і відповідно – структуризація лексики. Свого часу сутність цього поняття сформулював видатний польський лінгвіст Єжи Курилович, який розрізняв лексичну й синтаксичну деривацію. Лексичну деривацію він розумів як таку, що спрямована на видозмінювання початкового значення. У процесі низки подальших досліджень (С. Ульман, В. В. Виноградов, К. А. Аллендорф, О. М. Альчикова, Л. М. Босова, В. І. Карасик, І. Р. Гальперін, О. С. Ахманова, Г. С. Щур, Л. М. Васильєв, Ф. С. Бацевич та ін.) було з'ясовано, що видозмінюються слова у двох протилежних напрямках: одні розширюють своє значення, інші звужують. Спостереженню цих явищ із застосуванням польової методики присвячена ця доповідь. Семні зв'язки відслідковуються шляхом виявлення між значеннями спільної семи.

У доповіді розглянуто лексико-семантичне поле як спосіб систематизації лексичних одиниць, об'єднаних спільністю змісту; встановлені основні

структурні характеристики мовного поля; виділено макро- та мікрополя, лексико-семантичні групи в романі Ю. Андруховича «Рекреації» шляхом інвентаризації та класифікації спостереженого.

У процесі польової структуризації розкриваються діалогічні зв'язки між мовними явищами та позамовною дійсністю, механізм цих зв'язків і його закономірності, виявляються особливості мовної свідомості, розкриваються її національно-специфічні риси.

Для виявлення й опису семантичних полів нерідко використовуються методи компонентного аналізу й асоціативного експерименту. Групи слів, отримані в результаті асоціативного експерименту, звуться асоціативними полями. Сам термін «семантичне поле» все частіше замінюється більш вузькими лінгвістичними термінами: лексичне поле, синонімічний ряд, лексико-семантичне поле тощо.

Дослідження лексики в аспекті польової організації можна здійснювати у двох напрямках: 1) ономасіологічному (від поняття) і 2) семасіологічному (від слова). Семасіологічний підхід пов'язаний з дослідженнями онтології мови, а ономасіологічний – з особливостями її функціонування. Дослідження онтології мови полягає у виявленні принципів організації її елементів безвідносно до мовця. Г. С. Щур довів, що ономасіологічний підхід повністю пов'язаний з мовленнєвою практикою індивідуума.

Флорій Бацевич говорить, що сутність ономасіологічного аспекту можна визначити так: перед мовцем стоїть проблема – як правильно і за допомогою яких засобів висловити певну інформацію так, щоб вона була адекватно сприйнята адресатом. Тобто адресант мовного повідомлення рухається «від ідеї (завдання) до конкретної форми її реалізації в мовленні».

У романі Ю. Андруховича концепт «рекреація» формують п'ять основних лексико-семантичних полів («Творчість», «Подорож», «Свято», «Час», «Історія»). Кожне з лексико-семантичних полів поділяється на відповідні лексико-семантичні групи, які допомагають охопити всі значеннєві елементи поняття «рекреація».

У тексті роману виявлені допоміжні (малі) семантичні поля, лексеми яких надають твору певного експресивного забарвлення, відповідного колориту, несуть додаткові значення, формують «Рекреації» як цілісний смислозавершений художній текст.

Торкаючись процесів номінації – комплексу лінгвістичних проблем, пов'язаних з найменуванням, ми обов'язково маємо говорити про внутрішню форму слова. Усі вторинні найменування формуються на базі того значення слова, ім'я якого використовують у новій для нього

функції найменування, тобто зі складу старих, первинних значень вилучають мотиваційну ознаку, яка виконує функції внутрішньої семантичної мотивації, як один із перших моментів у процесі позначення предметів (В. К. Павел). Багато раніше це помітив видатний молодогограматик Г. Пауль, який припустив, що нове значення з'являється внаслідок «відхилення okazіонального значення від узуального, в котрому міститься «зародок» дійсної зміни слова» («Принципы истории языка»).

Мовний матеріал для семного опису в доповіді розглядається на прикладі лексеми семантичного поля *бомба* в українській мові. Алгоритм опису значень сформульовано за Й. А. Стерніним («Методы исследования семантики слова»), зокрема:

1. Визначається досліджувана лексема.
2. Аналізуються словникові дефініції (беруться усі доступні словники) як джерело виявлення семантичних компонентів.
3. Створюється єдиний список значень словникових дефініцій.
4. Усі значення словників уводяться в опис семантики як окремі значення, якщо в змісті наявні щонайменші розбіжності.
5. Уточнюється список значень за денотативною ознакою.
6. Якщо окреме значення слова виявляється лише в контекстах і не має самостійного тлумачення в словнику, то його необхідно сформулювати.
7. Із сукупності дефініцій одного й того ж значення з різних словників формулюється узагальнювальна дефініція значення у вигляді набору сем з урахуванням усіх семантичних компонентів та лексикографічних приміток.

Й. А. Стернін слушно звертає увагу дослідників лексичної семантики, які використовують метод словникових дефініцій, на те, що: а) словникові дефініції не будуються за семним принципом, вони часто тавтологічні; б) компоненти словникових дефініцій потребують інтерпретації власне як семи, їм необхідно надати семного вигляду; в) у лексикографічному значенні фіксуються переважно ядерні семи, при тому не всі, а периферійні зазвичай не фіксуються зовсім. Це ж стосується конотативних і функціональних сем; г) словникові дефініції взаємодоповнюють одна одну.

Як відомо, сутність іменованого виявляється в контексті. У розумінні контексту ми спираємося на визначення, дане в словнику Н. В. Васильової та ін., зокрема: «У широкому розумінні контекст – це тло функціонування певної сутності, що релевантне для її розуміння».

Застосована методика дозволила максимально (на вичерпність ми не претендуємо) зафіксувати як список значень досліджуваного слова в сучасній українській мові, так і семантичні компоненти, що утворюють ті чи інші значення, що сприяє більш повному їх розумінню, а також можливістю виявити причини й принципи розвитку лексичних систем.

З ДОСВІДУ ВИВЧЕННЯ МОВИ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ МЕТОДИКОЮ

У сучасному світі значно змінився соціокультурний аспект вивчення мов, суттєво зросла їх освітня функція у школах і вишах, професійна значущість на ринку праці, що сприяло посиленню мотивації в їх вивченні. Провідною тенденцією сучасної європейської мовної освіти є полікультурність і мовний плюралізм.

В усіх європейських стали загальним стандартом знання й навички використання, принаймні, однієї іноземної мови. У низці країн Європейського Союзу прийнято, що всі випускники загальноосвітніх шкіл незалежно від форми навчання повинні оволодіти двома іноземними мовами, що відповідає міжнародним тенденціям, установчим документам Ради Європи та ЮНЕСКО. Система рівнів володіння іноземними мовами відображена в документі Ради Європи під назвою «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінювання». Безперечно, вивчення двох іноземних мов сприяє процесу неперервного розвитку особистості, підвищенню загальної освіченості та культури. Варто зазначити до того ж: більшість європейців вважає, що культурна людина повинна володіти двома рідними мовами – мовою батька та матері.

Традиційні методи навчання мови в Україні передбачали засвоєння мовних знань у штучних умовах, досить часто на основі механічного запам'ятовування, внаслідок чого практично не приділялася увага навичкам безпосереднього спілкування.

Метою пропонованих тез є висвітлення досвіду автора вивчення іноземної (англійської) мови за допомогою дистанційної методики з використанням відеозв'язку.

Дистанційна методика з використанням відеозв'язку – найбільш сучасна та популярна методика сьогодення вивчення мов. Визначальними рисами такої методики стають: очне навчання (проте опосередковане спілкування), візуальний контакт; особлива увага приділяється розмовній практиці, що забезпечує ефективність вивчення мови та вільне спілкування згідно з вибраним стилем; основа навчання – програми, створені провідними університетами та мовними центрами, визнаними

найкращими у світі; використання сучасних електронних ресурсів (програми, відеоматеріали, інтерактивні розробки тощо); висока швидкість навчання; можливість навчання дітей; залучення найкращих спеціалістів незалежно від місця їх проживання.

Прикладом використання методики дистанційного навчання іноземної мови є розробка американської системи «Canvas» як навчальної он-лайн платформи, яка має можливості відеозв'язку, проведення та запису он-лайн конференцій, синхронізації з сервісами Google, проведення он-лайн тестування й оцінювання, спілкування у форматі форуму учасників дистанційного навчання, посилання на довідкову літературу та навчальні аудіо- й відеоматеріали в електронному доступі, зберігання файлів виконаних завдань.

Кожен мовний дистанційний курс має певну кількість навчальних модулів. На початку модуля он-лайн інструктор запрошує всіх учасників на он-лайн конференцію, що триває до 30 хвилин, на якій пояснює особливості виконання завдань певного модуля. Кожний модуль, як і кожне комунікативне завдання, передбачає такі етапи: обговорення учасниками пропонованої теми модуля, при цьому важливо не тільки викласти власну думку щодо теми, але й прокоментувати позицію інших учасників; виконання граматичних і лексичних вправ, які спрямовані на реалізацію комунікативного завдання, виконання самого комунікативного завдання (спілкування під час он-лайн конференції на запропоновану тему, запис власного відеозвернення, редагування або складання службового листа, створення презентацій у форматі Power Point, пропонування бізнес-плану тощо), обговорення учасниками виконаного комунікативного завдання, висловлення зауважень, побажань учасникам, постановка запитань он-лайн інструктору. Комунікативні завдання мали як індивідуальний, так і колективний характер (робота в парах, групах, взаємодія між групами). Допомогу он-лайн інструктора можна отримати на будь-якому етапі виконання завдань. Такий дистанційний чотиримісячний курс навчання англійської мови «Career English Online» вже двічі був реалізований в Україні за підтримки посольства США для внутрішньо переміщених у Миколаєві (протягом 2015–2016 рр.)

Використання охарактеризованої дистанційної методики вивчення мови допоможе створити природне середовище спілкування, активізувати творчі здібності студентів, розвивати їхнє мислення і формуватиме в них уміння, необхідні для сучасного суспільства.

**АКЦЕНТНІ ВІДМІННОСТІ ІМЕННИКІВ СЕРЕДНЬОГО
РОДУ *ѣ- / *јѣ- ОСНОВ НА -ств- В УКРАЇНСЬКОМУ ВИДАННІ
«ГРАМАТИКИ» М. СМОТРИЦЬКОГО 1619 р. ПОРІВНЯНО
З РОСІЙСЬКИМ ВИДАННЯМ 1648 р.**

Акцентну групу складають іменники, що належать до одного словотвірного типу та утворені за допомогою суфікса *-ств-*: *єстєство*, *торжєство*, *хидѣжєство*. В українському виданні всі лексеми характеризуються кореневим наголошенням, тоді як у російському *єстєствѣ*, *торжєствѣ* – флексійною акцентуацією, а *хидѣжєство* – кореневою.

Іменник *єстєство*, що належав у праслов'янській мові до баритонованої а.п. із суфіксальним наголосом – *(j)estъstvo, ужито у формах наз. та ор. одн. з кореневим наголосом в українському виданні пам'ятки та флексійним наголосом у московському стародрукові. В. Складенко стверджує: «Іменники із суфіксом *-ств(о)* в українській мові, як і в російській та білоруській, – переважно книжного походження. Велику кількість їх становлять запозичення зі старослов'янської мови (через церковнослов'янську). Старослов'янська (староболгарська) акцентуація іменників із суфіксом *-ъstvo* була тісно пов'язана з праслов'янською, а тому старослов'янське (церковнослов'янське) наголошення запозичених іменників можна розглядати як давнє».

Баритоновані іменники могли характеризуватися як кореневою, так і суфіксальною акцентуацією. Лексему *єстєство* В. Складенко відносить до баритонованих іменників із суфіксальним наголосом: «У баритонованих іменниках на *-ъstvo* із суфіксальним акцентованим редукованим голосним у слабкій позиції наголос на ґрунті староболгарської або давньоруської мови перемістився з редукованого голосного суфікса на попередній голосний»: *єсть'ство*.

У подальшому розвитку іменниками цього типу первісна акцентуація була втрачена. Наголос на закінченні в московському виданні відбиває давньоруську традицію постановки наголосу: наз.-зн. – *єстьствѣ* (ЧНЗ, 112 зв.), ор. – *єстьствѣмъ* (ЧНЗ, 123). Цей давній тип наголосу зберегли як норму сучасні українська та російська мови: *єствѣ* (УЛВН, 194, Погр. ОС, 194), *єстетствѣ* (ОСРЯ, 143).

У староукраїнських пам'ятках засвідчена варіативність наголошення: *єстєствѣ* (К., 12 зв.), *єстєствѣ* (Зиз. Л., 45), *єстєствѣ* (Є., 2 зв.) і *ѣстєство* (Є., 76, 100 зв.), *єстєствѣ* (Гр. Зиз., 85), *ѣстєство* (Гр., 3/2 зв.;

Гал., 125 зв.; Бар., 61, 80 зв., 158 зв., 193 зв. – двічі, 231, 236; Рад., 146 – двічі, 148, 430) і *естество* (Тр., 3/3, 10 зв., 63 зв.; Рад., 147, 150, 731; Тупт., 23 зв.); *естество* (Желех., 215), *естестве* (Коп. Ом., 15 зв.), *ество* (Г. Кл., 1) у той час, як обидві форми в українському виданні пам'ятки засвідчують кореневе наголошення.

Як указує І. Огієнко: «У теперішній час у західноукраїнських говорах слова на -ство часто вимовляють з наголосом на кінці: *священство*; у нашій Службнику маємо те саме: *епископствѧ, множествѧ, по множеству, множествѧмъ, въ множествѧх*. Але в більшості своїй слова на -ство звичайно зберігають наголос того слова, від якого повстали (речівник, прикметник або дієслово), напр.: *війнство* (від *войнѧ*, звідси давнє *войнскій*), ... *въ гражданствѧх, епископство, мнѧжество, по мнѧжеству, мнѧжествомъ, въ мнѧжествѧх, тайнство, чѧства і др.*» .

Таким чином, можемо стверджувати, що коренева акцентуація іменника *ество* більш давня та відбиває старослов'янську, церковнослов'янську та давньоруську традицію, проте флексійна була більше характерна для південно-західних говорів української мови, що згодом стала нормативною в сучасній українській літературній мові.

Такі ж закономірності виявлено й у наголошенні іменника *художество*, який в українських стародруках зафіксований з різними варіантами акцентуації: *художество* (Гр.Зиз., 3 зв., 15), *хидѧжество* (Л., 11 зв.), *хидѧжество* (Адел., 11; Адельф., 5 зв.), *хидѧжество* (Л. Сл., 14 зв.), *хидѧжество* (К., 12), *хидѧжеству* (К., 100), *худѧжество* (Бер., 51) і *художество* (Зиз.Л., 85).

Під час аналізу спостережено особливості акцентуації іменника *торжество*, який належав у праслов'янській мові вже до окситонованої а.п. з наголосом на флексії – **тъгожьstvѧ* . Як стверджує В. Складенко, то «переважна кількість окситонованих іменників із суфіксом -ъstvo ... зберігає в українській мові первісну флексивну акцентуацію». Таким наголошенням характеризуються й іменники сучасної української та російської мов: *торжество* (Погр.ОС, 565; Погр., 539; Желех., 976; УРС, VI, 75; УЛВН, 653), *торжество* (ОСРЯ, 583). Як зазначала З. Веселовська: «Наголос іменників з деякими суфіксами, як, наприклад, -ство, -ество: *существо, дѧвство, множество, мужество, художество*, відзначався за давніх часів більшою строкатістю, ніж тепер, в усіх східнослов'янських мовах». Про заміну первісної акцентуації пише В. Складенко, пояснюючи причину появи в староукраїнській мові кореневої акцентуації *торжество* (К., 88) впливом відповідних непохідних іменників – **тъгожь* на ґрунті церковнослов'янської або української мови.

Таким чином, іменники, утворені додаванням до основи суфікса -ств-, мають подвійний наголос, один з яких був утрачений. Українська аналізована пам'ятка зберегла кореневий наголос, ймовірно, під впливом церковнослов'янської мови. Неоднозначність визначення позиції наголосу підтвердила З. Веселовська: «До нашого часу немає сталого наголосу в словах цієї групи в усіх східнослов'янських мовах».

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бар. – Баранович Л. Меч духовный. – К., 1666 (стародрук).
 Бер. – Берында П. Лексикон славенороскій, и имен тлъкованіе. – К., 1627 / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 272 с. (стародрук, перевид. факсим. способом).
 Г. Кл. – Смотрицкий Г. Ключ царства небесного, 1587 р. (стародрук).
 Гал. – Галятовский И. Ключ разумнія. – К., 1659 (стародрук).
 Гр. Зиз. – Зизаний Л. Грамматика словенска. – Вилно, 1596 / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К. : Наукова думка, 1980 (стародрук, факсим. вид.).
 Желех. – Желеховський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар : У 2 т. – Л., 1886.
 Зиз. Л. – Зизаний Л. Лексис, 1596 // Лексис Лаврентія Зизанія : Синоніми славеноросская / Підгот. текстів і вступ. статті В. В. Німчука. – К., 1964 – 203 с. (стародрук, перевид. фотомех. способом).
 Є. – Смотрицкий М. Грамматика славенския правилное синтагма. – Єв'є, 1619 / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К. : Наукова думка, 1979 (стародрук, факсим. вид.).
 К. – Смотрицкий М. Грамматика или писменница языка словенскаго (Грамматика или писменница "зыка Словенскаго" тщательмъ въ кратъцѣ здана в кремлицѣ рокоу). – Кременець : Друкарня Богоявленського монастиря, 1638. – [104] арк. (стародрук).
 Коп. Ом. – Копистенский З. Омілія албо казанье на роковую память... – К., 1625 (стародрук).
 Л. Сл. – Апостол. – Львів, 1639 (стародрук).
 ОСРЯ – Орфоэпический словарь русского языка : Произношение, ударение, грамматические формы / С. Н. Борунова, В. Л. Воронцова, Н. А. Еськова ; Под ред. Р. И. Аванесова. – 4-е изд. – М. : Рус. яз., 1988. – 704 с.
 Погр. ОС – Погрібний М. І. Орфоепічний словник. – К. : Рад. шк., 1984. – 629 с.
 Рад. – Радивилівський А. Огородок Маріи Богородицы. – К., 1676 (стародрук).
 Тр. – Транквіліон К. Зерцало богословіи. – Почаєвъ, 1618 (стародрук).
 Тупт. – Туптало Д. Руно орошенное. – Чернігівъ, 1683 (стародрук).
 УЛВН – Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / Уклад. І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк. – К. : Наукова думка, 1973. – 724 с.
 ЧНЗ – Чудівський Новий Завіт, 1355 / Огієнко І. Словник наголосів Чудівського Нового Завіту 1355 року : Записки чина св. Василя Великого. – Львів, 1937 – 104 с.

КАТЕГОРИЯ РОДА КАК ЭЛЕМЕНТ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ И. А. БОДУЭНА ДЕ КУРТЕНЭ

Одним из величайших мировых лингвистов был Иван Александрович / Ян Игнацы Нечислав Бодуэн де Куртенэ (1845–1929), который за свою длительную научную деятельность (64 года) написал более 500 публикаций на разных языках.

Ученый стремился к глубокому теоретическому осмыслению всех главных проблем науки о языке, однако, как отмечает М. Рожавин, он специально не занимался проблемой рода, высказав только принципиального значения мысли о характере и степени устойчивости этой категории в языках: «Если смешиваются два языка, в одном из которых существуют родовые различия, в другом же этих различий не имеется, то всегда в языке, остающемся как результат смешения, произойдет или полное исчезновение, или же по крайней мере ослабление этих родовых различий».

Однако, изучив «Подробную программу лекций», прочитанных И. А. Бодуэном де Куртенэ в 1876–77 учебном году, мы обнаружили детальный план изложения материала касательно категории рода. Ученый анализировал грамматическую категорию рода при изучении склонения. Он рассматривал род с формальной точки зрения; развитие родов в разных языках; языки, никогда не обозначающие и не обозначающие родов; род в ариоевропейских языках; смешение родов; постепенное падение этой категории ариоевропейских языков. К сожалению, с текстом этой лекции мы не можем ознакомиться, однако можем утверждать, что лингвист выделял род как грамматическую категорию.

Определить многокомпонентность категории рода в концепции ученого поможет статья Л. С. Андреевой, посвященная сопоставительному изучению польского и русского языков в научном наследии И. А. Бодуэна де Куртенэ. Тут мы находим такую информацию: «Существенным различительным признаком в системе субстантивного склонения Бодуэн считает "чуждое русскому противопоставление рода мужского личного всем остальным вместе взятым: мужскому не личному, женскому и среднему"». Видим, что языковед представлял род как трехкомпонентную категорию, не выделяя среди этих компонентов оппозиционных отношений.

Более пристального внимания при рассмотрении категории рода заслуживает труд «Язык и языки» (1904 г.), в котором И. А. Бодуэн де Куртенэ излагает суть закона перспективы или эгоцентризма. «Эгоцентризм объективированный, эгоцентризм общественный, массовый (стадный), эгоцентризм учреждений и господствующих воззрений на взаимные отношения, с одной стороны – между людьми и другими существами, с другой – между разными группами и классами человеческого общества, отражается, например, в различной генеризации языковых форм, т. е. в разнообразии категорий так называемого грамматического рода, конечно в тех языках, которым свойственно различение грамматических «родов» не только с точки зрения физиологической, с точки зрения различения двух полов и отсутствия пола (род мужской, женский, «средний»), но также с точки зрения биологической, с точки зрения различия между живыми (оживленными, одушевленными, олицетворенными) и не живыми (неоживленными, неодушевленными, неолицетворенными) существами (род «животный» и «неживотный») и, наконец, с точки зрения социальной, общественной, с точки зрения различия между властителями и собственниками, с одной стороны, управляемыми и считающимися собственностью – с другой». Одна эта обширная цитата дает возможность углубить наше представление о видении категории рода Бодуэном де Куртенэ. Во-первых, подтверждаются два вышеизложенных тезиса про выделение данной категории и ее трехкомпонентность. Во-вторых, интересной является мотивация среднего рода – это слова, в которых отсутствует соотнесенность с полом (что утверждал и Г. Пауль, указывая на латинское название этого рода *neutrum* – «ни то, ни другое»). В-третьих, появляется интересная терминология – роды «животный» и «неживотный», что связывает категорию рода с лексико-грамматической категорией одушевленности – неодушевленности (что отчасти перекликается с выделением А. Мейе одушевленного – неодушевленного родов). В-четвертых, выделяются три аспекта категории рода: физиологический, биологический и социальный.

Еще более интересным является такое утверждение: «В случае слияния в одно сложное представление – представление множественного числа – роды женский и средний ассимилируются и поглощаются родом мужским, род «неживотный» ассимилируется и поглощается родом «животным». Родом с общественной точки зрения привилегированным, т. е. пользующимся большими преимуществами (лица мужского пола как властители, как центры общественных организаций и учреждений), поглощаются другие роды, менее в этом отношении привилегированные». И тут уже четко прослеживается параллель с

ключевым тезисом гипотезы А. Мейе: «Одушевленный род содержал два подрода: мужской род – для существ мужского пола или воспринимаемых как таковые и женский (имевший форму основы, производной от основы мужского рода) – для существ женского пола или воспринимаемых как таковые». В трудах обоих лингвистов присутствует как переплетение двух систем: родов одушевленного («животного») – неодушевленного («неживотного») и уже ставшей традиционной трехкомпонентной классификации, так и главенствование мужского рода над остальными.

Проанализируем еще одно утверждение И. А. Бодуэна де Куртенэ: «...род действительный, активный, передающий (*agens*, обозначающий самцов) пользуется преимуществом над родом страдательным, воспринимательным (*receptiens*), обнимающим не только предметы безродные, но и все существа женского рода». Отбросим указание на иерархичность родов, рассмотренную выше, и увидим, что этот тезис напрямую связан с ключевым положением концепции Г. Пауля: все большое, быстрое, активное обозначается мужским родом, все малое, спокойное, пассивное – женским.

Таким образом, можем утверждать, что у И. А. Бодуэна де Куртенэ было свое видение категории рода, которое к тому же перекликалось с концепциями известных индоевропейцев.

УДК 811.161.2'367.625

Пономаренко С. С.,

канд. філол. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АКЦЕНТНО-ДЕРИВАЦІЙНІ ТИПИ СУФІКСАЛЬНИХ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Віддієслівний іменниковий словотвір у сучасній українській мові охоплює величезну кількість похідних утворень. Зберігаючи семантику процесуальності твірної основи, вторинні субстантивні утворення характеризуються розмаїттям словотвірних значень, з-поміж яких основними є значення особи / діяча, предмета, абстрагованого процесу тощо. Такі деривати переважно становлять продуктивні словотвірні типи (непродуктивних та малопродуктивних типів порівняно небагато), у яких спостерігаються як рухомі, так і нерухомі акцентно-дериваційні типи (АДТ).

1. Суфікси з агентивною семантикою (зі значенням особи / діяча):

-тель: *вчі-тель* ← *вчі-ти*, *любі-тель* ← *любі-ти*, *мислі-тель* ← *мисли-ти*, *мучі-тель* ← *мучи-ти*. Для похідних цього СТ притаманні а) нерухомий АДТ $\dot{S}$ (перші дві СП) та б) рухомий АДТ $R\dot{S}$.

-атор: *агіт-атор* ← *агіт(ува́)-ти*, *екзамен-атор* ← *екзамен(ува́)-ти*, *організ-атор* ← *організ(ува́)-ти*;

-ер / -ор: *гіпно́тиз-е́р* ← *гіпно́тиз(ува́)-ти*, *контро́л-е́р* ← *контро́л(ува́)-ти*, *реві́з-о́р* ← *реві́з(ува́)-ти*;

-ант / -ент: *аре́шт-а́нт* ← *аре́шт(ува́)-ти*, *іммі́гр-а́нт* ← *іммі́гр(ува́)-ти*, *конку́р-е́нт* ← *конку́р(ува́)-ти*. Ці похідні іменники з формантами *-а́тор*, *-е́р* / *-о́р*, *-а́нт* / *-е́нт*, як і їхні твірні дієслова, за походженням є іншомовними. Для таких СТ властивий рухомий АДТ $\dot{S}\dot{S}_1$. Дериваційні суфікси поводяться як акцентно сильні морфеми, відтягуючи на себе наголос при словотворенні з суфікса основи твірного дієслова.

-ник: *прибира́-ль-ник* ← *прибира́-ти*, *переві́з-ник* ← *переві́з(и)-ти*, *обхі́д-ник* ← *обхі́д(и)-ти*;

-чик / -щик: *лі́т-чи́к* ← *лі́т(а́)-ти*, *рознóщ-чи́к* (орф. *рознó-щик*) ← *рознóщ(и)-ти* (непродуктивний тип). Утворення з суфіксами **-ник** / **-чик** / **-щик** характеризуються розмаїттям акцентно-дериваційних типів у сучасній українській мові: похідні утворення з першим суфіксом – це, як правило, нерухомий АДТ $\dot{S}$ або АДТ $\dot{R}$; два інших непродуктивних СТ належать до рухомого АДТ $\dot{S}\dot{R}$ та нерухомого АДТ $\dot{R}$.

-ун-: *брех-у́н* ← *брех(а́)-ти*, *весел-у́н* ← *весел(і́)-ти*, *стри́б-у́н* ← *стри́б(а́)-ти*;

-ец'-: *знав-е́ць* ← *зна́-ти*, *грав-е́ць* ← *гра́-ти*, *бор-е́ць* ← *бор(о́)-ти(-ся)*. Іменникові віддієслівні деривати з акцентно сильними суфіксами **-у́н** та **-е́ць'**, що в процесі словотвірного акту відтягують на себе наголос з усиченої основи твірного дієслова (а усиченню підлягає якраз акцентований суфікс), відповідно належать до рухомих акцентно-дериваційних типів: АДТ $\dot{S}\dot{S}_1$ (зі словотворчим суфіксом **-у́н**) та АДТ $R\dot{S}$.

-ач: *заві́дув-ач* ← *заві́дув(а)-ти*, *нагля́д-а́ч* ← *нагля́д(а́)-ти*, *отрі́мув-ач* ← *отрі́мув(а)-ти*;

-ар / -ир: *дру́к-а́р* ← *дру́к(ува́)-ти*, *лі́к-а́р* ← *лі́к(ува́)-ти*, *пи́с-а́р* ← *пи́с(а́)-ти*, *прово́д-і́р* ← *прово́ди-ти*. Наступні два СТ являють собою усичені морфологічні моделі (або морфологічні моделі комбінованого типу, якщо до того ж відбувається ще й зміна акцентуації), у яких у процесі акту деривації відбувається усичення суфіксів основ твірних вербативних основ – **-а-** та **-ува-**. Обидва СТ можуть належати в СУМ як до нерухомих, так і до рухомих акцентно-дериваційних типів: АДТ $\dot{R}$, варіантний АДТ $\dot{S}\dot{S}_1$ / $\dot{S}\dot{R}$ (утворення з формантом **-ач**) та АДТ $\dot{S}\dot{S}_1$, АДТ $\dot{S}\dot{R}$, АДТ $R\dot{S}$.

2. Суфікси з семантикою предметності:

-ник: *трій-нік* ← *трої(ї́)-ти*, *розмін-ник* ← *розмін(я́)-ти*, *кип'яті-ль-ник* ← *кип'яті-ти*;

-ач: *вимик-áč* ← *вимик(á)-ти*, *винищув-ач* ← *винищув(а)-ти*, *перемик-áč* ← *перемик(á)-ти*;

-ак: *держ-ák* ← *держ(á)-ти*, *різ-ák* ← *різ(а)-ти*, *черп-ák* ← *черп(á)-ти*. З-поміж наведених СТ (акт деривації супроводжує усичення основи та – рідше – інтерфіксація) більшість похідних субстантивів характеризується суфіксальною акцентуацією, де наголошеним виступає словотворчий формант (за винятком іменників *винищувач*, *розмінник*, що мають кореневий наголос). Отже, згадані СП належать до рухомих АДТ $\mathcal{SS}_1$, $\mathcal{RS}$, $\mathcal{SR}$. Нерухомі АДТ представляють пари *кип'яті-ль-ник* ← *кип'яті-ти* (АДТ $\mathcal{S}$) та *винищув-ач* ← *винищув(а)-ти* (АДТ $\mathcal{R}$).

-к-: *вія-л/к-а* ← *вія-ти*, *сія-л/к-а* ← *сія-ти*, *суши-л/к-а* ← *суши-ти* (творення іменників супроводжується інтерфіксацією: *-л-* – інтерфікс). Ці непродуктивні СТ характеризуються нерухомими АДТ $\mathcal{R}$ або АДТ $\mathcal{S}$.

-атор: *вентил'-áтор* ← *вентил'(увá)-ти*, *генер-áтор* ← *генер(увá)-ти*, *амортиз-áтор* ← *амортиз(увá)-ти*. Творення іменників супроводжується усиченням суфікса дієслівної основи. Для таких СТ (як і для утворень з формантами *-áтор*, *-ér* / *-ór*, *-áнт* / *-éнт*) властивий рухомий АДТ $\mathcal{SS}_1$.

3. Суфікси зі значенням абстрагованого опредмеченого процесу (дії):

-н'н'-: *догравá-нн-я* ← *догравá-ти*, *читá-нн-я* ← *читá-ти*, *малювá-нн-я* ← *малювá-ти*;

-т'т'-: *жси-тт-я́* ← *жси́-ти*, *ми-тт-я́* ← *ми́-ти*, *ши-тт-я́* ← *ши́-ти*. Обидва словотвірні типи в сучасній українській мові в плані наголошення представляють акценту опозицію АДТ: утворення з суфіксом *-н'н'-* належать до нерухомого АДТ $\mathcal{S}$, а утворення з суфіксом *-т'т'-* – до рухомого АДТ $\mathcal{RF}$.

-(ан)ин-: *різ-анійн-а* ← *різ(а)-ти* (*різан-ий*), *стріл'-анійн-а* ← *стріл(я́)-ти* (*стрілян-ий*), *біг-анійн-а* ← *біг(а)-ти*. Проблематичним у плані аналізу АДТ є похідні іменники з суфіксом *-(ан)ин-*. Питання полягає в тому, що є їхньою твірною основою – інфінітив чи пасивний дієприкметник? Якщо це інфінітив, то такі СП належать до рухомих АДТ $\mathcal{RS}$ (якщо вихідне дієслово має нерухомий кореневий наголос) чи $\mathcal{SS}_1$ (якщо дієслово має нерухомий суфіксальний наголос), а якщо це дієприкметник, то до рухомого АДТ $\mathcal{RS}$.

-унок: дар-**у**нок ← дар(ува)-ти, граб-**у**нок ← граб(ува)-ти (тип непродуктивний);

-аж: монт-**а**ж ← монт(ува)-ти, сабот-**а**ж ← сабот(ува)-ти, зонд-**а**ж ← зонд(ува)-ти, а також

-аціј: реаліз-**а**ціј-а ← реаліз(ува)-ти, компенс-**а**ціј-а ← компенс(ува)-ти, газифік-**а**ціј-а ← газифік(ува)-ти, у яких процес словотворення супроводжується усиченням твірної основи. Усі три СТ належать до рухомого АДТ SS₁. Словотворчі форманти виявляють себе як сильні в акцентному плані морфеми, що відтягують на себе наголос із суфікса твірної дієслівної основи.

-б-: кось-**б**-а ← кос(і)-ти, молоть-**б**-а ← молот(і)-ти, прось-**б**-а ← прос(і)-ти. У цьому непродуктивному СТ немає одноманітності в АДТ: вони однозначно рухомі, але рухомість ця або правобічна (АДТ SF) або лівобічна (АДТ SR).

-к-: загáд-к-а ← загáд(ува)-ти, зупíн-к-а ← зупин(і)-ти, надбáв-к-а ← надбавл(я)-ти. Інакше в акцентному плані поводять себе віддієслівні іменники з формантом **-к-:** утворення цього типу становлять рухомий АДТ SR, але пари, у яких є префікс **ви-** або **за-** можуть належати до рухомих та нерухомих АДТ.

До непродуктивних типів належать похідні блюв-**о**т-а ← блюв(і)-ти, дрíм-**о**т-а ← дрíм(а)-ти (обидві СП – АДТ SS₁), метуш-**н**-я ← метуш(і)-ти-ся (АДТ SF), жал-**і**сть ← жал(і)-ти (АДТ SR) та деякі ін., яким властиві рухомі АДТ.

4. Суфікси з семантикою місця дії (процесу):

-иц-: схóв-иц-е ← схов(а)-ти, лёж-б/иц-е ← леж(а)-ти, зимóв-иц-е ← зимув(а)-ти (тип непродуктивний);

-н'-: вітá-ль/н-я ← вітá-ти, спá-ль/н-я ← спá-ти, читá-ль/н-я ← читá-ти. СП непродуктивного СТ з локативно-процесуальною семантикою належать, як бачимо, до рухомого АДТ SR або SS₁, тоді як для СП продуктивного СТ з тим же значенням притаманний нерухомий АДТ S.

Умовні скорочення

АДТ – акцентно-дериваційний тип

СП – словотвірна пара

СТ – словотвірний тип

СУМ – сучасна українська мова

R – корінь,

R̂ – наголошений корінь

S – суфікс,

Ŝ – наголошений суфікс

S₁ – дериваційний суфікс,

Ŝ₁ – наголошений дериваційний суфікс

F – флексія,

F̂ – наголошена флексія

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ АКЦЕНТУАЦІЇ ІМЕННИКІВ У ПОЕМИ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Серед слів різних морфологічних класів в іменниках найчіткіше виявляються характерні закономірності й певні тенденції наголошування, які в цілому створюють досить виразну систему. Акцентологи стверджують, що наголошування іменників залежить від наявності тих чи інших афіксів (префіксів і суфіксів), а лексеми, котрі з погляду сучасної української мови мають непохідну основу, якоюсь мірою зберігають ще й свій давній наголос. Простежимо специфіку акцентуації іменників у плані діакронії на матеріалі поеми «Енеїда» І. Котляревського – основоположника нової української літературної мови – у порівнянні з їхнім наголошенням у сучасній українській літературній мові.

У ході аналізу фактичного матеріалу нами було зафіксовано 2238 іменників. Наголошення переважної більшості лексем поеми збігається з сучасним літературним, якщо ж слово не вживається в сучасній українській літературній мові, – з наголошенням, поданим у «Словарі української мови» за ред. Б. Грінченка. Ті ж іменники, акцентуація яких в поемі відрізняється від сучасної літературної, характеризується в ній у більшості випадків давнішою акцентуацією, ніж у сучасній українській літературній мові. Іменники *бо'чка, бу'дка, голо'вка, лопа'тка, моли'тва, печі'нка, пі'сня, ти'ква, ха'та, ша'белька; бурт, вік, ві'тер, дар, зна'хур, ко'жу'х, ко'нюх, пі'вень, пруд, пуд, хазя'їн, чолові'к; боло'то, ди'во*, які у відмінкових формах множини зберігають в «Енеїді» наголос на основі, а в сучасній українській літературній мові характеризуються флексійною акцентуацією (або варіантною – флексійною і наосновною), отримали в сучасній українській літературній мові флексійне наголошення форм множини внаслідок дії тенденції до акцентного протиставлення форм однини і множини в іменниках з наголосом на основі. В іменниках *галу'шка, ді'жка, пля'шка; бік, бог, ніс, раз, ріг* (музична або сигнальна труба), яким у відмінкових формах множини властиве в поемі варіантне наголошення (наосновне і флексійне), а в сучасній українській літературній мові – виключно флексійне, свідчить про те, що процес витіснення наосновної акцентуації форм множини флексійною (внаслідок дії тенденції до акцентного протиставлення форм однини і множини в іменниках з

наголосом на основі) на час написання поеми ще не завершився. Іменники жіночого роду – *бакла'жка, бли'скавка, вірьо'вочка, воро'жка, гре'бля, гри'вня, гу'бка* (зменшене від *губа*) *за'гядка, кі'шка, коля'дка, ла'пка, ли'пка, ма'вка, осі'чка, пу'стка, слі'зка, фігля'рка, ша'лівка*; чоловічого роду – *дия'вол, друг, ке'леп, мо'лот, небора'к, тесть, шрам*; середнього роду – *весе'льце*, які у відмінкових формах множини характеризуються в «Енеїді» флексійною акцентуацією (або варіантною – наосновною і флексійною), а в сучасній українській літературній мові зберігають наголос на основі, отримали в поемі флексійне наголошення форм множини внаслідок дії тенденції до акцентного протиставлення форм однини і множини в іменниках з наголосом на основі, яка в сучасній літературній мові на ці іменники не поширилася. Іменники жіночого роду *-а, -я* з флексійним наголосом, які у відмінкових формах давального, орудного та місцевого відмінків множини (або в деяких з них) вживаються в «Енеїді» з флексійною акцентуацією (*вівця'ми; к вода'м, по вода'м, в вода'х; голова'м, голова'ми, на голова'х; душа'м, душа'ми; в земля'х; зізда'м; на межа'х; пелена'ми; п'ята'ми; в сковорода'х; стіна'м*), а в сучасній українській літературній мові – з кореневою, набули кореневої акцентуації під впливом форм називного-знахідного відмінків множини. Двоскладові іменники чоловічого роду з наголосом на другому складі (*баран, бунчук, жупан, калган, каптан, малахай, нагай, чупрун, язик*), які в поемі зберігають наголос на основі в усіх відмінкових формах, а в сучасній українській літературній мові мають флексійне наголошення, набули в українській літературній мові флексійної акцентуації під впливом іменників типу *живі'т, род. живота';* *кома'р, род. комара'* (з первісним флексійним наголосом). Наголошення в «Енеїді» іменникових форм *ворота', дрова', на' очах (у' очах), ци'та* – род. одн. *ци'том, на ци'ті, ци'тів* відмінне від сучасного літературного, пояснюється впливом староукраїнської літературної мови. Наголошення в поемі іменникових форм *звіре'ї, когте'ї, плути', ремня'ми* (поясами), *соболе'ї, уса'м, уса'ми*, відмінне від сучасного літературного, зумовлено впливом російської мови, з якої іноді переймався не тільки наголос, але й сама форма (*звере'ї, когте'ї, соболе'ї, ремня'ми*). Наголошення в «Енеїді» іменникових форм *на башта'х, збруя'ми, очерето'м, в сила'х*, скоріше всього, не відбиває народно-розмовної мови, а зумовлено потребою збереження віршованого розміру поеми. Також у «Енеїді» в цілому ряді випадків зберігається давнє (праслов'янське) переміщення наголосу з іменника на попередній прийменник (*за' душу, на' землю, о'б землю, зі'поти, зі'руки; по' лісу, за' ніс, на' світі, о' світі; по' морю, на' море*), втрачене сучасною літературною мовою.

Отже, багатство поетичного мовлення І. П. Котляревського вказує на низку акцентологічних параметрів української мови за його часів, що в більшості випадків відповідає сучасним нормам наголошування слів. Виявлені розбіжності свідчать, скоріше, не про недосконалість мовної системи, а про її динамічний розвиток.

УДК 811.161.2'373

Тулузакова О. Г.,

канд. філол. наук, доцент б. в. з. кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АКТУАЛІЗОВАНА ЛЕКСИКА НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-БЛОГІВ

Лексичний склад будь-якої мови чітко відображає зміни, що відбуваються у світі, в конкретній країні чи зміни в життя окремої людини. Так, на перший план виходять лексеми, що характеризують сучасний стан життя. Це стосується як новотворів, новітніх запозичень, так і слів, що до певного часу перебували на периферії лексичної системи, але під впливом певних факторів, мігрували до центру. Таку лексику називають актуалізованою.

Актуалізація зумовлює збільшення функціональної активності цієї лексики, частотності вживання та нейтралізацію стилістичного маркування, а також передбачає словотвірну активність, творення похідних слів, набуття нових значень і переносних уживань, здатність вступати в синтагматичні зв'язки з іншими словами. Актуалізована лексика входить до складу як функціонально зумовлених груп слів (лексики літературної мови), так і соціально зумовлених (діалектної, жаргонної, просторічної).

Метою нашого дослідження було простежити процес актуалізації лексики, перерозподіл функціонально-стилістичних характеристик актуалізованих одиниць порівняно із нормами 30–80-х рр. ХХ ст. Матеріалом аналізу були тексти інтернет-блогів, розміщених на сайті «ЛІГА: Блоги».

Стилістично маркована лексика представлена в досліджуваних текстах найяскравіше. Оскільки автори досліджуваних текстів найчастіше описують сучасну економічну й політичну ситуацію в країні, яка для жодного українця не є суто позитивною, то ми фіксуємо велику кількість слів зниженої конотації: *бидло, брехач, коротун, мудрагель, нишпорка, посіпака тощо*.

Натомість спостерігаємо й достатню кількість слів, що були відзначені в СУМ ремаркуванням «розмовне», проте в текстах блогів мають нейтральне стилістичне навантаження: *асфальтівка добродій, зайда, поліціант, правлінець, призначенець, слухавка; завше, назавше, потайки*.

Серед актуалізованої хронологічно маркованої лексики спостерігаємо як одиниці, що вжиті для створення необхідного стилістичного ефекту (*глашатай, лицедій (лицедійник), осанна, циркуляр, чолобитна*), так і такі, що не мають ефекту застарілості, вжиті в нейтральному контексті (*заробітчанин, оброк, хавтур, хавтура, хантура чини; амбасада, вояк, забрало, ретирада, панцерник, паладин, редут, рекрут, ретирада, чота*).

Серед частотно маркованої лексики відзначаємо декілька лексем, що мають активне функціонування в досліджуваних інтернет-блогах: *однострій, пошанівок, пошановок, спробунок, такця*.

Лексичні одиниці, що тлумачаться в словниках за моделлю «те саме, що», також мають тенденцію до актуалізації. Модель «те саме, що» вказує на пріоритетність у вживанні синонімічного слова, через яке подано трактування. Тож серед таких слів фіксуємо: *книгозбірня, одерж, філіжанка, часопис, хазяювати*.

Отже, вважаємо, що сучасні динамічні процеси в українській мові загалом і в лексиці зокрема, потребують подальших ґрунтовних досліджень. Актуалізація є потужним і важливим процесом, що виразно демонструє усі зміни в житті суспільства, а актуалізована лексика має бути уніфікована та зареєстрована в лексикографічних словниках сучасної української літературної мови.

УДК 811.161.2'342.8'367.624

Шестопал О. С.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУФІКСАЛЬНЕ НАГОЛОШЕННЯ СУФІКСАЛЬНИХ ПРИСЛІВНИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ-ФЕЄРІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ»)

У поемі Лесі Українки «Лісова пісня» вживається менша кількість суфіксальних прислівників із суфіксальною акцентуацією, ніж із кореневою. Ці прислівникові утворення мотивуються словами різних морфологічних класів. У багатьох випадках вони зберігають акцентуацію твірних слів.

Прислівник *порá* (ЛП, с. 251, 276) зберігає наголос твірного іменника *порá* (Грінч. III, с. 341), що дозволяє нам визначити флексійно-суфіксальний (ФС) акцентний тип. Хоча синтагматична характеристика наголосу не змінилася під час словотворення і другий склад залишився наголошеним, змінилася акцентована морфема, що відображено в назві акцентного типу. У сучасній українській мові аналізований прислівник вживається з аналогічним акцентуванням: *порá* (УЛВН, с. 482; Погр. ОС, с. 446). Однак якщо на час написання драми-феєрії у лексикографічних джерелах не було зафіксовано омонімічної лексики з наголосом на початковому складі, то в сучасній українській мові акцентуація кореневого наголосу актуалізує значення «отвір» *пóра* (УЛВН, с. 482; Погр. ОС, с. 446), а наголошування суфікса прислівника – значення «час, період».

Як зазначає В. Винницький, суфіксальну акцентуацію можуть мати прислівники, мотивовані іменниками усіх трьох родів у формі орудного відмінка однини. У драмі-феєрії вжито прислівник *зимóю* (ЛП, с. 218), що також належить до акцентного типу ФС. Його мотивує форма, що насправді має флексійну акцентуацію: *зимá* → *зимóю* (Грінч. II, с. 152; УЛВН, с. 241; Погр. ОС, с. 235). При цьому наголос не диференціює значення іменника та прислівника. У пізньопраслов'янській мові іменник **zĭmā* належав до рухомої акцентної парадигми. Форма орудного однини **zĭtojŲ*, відповідно до реконструкції В. Скіяренка, характеризувалася двоскладовою висхідно-спадною інтонацією зі спадом тону, тобто наголосом, на останньому флексійному складі. Отже, ні прислівник у драмі, ні сучасне слово не зберегли первісної акцентуації на другому складі флексії.

Серед прислівників, мотивованих прикметниками, розрізняють ті, що зберігають, і ті, що не зберігають наголос твірних основ.

Зберігають наголос прикметників прислівники з таким акцентованим суфіксом, як *-еньк-*. Прислівники зі зменшувально-пестливим суфіксом *-еньк-* у сучасній літературній мові характеризуються послідовним наголошуванням зазначеної морфеми, зберігаючи наголос мотивувальних прикметників. У драмі-феєрії «Лісова пісня» згадана морфема послідовно наголошується: *гарненько* (ЛП, с. 207, 274), *довгенько* (ЛП, с. 227), *рівенько* (ЛП, с. 207), *хорошенько* (ЛП, с. 227), *чепурненько* (ЛП, с. 245). Таке наголошування відповідає літературній нормі часу написання твору: *гарненько* (Грінч. I, с. 275), *довгенько* (Грінч. I, с. 401), *рівенько* (Грінч. IV, с. 19), *хорошенько* (Грінч. IV, с. 410), *чепурненько* (Грінч. IV, с. 452).

Із суфіксальним наголосом у досліджуваному творі вжито прислівник вищого ступеня порівняння: *буйніше* (ЛП, с. 253). Ця компаративна форма характеризується зміщенням наголосу порівняно з вихідною формою *буйний*.

У досліджуваному творі прислівник *жадібно* (ЛП, с. 265) має суфіксальний наголос, що не зберігає наголос твірного прикметника *жадібний* (Грінч. I, с. 470). З погляду сучасної норми, рекомендованим є кореневий наголос прислівника *жадібно* і прийнятним – суфіксальний.

Зрушення наголосу пройшло також у прислівнику *давно́* ← *давні́й* (УЛВН, с. 148; Погр. ОС, с. 153), який у поезії XVI–XVII ст. трапляється з кореневим наголошуванням: *давно*. Суфіксальний наголос притаманний прислівнику *давно́* і у творі Лесі Українки (ЛП, с. 217, 226, 266, 272, 273), проте визначаємо коренево-суфіксальний (КС) акцентний тип.

Отже, суфіксальні прислівники репрезентують різні акцентні типи, що зумовлені словотвірними та граматичними критеріями: частиномовною належністю твірного слова, його граматичною формою, словотвірним формантом.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Грінч. – Словарь украинского языка [у 4-х т.] / Упоряд. Б. Грінченко ; надруков. з вид. 1907–1909 рр. фотомеханіч. способом. – К. : Видавництво АН УРСР, 1958. Т. I : А–Ж. – К., 1907. – 539 с. Т. II : З–Н. – К., 1908. – 578 с. Т. III : О–П. – К., 1909. – 511 с. Т. IV : Р–Я. – К., 1909. – 568 с.
- ЛП – Українка Леся. Лісова пісня : драма-феєрія / Леся Українка // Зібрання творів у дванадцяти томах. – К., 1976. – Том 5 : Драматичні твори. – 342 с.
- Погр. ОС – Орфоепічний словник / Укладач М. І. Погрібний. – К. : «Радянська школа», 1984. – 630 с.
- УЛВН – Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / Укладачі І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк ; відпов. ред. М. А. Жовтобрюх. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1973. – 724 с.

УДК 811.161.2'367.625.41

Томіна О. О.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АКЦЕНТНО-ДЕРИВАЦІЙНІ ТИПИ ВІДСУБСТАНТИВНИХ ТА ВІДАД'ЄКТИВНИХ ПРИСЛІВНИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прикметною особливістю акцентуації прислівників у сучасній українській мові є зберігання наголосу твірного слова. Закономірності

наголошення прислівників досліджували В. Скляренко, В. Винницький, В. Гальчук, І. Гальчук, К. Іваночко, А. Зинякова, В. Желязкова, К. Тішечкіна, С. Пономаренко, Б. Пристай, Л. Легка, Р. Міджин, С. Богданова, О. Шестопал.

Найповніше висвітлив акцентуацію прислівників В. Винницький у монографії «Українська акцентна система: становлення, розвиток». Науковець не зараховує прислівники до акцентних типів подібно до іменників і прикметників, а вживає терміни «коренева», «суфіксальна», «префіксальна» акцентуація. Окрім того, аналіз акцентуації згаданого класу слів побудований за способами словотвору.

У сучасній українській мові префіксально-суфіксальні відіменникові прислівники, які охоплюють значну кількість похідних адвербіальних утворень, мають префіксальну, кореневу та суфіксальну акцентуацію і належать до таких акцентно-дериваційних типів, як: АД К, АД ФК.

Акцентно-дериваційний тип К (кореневий) становлять такі відсубстантивні утворення: до́верху ← верх (Погр. ОС, 171), до́віку ← вік (Погр. ОС, 171), надво́рі ← двір (Погр. ОС, 351), до́купи ← кúпа (Погр. ОС, 173), збо́ку ← бік (Погр. ОС, 228), зза́ду ← зад (Погр. ОС, 235).

Акцентно-дериваційний тип ФК (флексійно-кореневий) становлять такі відсубстантивні прислівники: вго́ру ← го́ра (Погр. ОС, 175), взі́мку ← зимá (Погр. ОС, 73), впо́ру ← по́ра (Погр. ОС, 124), вові́ки ← ві́кі (Погр. ОС, 103).

Суфіксальні прислівникові утворення є найпоширенішими в сучасній українській мові. Найчастіше вони зберігають акцентуацію твірних слів. Суфіксальні відад'єктивні прислівники мають кореневу, флексійно-кореневу та суфіксально-кореневу акцентуацію і належать до таких акцентно-дериваційних типів: АД К, АД ФК, АД СК.

Акцентно-дериваційний тип К становлять такі відприкметникові утворення: хитро ← хі́трий (УЛВН, 690), сі́то ← сі́тий (УЛВН, 601), ті́хо ← ті́хий (УЛВН, 650), ласо ← ла́сий (Погр. ОС, 139), бо́со ← бо́сий (УЛВН, 53), ве́село ← весéлий (Погр. ОС, 72).

Акцентно-дериваційний тип ФК становлять такі відприкметникові прислівники: су́хо ← су́хий (Погр. ОС, 552), ні́зько ← низький (Погр. ОС, 371), ма́ло ← ма́лий (Погр. ОС, 321), сла́бо ← сла́бий (УЛВН, 609), до́рого ← доро́гий (Погр. ОС, 176), глу́хо ← глу́хий (Погр. ОС, 141), мо́лодо ← мо́лодий (Погр. ОС, 340).

Акцентно-дериваційний тип СК (суфіксально-кореневий) становлять такі відприкметникові прислівники: ви́соко ← висо́кий (УЛВН, 235), ши́роко ← ширóкий (Погр. ОС, 617), гли́боко ← гли́бокий (УЛВН, 237). Префіксально-суфіксальні відприкметникові прислівники мають префіксальне, кореневе і суфіксальне наголошування і в межах словотвірної пари можуть деталізувати ці характеристики.

Акцентно-дериваційний тип К становлять такі відприкметникові прислівники: сповна ← півний (Погр. ОС, 538), затіпла ← теплий (Погр. ОС, 224), надівго ← довгий (Погр. ОС, 352), стіха ← тихий (Погр. ОС, 545), зліва ← лівий (Погр. ОС, 237).

До акцентно-дериваційного типу ФК належать такі відприкметникові прислівники: спроста ← простий (Погр. ОС, 540), змолоду ← молодий (Погр. ОС, 239), злєгка ← легкий (УЛВН, 243), зблізка ← близький (УЛВН, 223).

Акцентно-дериваційний тип ФП (флексійно-префіксальний) становлять такі відприкметникові прикметники: аново ← новий (Погр. ОС, 215), зосліпу ← сліпий (Погр. ОС, 243), зозла ← злий (Погр. ОС, 243), наглухо ← глухий (Погр. ОС, 349), насухо ← сухий (Погр. ОС, 362).

Отже, відсубстантивні та відад'єктивні прислівники в сучасній українській мові в одних випадках зберігають акцентуацію твірних слів, в інших мають відтягнений наголос на корені.

УДК 811.162.1

Жигалкіна Ю. М.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

УКРАЇНА ТА ЇЇ МОВА У КОЛОНІАЛЬНОМУ Й ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дослідження постімперської ситуації з'явилися після розпаду СРСР. Постколоніальна теорія, запропонована українськими та західними (в основному діаспорними науковцями), зокрема такими, як О. Грабович, М. Павлишин, М. Шкандрій, О. Забужко та М. Рябчук, розглядає соціокультурні аспекти, які сформувалися внаслідок колонізації українського народу в період побудови соціалізму і за попередніх історичних періодів. Ера колонізації спричинила специфічне самовизначення як колонізатора, так і колонізованого, рефлексією чого є багато суспільно-культурних процесів і у сьогодиншньому українському суспільстві. Власне саме цю рефлексію і можна назвати постколоніальним синдромом навіть вже незалежної української держави, що, в першу чергу, спричинене розвитком хворобливої колоніальної ментальності.

Представлена праця спрямована на репрезентацію та осмислення наслідків колоніального правління, поданого в бінарній опозиції

«імперія – колонія», де Росія виступає як країна-колонізатор (СРСР – Російська Федерація), а Україна як колонізована країна (період соціалістичної доби – сучасний етап становлення держави).

Переконливою є постколоніальна теорія канадського літературознавця і мистецтвознавця українського походження Мирослава Шкандрія, яка представлена у книзі автора «В обіймах імперії: Російська та українська літератури новітньої доби». Автор презентує моделі накладання колоніальної політики російської влади на розуміння сучасних мистецько-культурних реалії, зокрема у літературі. Теорія повстає на основні усвідомлення насильницького загарбання українських надбань колонізатором: «Експансіоністські наміри та імперське бачення співіснували і стали невіддільними від пізніших виявів російського націоналізму. Панславізм, євразійство, націонал-більшовизм та інші – всі вони, в різних подобах, проповідували експансіонізм, інколи з месіанським запалом».

Культурна колонізація України базувалася на створенні культу «великої Росії», що мав сформувати колоніальну ментальність у підлеглого народу, основану на вірі у благородну місію завойовника. М. Шкандрій зазначає: «Російське письменство створювало культурний образ України з допомогою низки домінантних наративних структур, добору метафор і тропів. Це все кристалізувало імперський дискурс як сукупність фундаментальних взаємопов'язаних компонентів: анархічний характер пограниччя, існування єдиного «руського» народу, безмежний простір, сила і слава імперії, неминучість самодержавного врядування, органічна російська нація, унікальна місія Росії, легітимність експансії і спасення природа асиміляції». На основі цього мала виробитися колоніальна ментальність українців – підлеглих, неповноцінних, позбавлених власних вартісних культурних надбань, позбавлених власної «повноцінної» мови, якою можна було б художньо та естетично описувати дійсність. Колонізовані ментально українці повинні були підтримувати і повністю приймати доктрини завойовника як такі, які є більш цінними та визначними. Культура метрополії визначалася як провідна і неперефрідна, а українські землі розглядалися як імперське пограниччя, що є диким, відсталим, сільським, примітивним, та в цілому екзотичним, що допомагало гіпнотично забезпечувати реалізацію непереможної і незборимої місії «третього Риму».

М. Шкандрій, презентуючи постколоніальну теорію, порушує проблеми національної ідентичності (стереотипізація українців росіянами за малоросів, мазепинців, хохлів, бандерівців), культурної значимості (українська культура перед російською постає, як нижча, недорозвинена, бідна, обмежена), історії (привласнення історичних здобутків

української нації завойовником-колонізатором, зокрема періоду Росії) та власне проблему мови (українська мова як така, що не здатна породжувати естетичні переживання), яка з порушених проблем нині викликає найбільше протиріч в українському суспільстві.

Влучно, на нашу думку, «сутність Росії» визначає О. Бестужев-Марлінський, який характеризує Росію «як "дволикого Януса"», що дивиться водночас на Азію і Європу; її спосіб життя сполучав осілу діяльність Заходу з кочовим неробством Сходу». Водночас М. Шкандрій цілком слушно зазначає, що «територіальні набутки стали пов'язувати зі зміцненням національного та особистісного самоусвідомлення, а водночас із реалізацією обіцянки блискучої військової або літературної кар'єри». Таким чином серед творчих кіл Росії поширювався культ «великої Росії», що є вже не просто месіанською, а ще й перспективною у своєму проповідницькому плані. Азійська експансія, як і українська, зокрема, мала сприяти самоутвердженню російського народу як панівного, верховного та повновладного. У ній відображена психологія влади завойовника, колонізатора, звиклого вважати інші народи нерозвиненими та відсталими.

Оспівування величі Росії, її неперевершеної мови, хворобливе ставлення до власної значущості знаходимо у творчості багатьох російських письменників, зокрема М. Карамзіна, Ф. Булгаріна, О. Хомякова, В. Белінського, В. Данилевського, Ф. Достоевського, О. Пушкіна, що призвело до вироблення своєрідного антиколоніального дискурсу на захист української культури на власне українських землях.

Російські письменники, продовжуючи традицію колоніального дискурсу, сприймали Україну «як залишкову іншість», а її мову як «безнадійну мішанку» сусідніх мов. Таке усвідомлення України реалізувалося у декількох основних етно-культурно-просторово-мовних аспектах, зокрема, таких, як:

- екзотична культура і дивакувата мова (польський або ж російський діалект);
- природний рай (стереотип сільської ідилії, що найчастіше пояснювався самими росіянами, як наявність родючих та природньо багатих земель);
- анахронічний простір (кумедна дивакуватість та провінційна безнадійність українців у краях минувшини);
- загальмований розвиток (примітивний та нерозвинений «варіант російського Я», фольклорна маса із суто фольклорною культурою);
- дискурс вродженого неробства (образ неотесаного, ледачого, терплячого, як віл, хохла);

– край пітьми (неосвічені українські маси ледацюг-тубільців чекають на месію в постаті Росії; тенденція фемінізувати колонізовану територію, дихотомія чоловік (Росія) – жінка (Україна));

– мета історія (українська історія, культура як органічна складова російської історії).

Вказані аспекти, виходячи із колоніальної теорії, підтверджують думку про своєрідну «легітимізацію» «просвітницької» експансії колонізатора.

Позитивно науковці оцінюють українське культурне життя другої половини XIX ст. Цьому сприяла творчість Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, І. Франка, Лесі Українки та інших українських письменників.

Стимулюючим і продуктивним у творчому розумінні став перелом століть, зокрема, таким його сприймає М. Шкандрій: «На переломі XIX–XX століть боротьбу за утвердження незалежної культурної позиції можна, фактично, пояснити величезною кількістю чужоземних контактів та впливів, які відчули на собі українці. Усвідомлення Іншого стимулювало усвідомлення свого Я». Саме тоді, на думку автора, почалося входження української культури у західноєвропейський культурний простір.

Згадуючи про утвердження модерністичного наративу в українському мистецькому мовному середовищі, багато науковців звертається до літературної дискусії 1925–1928 рр., започаткованої М. Хвильовим, яка була спробою не лише літературного характеру, а скоріше суспільно-культурного – «відкинути» Росію (політичний план), а вже потім сприймати здобутки західної цивілізації, збагачуючи різносторонньо українську культуру й мову, позбуваючись впливу «старшого брата». Творчість М. Хвильового, В. Домонтовича, Є. Маланюка, У. Самчука, Т. Осьмачки, І. Багряного, Юрія Клена, В. Барки була спрямована на «розвінчування» проросійської традиції.

Однак, незважаючи на здобутки освічених кіл України, Росія продовжувала культивувати політику провідної країни-узурпатора або ж старшого брата, наголошуючи на необхідності російського посередництва для знайомства зі світовою культурою, а враження про саму Україну залишалося сприйняттям її за вірного члена імперії та складову частину єдиної російської культури.

ПІДСЕКЦІЯ: Література в контексті сучасності

УДК 821.161.2.09

Даниленко І. І.,

д-р філол. наук, професор кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПАРАДИГМА ПОЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗБІРНИКУ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ «НА ЛУЗІ ГОСПОДНЬОМУ»

Важко перебільшити роль аксіології митця у процесі ідейно-естетичного потрактування ним дійсності. Як слушно зауважив О. Лосєв, «"стиль" і "світогляд" будь-що повинні бути об'єднані; вони обов'язково мають відображати один одного». Свідомість людини віруючої, яка у центр Всесвіту ставить Іншого, прагнучи містичного з'єднання з Ним, різче відрізняється від свідомості людини послідовно безвірної, зосередженої на своїй «самості». Про останню С. Аверинцев пише, що вона «видається неспроможна на бодай якусь адекватну відповідь з приводу найпростіших реалій людського життя, які сприймаються фрагментарно, неминуче розсипаються, подрібнюються на свої складові (на свої площинні проекції), перетворюючись на якусь потерть і, зрештою, перестають бути реальністю». Особливість власне християнської свідомості назагал визначається ідеєю обожнення, яка по суті є ідеєю вселенського завершення: «Бог став людиною, для того, щоб людина могла стати Богом».

Загальновідомо, що українська література історично глибоко пов'язана з християнською культурою: попри те, що Давня Русь вочевидь знала писемність до Володимира Святого, починаючи з IX–X ст. саме релігійно-християнська, біблійна парадигма була визначальною для подальшого розвитку красного письменства східних слов'ян. Тому вивчення вітчизняної літератури об'єктивно унеможливується поза процесом осягнення своєрідності християнського типу свідомості, особливостей її художньої реалізації і трансформації. Однак за радянських часів релігійний української літератури, був штучно перерваний через ідеологічні заборони, згідно з якими обговорення релігійно-філософських тем у мистецтві були вкрай небажаними. Відповідно на периферії наукових зацікавлень залишилось і фахове осмислення літератури в контексті її духовних витоків. Лише з середини 1980-х рр. інтерес до релігійної тематики помітно поживався як в мистецькому, так і в науковому дискурсах.

Вагомий внесок у процес сучасного неупередженого досягнення релігійно-духовного розвитку поезії українців зробили антологічні видання кінця ХХ – початку ХХ ст., засвідчивши, з одного боку, величезну роль християнської парадигми у вітчизняному поетичному дискурсі, а з іншого – активізацію процесу відновлення традиції складання збірників української духовної поезії. Цю традицію, яка сягає кінця XVI ст. (рукописні збірники) – кінця XVIII («Богогласник», виданий у Почаєві 1790–1791 рр.), було перервано аж до 1968 року – коли в Римі вийшла книга «Великодні дзвони», упорядкована Г. Кінахом. Тож по-справжньому визначною подією став вихід 1988 р. у Мюнхені капітального видання «Хрестоматія української релігійної літератури», упорядкованого професором Вільного Університету (Німеччина) І. Качуровським. 1994 р. за редакцією Б. Мельничука та М. Ониськіва був виданий збірник духовної поезії західноукраїнських авторів «Богославень» (твори понад 150 поетів). 1996 р. побачили світ «Антологія духовності. Сто літературних молитов (упорядники Олесь Омельчук, В. Шуляр, Б. Степашин) та двотомна антологія української молитви «Святі чуття, закладені в молитву...», (упорядник проф. В. Антофійчук). 1999 р. вийшла унікальна антологія «Слово благовісту», упорядкована проф. Т. Салигою (твори 212-ти авторів). 2000 р. у Львові була видана антологія «Барокові духовні пісні з рукописних співаників XVIII ст. Лемківщини» (упорядник – польська дослідниця, професор Варшавського університету Оля Гнатюк), яка засвідчила активний інтерес до вивчення витоків книжної української поезії. Однак навіть дуже солідний обсяг антологій кінця ХХ століття не охопив усього багатства вітчизняної релігійно-християнської літератури.

У ХХІ ст. збірники релігійної поезії продовжують з'являтися у культурному просторі країни. Зокрема, у Львові 2007 р. вийшла антологія «На лузі Господньому. Християнська поезія», а 2008 р. – «Струни вічності. (християнська поезія)»; у Києві 2010 р. – антологія «Молитва вигнання». Упорядником усіх трьох збірок виступила поетеса Галина Кирієнко, але тут докладно зупинимось на першій з них. Вельми прикметно, що Г. Кирієнко збірником «На лузі Господньому» відреагувала на «стереотипне», за її словами, уявлення, буцімто «християнської поезії не існує, а якщо і є, то вона незграбна». Вирішивши довести, що «бути християнином і справжнім поетом – реально», що цей вид поезії «має право і повинен існувати», адже «поезія служить красі і саме ця краса повинна пробудити серце до Бога», вона взялась за справу.

Жанрова самоназва зазначеної книги, а також судження її упорядника, репрезентоване на сайті Української Православної Церкви

Київського патріархату, наvertsає на думку про необхідність уточнення поняття «християнська поезія». Насамперед слід взяти до уваги, що це поняття є історичним, бо виникло тоді, коли сакральний і світський дискурси були чітко відмежовані один від одного, і християнська поезія становила частину церковного богослужіння. У процесі секуляризації культурного простору відбулося їх змішання, що й спричинило дискусію навколо проблеми теології в літературі, зокрема й поняття «християнська поезія». Зокрема, багато письменників і літературних критиків виступають проти того, щоб поезія «втрачала свою суть і головне завдання – не напругу, а ненависно і сутнісно, як крапля роси, віддзеркалювати світ у його гармонії...» (Штефан Андрес).

З урахуванням цього, мабуть, найбільш прийнятною була б позиція, згідно з якою завдання християнського письменника – професійно робити свою справу, зосередившись, передовсім, на стилі. Адже мова є одним з найважливіших дарунків Бога («На початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог», Ів. 1:1-2), яке відкриває людині шлях єднання з Божеством. Це вочевидь розуміє і сама Г. Кирієнко. Однак її наполегливе звернення до зазначеної жанрової дефініції при упорядкуванні антологій засвідчує те, що вона при цьому керувалася християнською моральною мотивацією. У будь-якому випадку, в антології «На лузі Господньому» вдалося під однією обкладинкою зібрати хоча й нерівноцінні, але естетично вартісні ліричні вірші, просякнуті християнськими поглядами. Вмотивованість поетики змістом – сильна сторона більшості поезій збірника «На лузі Господньому», серед авторів якого: Віра Вовк, Наталя Позняк, Зоряна Живка, Д. Чередниченко, П. Розвозчик, Олеся Мамчич, Галина Маніва, Галина Кирпа, Юлія Дмитренко, Ірина Венжик, Оксана Шалак, С. Гончарова, Н. Теплоухова та ін. (загалом 25 поетів).

Антологія «На лузі Господньому», складається з трьох великих розділів, заголовки яких корелюють із загальною назвою книги (пор. з назвою книги блаженного Іоанна Мосха «Луг духовний»): «Кошик квітів до свята», «Букети», «Квіточка до квіточки», де під квітами вочевидь маються на увазі вірші як плоди духовної і творчої діяльності їх християнських авторів, зібрані за певним принципом. Цей принцип, до слова, є найбільш очевидним у першому розділі, де поетичні тексти тематично й композиційно зібрані у певні підрозділи, співвіднесені з церковним календарем, зокрема із сімома із дванадесятих і великих церковних свят: «Благовіщення», «Вхід Господній в Єрусалим», «Великдень», «Успіння», «Різдво Богородиці», «Покрова», «Різдво». Поезії, зібрані у першому розділі, – це особистісно пережиті події євангельської історії. Щирість почуттів (подив перед красою Божого

світу, Божою величчю та милістю, подяка за духовні дари тощо) та вишуканість словесно-віршової форми надають цим поезіям справді сучасного звучання, гарантуючи небайдужу читацьку реакцію (див., приміром: «Свіжовипраний ранок...», «Світ народився» Н. Позняк, «Привіт, горобчику! Ти знаєш...» З. Живки, «Равлик сховався у писанку...» Д. Чередниченка, Н. Позняк та багато ін.).

Другий і третій розділи збірника «На лузі Господньому» репрезентують жанрово-тематичне розмаїття, вже не підпорядковане певним датам. Тематична різниця між другим і третім розділом не відчувається; можна лише припустити, що третій розділ («Квіточка до квіточки») представлений більш молодію генерацією християнських поетів. Найбільш широко в цих розділах репрезентовано жанр молитви у його різних семантико-стильових різновидах, як-от: славослів'я, шанобливо-лагідні прохальні молитви за країну, за інших, за усіх («Молитва» В. Вовк, «Молитва у травні» Л. Храпливої, «Молитва», «Ave, Marie!» Н. Кметюкта ін.), молитви-роздуми («О господи! Аж сорок літ в отарі!..» Г. Кирпи), молитви-подяки («Боже! Дякую Тобі...», «Поцілую Твої долоні...» З. Живки), молитви-рефлексії («Молитва на нитці» З. Живки, «Моє небо...» Н. Теплоухової), рольова молитва (від імені дитини до святого Миколи «Молитва» Г. Кирпи), вставна молитва («Митрополит Йосип Сліпий проводить молитву в концлагері» Л. Храпливої) тощо. Також наявні вірші про молитву («Мамина молитва» Н. Позняк та ін.), колядки («Різдвяна колядка» О. Мамчич), ліричні рефлексії («Диптих» О. Мамчич, «Коли капають сльози...» Ю. Дмитренко), сповідь («На сповіді» Г. Кирпи), оповідні вірші («Я граю» Л. Храпливої), рольовий вірш («Святий Антоній Печерський» А. Короліва), індивідуально-авторський «символ віри» («Я вірю глибоко і гостро...» О. Мамчич), пісні («Вечірня пісня» Ю. Дмитренко) тощо.

Більшість поезій збірника, незважаючи на жанрово-тематичну приналежність, є внутрішньо діалогічними. Це позначається на характері суб'єктної організації текстів, ліричний суб'єкт яких не замкнений на собі; тонко налаштований сприймати *Іншого* і «по вертикалі» і «по горизонталі», він довірливо вступає у діалогічні стосунки з усім видимим і невидимим світом. У результаті в поезіях наявні звернення до різних адресатів (серед яких: горобчик, кульбабка, сонечко, читач, мама, священник, Вавилон, Україна, Богородиця, ангели, святі та ін.), зацентрованих, утім, на Творці, та особі Христа. Представлені у книжці й такі цікаві зразки, де адресантом трансцендентального ліричного звертання є Творець, а адресатом – Його творіння. Але в книжці є зразки, де адресантом трансценденталь-

ного ліричного звертання є Творець, а адресатом – Його творіння, як, приміром у вірші Ю. Дмитренко «Дівчинко! Масш ліхтарика?..» з алюзією на притчу про десять дів (пор.: Мт. 25:1-13). У формі композиційно вираженої зміни реплік зобразила спілкування розчарованої у житті ліричної героїні з Богом З. Живка у поезії «Діалог». Така характерна особливість християнської свідомості, як чутлива зорієнтованість на діалог з трансцендентальним Іншим, на реакцію Якого не лише активно очікують, а й досягають стану постійного перебування у Його «силовому полі», відбита ще в одній поезії З. Живки – «Молитва на нитці».

Поезіям аналізованої антології, звісно, притаманна інтертекстуальність, зокрема, орієнтація християнських поетів на книги Нового Завіту, літургійні тексти, твори святих Отців церкви, церковне Передання, що загалом є уповні передбачуваним. Однак у представлених поезіях цей зв'язок проявляється здебільшого у формі тонких алюзій. Прямо вказувати на сакральні тексти як джерело поетичного натхнення подеколи можуть лише підказки у вигляді епіграфів (див., приміром «Закон і Благодать» Юлії Дмитренко). І це не є недоліком. Можна навіть стверджувати – навпаки, адже зміст таких поезій універсалізується, як це відбувається, приміром, у вірші Оксани Шалак. Побудований у вигляді звернення до не названого по імені експліцитного адресата (використано займенник «Ти»), він наче прямо звернений до читача; хоча по суті ця поезія – цілковита алюзія на євангельські сюжети про апостола Петра, який при житті Ісуса Христа неодноразово проявляв брак віри та навіть вірності своєму Вчителю.

Окремо слід сказати про вірші збірника, в яких звучить мотив України. Для вітчизняного поетичного дискурсу, зокрема релігійного, він завжди був актуальним, а жанр молитви за Україну (варіант громадянської лірики) – одним із найпопулярніших. В антології «На лузі Господньому» віршів з прямою рефлексією стосовно України не так багато і при цьому відсутні негативні інтенції стосовно зовнішніх або внутрішніх «ворогів» Батьківщини (як це було, приміром, у Шевченковій поезії та ін.). Тут вірші про Україну просякнуті молитовними пафосом, вірою у світлу долю країни, а також тихим сумом («Україні» Надії Кметюк, «Порятуї її, Боже, врятуї...», «Заплакав Господь...» П. Розвозчика). Можна лише припустити, в якому ключі та з якою інтенсивністю цей мотив зазвучав би зараз – після другого Майдану, коли ситуація в країні погіршилась і в політичному, і в економічному планах, але в поетичному збірнику 2007 р. переважають поезії-роздуми про особистісну відповідальність людини за своє життя перед лицем досконалого Бога; вірші,

просякнуті радістю від спілкування з Творцем, вдячністю за можливість знайти захист від печалі в Його «долонях», захопленням перед красою створеного Ним світу.

Отже, поетичний збірник «На лузі Господньому» засвідчує успішний поступ української християнської поезії в умовах ідеологічної свободи. У такий сприятливий для творчості період, коли релігійний зміст віршів вже не є викликом тоталітарній системі, а його автор не ризикує потрапити до в'язниці, настає час для справжньої поетичної майстерності. Відчула цей попит на професіоналізм і упорядник антології Галина Кириєнко, зробивши ставку на поезії, в яких словесна гармонія, вмотивована Словом, і є найкращим проявом любові до Творця і Батьківщини.

УДК 821.161.2'06-1.09

Косарєва Г. С.,
канд. філол. наук, доцент б. в. з. кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КОНЦЕПТИ МАГІЇ ТА КАРНАВАЛУ У РОМАНІ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ» СОФІЇ АНДРУХОВИЧ

Категорії магії та карнавалу є надзвичайно популярними в сучасній масовій літературі, особливо у контексті сприйняття та осмислення митцем історії загалом та історії буття окремої особистості. Зауважимо, що історія у творах початку ХХІ століття починає містифікуватися й дещо набуває ігрових, іронічних стратегій, характеризується нелінійним хронотопом, ексцентричністю сюжету, зверненням до прийомів «гри масками» та інтертекстуальності. Серед таких творів можна виокремити «Львівську сагу» П. Яценка (2010), «Танго смерті» Ю. Винничука (2012), «Фелікс Австрія» Софії Андрухович (2014). До того ж, специфічне значення у карнавальному дискурсі українського постмодернізму має модифікований образ трікстера, фріка як усвідомлення двоїстого, амбівалентного світу людини.

Творчість С. Андрухович, зокрема поетика і проблематика роману «Фелікс Австрія», який став лауреатом конкурсу «Книга року ВВС – 2014», розглянуто усебічно – від рецензій (М. Бриних, А. Дзюбах) до статей науковців про жанрову еkleктику (О. Когут), інтертекстуальні площини (розвідки Г. Левченко) тощо. Попри те, вагому роль має доповнення цих студій матеріалами з комплексного текстуального

вивчення концептів магії та карнавалу з т. зору стратегій карнавальної поетики (М. Бахтін, Т. Гундорова, Н. Зборовська), архетипної структури трікстера (К. Юнг, Д. Гаврилів), міфопоетики Клода Леві-Стросса). Відтак даний аспект обумовлює актуальність і наукову новизну нашої доповіді.

Метою пропонованої доповіді є з'ясування особливостей репрезентації концептів магії та карнавалу як ідентифікаційних маркерів метаісторії у романі.

Поетику «карнавального письма» та метафори театру як життя-ілюзії репрезентовано вже у першому розділі роману. Софія Андрухович пропонує читачеві екскурс до Станіславів, «звичайного міста на кресах "щасливої Австрії"», полікультурного та багатонаціонального із «розмаїттям етносів-русинів, поляків, німців, вірмен, євреїв, угорців, циган» та пов'язаного із історико-культурною ідентичністю зламу ХІХ–ХХ століть, коли, як відомо, Галичина перебувала під протекторатом австрійсько-цісарського уряду (з 1772 по 1918 рр.). Художня інтерпретація цього міста вибудована в традиціях масової крутіської, любовної, фантастичної і водночас глибоко психологічної історії.

У такому видовищному топосі зовнішнього благополуччя (а насправді апокаліптичних мотивів) несподівано з'являється «шевальє, маг, ілюзіоніст, власник львівського Колізею» Ернест Торн.

Конвенції образу цього фокусника мають опозиційну, пародійну природу та відіграють сюжетотвірну роль у романі: з одного боку, справді, можемо помітити риси магічного реалізму, що співвідноситься із латиноамериканською традицією (наприклад, численні його магичні ритуали, пов'язані зі зникненням у повітрі речей, людей тощо). Магія для нього є доволі дієвим способом досягнення власної профанної мети (у фіналі роману інтригу розкрито: читач дізнається, що викрадачем скарбів виявляються саме цей ілюзіоніст та його учень, «паперовий хлопчик», Фелікс.

У творі Торн, як тонкий психолог, відчуває і проговорює травматичний світ нараторки Стефанії, життя якої він називає «ілюзією», грою, примірянням на себе різних масок (ляльки, відданої служниці, божественної коханки уніатського священика Йосифа Рідного або ж названої матері Фелікса.

У романі цей фокусник є маргінальним персонажем-антагоністом, його зневажають або ж просто бояться, оскільки він має здатність маніпулювати свідомістю людей. Водночас відбувається конструювання образу мага через трансформацію із «великого родового народного тіла» (за М. Бахтіним) до образу Трікстера, важливою рисою якого також є лімінальність. Вдруге він з'являється на сторінках роману вже

у Розділі 14, коли приходить до будинку-корабля Аделі та русина Петра, щоб знайти хлопця, на ім'я Фелікс. Він, як виявляється, брав участь у його магічних виставах і втік від шевальє, коли під час однієї з них на сцені померла його мати.

Таким чином, концепти магії та карнавалу репрезентовано через художні рівні: взаємодія зовнішнього карнавального (фікційного) і реального (соціально-історичного часопростору, а також внутрішнього екзистенційного часу протагоністки твору (хронотопу пам'яті); наративні стратегії (ненадійність нараторки Стефанії Чоренько, її параноїдальність та викривлені думки); сюжетно-композиційні складові (художні проєкції містичного, магія та її риси у часопросторі); своєрідність образної системи зображення образу фокусника, який інспірує внутрішні переживання Стефанії та проговорює карнавальний топос ззовні «щасливої Австрії» на зламі ХІХ–ХХ століть.

УДК 821.161.2

Руссова В. М.,

канд. філол. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РЕЦЕПЦІЯ ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ Т. ШЕВЧЕНКА У ТВОРЧОСТІ Л. ЧИЖОВОЇ

До сили Шевченкового слова, його ідей Л. Чижова звертається із початку своєї творчості (перша публікація 1963 р.). У збірці «Із глибини народної криниці» (2003 р.) поетеса подає низку творів присвячених М. Аркасу – автору опери «Катерина». Знаковою поезією щодо Шевченківської теми у її книгах є вірш «Пророчий голос Кобзаря», який вже став пісню, музику до якої написала композитор А. Олейнікова. Вперше ця поезія була надрукована у збірці «Емигея». Досить яскраві образи кобзарів і бандуристів у циклі «Стежками козацької слави», створенім за мотивами історичного епосу про героїв-козаків Буго-Гардівської паланки, про Максима Залізняка й Гонту, Івана Сірка і Гната Голого й Петра Калнишевського. Йдеться і про одного із засновників Бузького козацтва. І завершується цикл поезією «Пророчий голос Кобзаря», у кінці якого звучить інтерпретація Шевченкового заклику: «...схаменіться, будьте люди...». Цим поетеса актуалізує «пророчий голос Кобзаря», з'єднуючи відродження національної свідомості середини ХІХ ст. та сучасне. Вона

використовує і традиційну для української поезії характеристику Шевченка – «Ім'я Тарасове святе...», яке ушановане на всі віки, «у серцях всіх поколінь». Ідесь, як аллюзія до Шевченкового «присплять, лукаві, і в огні її окрадену збудять...» прочитується перехід до іншого циклу – «Не приведи, Господи», в якому йдеться про загрози екологічної катастрофи, адже Чорнобиль – це попередження приспаної пильності, бо Емигея – «моя земля» знаходиться дуже близько до Південно-української АЕС.

Поезія-триптих «Катрусіна доля» має присвяту «До 100-річчя від дня першої постановки опери «Катерина» Миколи Аркаса в Миколаєві (14 березня 1900 р.)». Турбуючись про юного читача збірки, поетеса на початку вірша подає як епіграф уривок з листа М. Аркаса своєму другові М. Кропивницькому: «Я знаю, що все буде гаразд, хоч не задля мене, котрого мало хто зна, а задля нашого великого батька Тараса, безталанна Катря якого з цього часу піде блукати по світу». Використовуючи українську символіку, поетеса звеличує автора поеми «Катерина» та композитора опери у I частині триптиху «Два орла». Друга частина – «Катрусіна доля» оприявнює співчуття до долі покритки, її горя та естетичний захват від чарівності музики М. Аркаса. Інтерпретуючи в цій частині слова Шевченка, поетеса наголошує на очевидному – опера Аркаса здобула популярність і пісні з неї «по всім світі дівчата співають». Фінальна частина триптиху «Ніч над Інгулом» присвячена переживанню Аркасом успіху постановки «Катерини». До мотивів Т. Шевченка додалися в опері нюанси продиктовані життям сім'ї Аркаса. Йдеться про онука Миколу, якого донька народила без шлюбу і Микола Аркас усиновив свого онука.

Поезія «Тарасові дні» Людмили Чижової з'явилася у друці 2005 р. у збірці «А вже весна». Твір написано до березневих Шевченківських свят, а в композиції збірки займає центральне місце, адже книга присвячена знаменним дням весни і красі пробудженої природи. Наступного року цей вірш під назвою «У березневий день» відкриває цикл «Ім'я Тарасове святе» збірника «Світе, мій світе», до якого входять такі поезії, як «Тарасова церква», «Якби...», «У кожного своя доля», «Слово «Заповіту» та вже відома – «Пророчий голос Кобзаря». Амбівалентність циклу закладено уже першими двома поезіями, де в першій творі звучать мотиви вшанування митця у підніжжя його пам'ятника, а в другій – акцентується ідея «Не сотвори кумира». У вірші «Тарасова церква» підкреслюється актуальність творчості Т. Шевченка завдяки її загальнолюдським мотивам. Л. Чижова звертається до хрестоматійних поезій – «Причинної» та «Заповіту», до краси поетичної метафори у цих віршах. Поезія завершується думкою

про збереження в душах того Шевченкового слова, яке дорівнюється «ссяйву молитовному». Поетеса актуалізує особистість Т. Шевченка як Пророка, апостола Правди.

Назва наступної поезії циклу «Якби...» являє собою алюзію до викривального Шевченкового вірша «Якби ви знали, паничі...». У реаліях ХХІ ст. поетеса з боєм відзначає ту саму байдужість запанілої верхівки до люду України, соціальне розшарування і незлагодженість дій та помислів у народу вже вільної України. Інтерполуючи Шевченкові яскраві сатиричні образи періоду «Трьох літ» у свої поезії, Л. Чижова звертається до болючих проблем сьогодення України. Поезія «У кожного своя доля» продовжує акцентацію Шевченкового пророчого слова за алюзіями поеми «Сон». Інтерпретація першого рядка поеми із заміною «всякого» на «кожного» це своєрідне підсилення істини, що всі ми під Богом ходимо, кожен з нас має право на життя. У поезії Л. Чижової віддунується та ж занепокоєність байдужістю і бездіяльністю народу, насамперед «просвіщених», за беззаконня і аморальність в суспільстві, на чому наголошував Т. Шевченко в поемі «Кавказ» та у вірші «І мертвим, і живим...». Поетеса задається питанням, а може не так прочитаємо і розуміємо слова Пророка? Йдеться у поезії «У кожного своя доля» Л. Чижової про протиставлення ідеї «В своїй хаті своя правда...» психології байдужості «Моя хата з краю». І резюмує : «Хата, що стоїть із краю, // Перша запалає». Біблійним мотивом «Не сотвори собі кумира» починається вірш «Слово «Заповіту». Йдеться про значення Шевченкового пророчого слова – слова правди, української мови для українського народу, ідеї, які закладені в усій його творчості, зокрема і в «Заповіті». Власне, у поезії Л. Чижової, де вона апелює до творчості Т. Шевченка, задіюється той широкий «діапазон соціальних переживань», про які пише й І. Дзюба у своїй книзі «Тарас Шевченко».

Отже, сучасна поетеса Л. Чижова окрім мотивів возвеличення пророчого слова, в своїх творах широко послуговується знаковими в національному сенсі образів, рецепцій та аллюзій Кобзарєвої сатири, інтерполуює Шевченкові думи в сучасні реалії націотворчого життя України, акцентує значення для нащадків спадщини М. Аркаса – його творчість та просвітницьку діяльність.

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтернаціоналізації освіти

УДК 378.14:811.161.2

Денищич Т. А.,

канд. пед. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІОЛОГІВ

Формування професійного мовлення майбутніх фахівців є однією з найактуальніших проблем у методиці навчання української мови у вищій школі. Як стверджують лінгводидакти, у вищій школі мова повинна виступати передусім як органічний і обов'язковий компонент професійної підготовки фахівців, тому реформування мовної освіти безпосередньо пов'язане з реалізацією комунікативної мети курсу української мови, де основою навчання повинен бути рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Саме це забезпечує інтерактивне навчання, що сприяє виникненню діалогу, усвідомленню студентами необхідності володіння українським професійним мовленням. Як зазначають сучасні вчені, інтерактивність є центральним моментом у соціальному аспекті освіти й повинна бути первинною метою будь-якого освітнього процесу у вищій школі.

Аспекти формування українського професійного мовлення досліджували провідні вітчизняні вчені Г. Гайданова, Н. Голуб, І. Довженко, І. Дроздова, Н. Костриця, М. Лісовий, Л. Мацько, Т. Симоненко, І. Пахненко, М. Пентилюк та інші. Змістом навчання української мови є відбиття новітніх досягнень науки, зокрема використання інтерактивних методів навчання у вищій школі. Особливості інтерактивного навчання розроблено в працях М. Буланової-Топоркової, Л. Варзацької, С. Кашлєва, Л. Кратасюк, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Січкарук, С. Сисєвої та інших учених.

До найважливіших умінь, що складають основу професійного мовлення майбутніх соціологів фахівця відносять: уміння вести діалог, дотримуючись вимог мовного етикету в різних життєвих ситуаціях (у сімейному колі, в аудиторії, на зборах, ділових зустрічах); уміння створювати усні монологічні висловлення (виступати з промовою), реалізувати різні форми позакласної роботи, висловити своє ставлення до обговорюваного питання, дати певні роз'яснення з фаху; уміння адекватно сприймати на слух діалог і монолог, що передбачає

зосередження уваги на осмисленні висловлення (теми, фактів, доказів), використання різних прийомів фіксації почутого (запис ключових слів, складання плану) залежно від комунікативного завдання (участь у дискусії, передача інформації іншому); уміння створювати письмові тексти різних стилів, типів і жанрів; уміння користуватися різними видами читання

У професійній діяльності соціолога виділяють три основних види спілкування: професійне (спілкування в офіційно-діловій сфері з представниками організацій, соціальних інститутів з метою вирішення певних проблем (правових, матеріальних, житлових і т. і.); консультативне (спілкування з метою надання допомоги); особистісне (спілкування, засноване на дружніх, довірливих відносинах між співрозмовником (клієнтом) і соціологом).

Нагромаджений вже сьогодні в Україні та за кордоном досвід переконливо засвідчує, що інтерактивні технології сприяють інтенсифікації та оптимізації засвоєння навчального матеріалу. Це дозволяє студентам навчитися: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу, а тому зробити засвоєння знань більш доступним; формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити власну точку зору, аргументувати й дискутувати; слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації; будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу; знаходити спільне розв'язання діалогу; розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Головною метою інтерактивного навчання є підготовка особистості до реального життя, встановлення громадської позиції, перехід від особистості студента, що самоідентифікується, до особистості, яка самореалізується. Інтерактивні технології стимулюють потребу студента в реалізації свого потенціалу. Освітні та розвивальні цілі виступають як супутні. Використання інтерактивного навчання дозволяє значно збільшити відсоток засвоєння інформації (90 %); навчання орієнтоване, на відміну від традиційного, не тільки на засвоєння знань, але й на розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Нині існує чимала кількість класифікацій інтерактивних методів навчання української мови у вищій школі. Найбільш оптимальною є класифікація Т. Симоненко, яка всі інтерактивні методи навчання поділяє на: проблемні, дискусійні, ігрові та неігрові.

Цінними для формування професійного мовлення студентів є *проблемні інтерактивні методи*. Виділяють три головні умови ефективного застосування проблемних методів: а) забезпечення достатньої мотивації, що викликає інтерес до змісту проблеми; б) забезпечення

посильності роботи з тими проблемами, що виникають на кожному етапі роботи; в) значення для студента тієї інформації, що одержується під час вирішення проблем. Проблемні активні методи є за своєю суттю аналогами дослідницької діяльності, яка формує навички наукового аналізу, розвиває пізнавальну активність, підвищує інтерес до вивчення української мови, тому їх включення до навчального процесу вищої школи є обов'язковим.

Дискусійні активні методи можуть бути повно реалізовані з метою розвитку професійного мовлення, оскільки *дискусія* – це колективне обговорення суперечливого питання або зіставлення інформації, думок, пропозицій.

У розвитку професійного мовлення майбутніх соціологів чільне місце відводиться *ігровим активним методам*. У вищій школі активно впроваджується два види гри – ділова та рольова. *Ділова гра* – це метод навчання комунікативної діяльності шляхом відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності спеціаліста, де за допомогою знакових засобів (мови, мовлення, графіки) відтворюється професійна обстановка. У діловій грі відбувається діалог на професійному рівні, зіткнення різних думок і позицій, взаємна критика гіпотез та пропозицій, завдяки чому відбувається корекція й удосконалення раніше сформованих комунікативних умінь і навичок.

На відміну від ділових ігор, що проводяться за певними правилами, рольові ігри передбачають лише наявність заданої ситуації спілкування й відповідний зміст ролей. На нашу думку, дидактична цінність рольових ігор у тому, що вони сприяють відпрацюванню індивідуальної тактики комунікативної поведінки кожного студента, оскільки на нього покладена відповідальність за свою роль. Стверджуємо, що використання активних ігрових методів забезпечує формування професійно-комунікативної компетентності, оскільки передбачають реалізацію набутих знань, умінь і навичок на практиці, набуття певного професійного досвіду та вироблення особистісного ставлення в конкретній ситуації спілкування.

До *неігрових активних методів*, що сприяють формуванню професійного мовлення, належать аналіз конкретних ситуацій (case-study) та тренінг. Аналіз ситуації впливає на професіоналізацію студентів, формує інтерес та позитивну мотивацію до навчання. Нині підкреслюється необхідність суспільної практики в удосконаленні методів роботи з людьми в різних професійних сферах. Одним із таких методів є *тренінг*, який спрямований на підвищення компетентності в спілкуванні, удосконаленні комунікативної поведінки особистості в різних ситуація міжособистісної взаємодії.

Отже, використання інтерактивних методів навчання є перспективним напрямом педагогічної діяльності вищої школи, а саме при формуванні професійного мовлення майбутніх фахівців.

СЕКЦІЯ

Академічні свободи, університетська автономія, наука і освіта для сталого розвитку

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтернаціоналізації освіти

УДК 316.647.5:371.13

Гришкова Р. О.,
д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

PROFESSIONAL COMPETENCE OF AN ESP TEACHER

В умовах переходу від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційно-гуманістичного типу, прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та концепції Нової української школи (2016 р.), повністю зорієнтованої на компетентнісне навчання, змінюються вимоги до психолого-педагогічної та професійної підготовки викладача вищої школи. Рівень його кваліфікації та готовності до викладання професійної іноземної мови має також оцінюватись з позицій компетентнісного підходу до навчання.

У червні 2016 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило першу версію «Концептуальних засад реформування середньої освіти». Цей документ пояснює ідеологію змін в освіті, що закладаються в проєкті нового базового закону «Про освіту» (№ 3491-д від 04.04.2016).

Як зазначає О. В. Малихін, «компетентність сьогодні – це одиниця виміру освіченості людини, оскільки здобуті знання та навички є недостатнім виміром якості освіти». На його думку, компетентність розглядається як потенціал у спеціальній галузі, відтак поняття «кваліфікація» та «компетентність» тісно пов'язані, оскільки рівень професійної компетентності впливає на ступінь кваліфікації фахівця.

О. О. Заболотська вважає, що «професійна компетенція викладача іноземної мови, підґрунтям якої є блок інтегрованих знань, навичок і вмінь з професійно спрямованих навчальних дисциплін, своїм професійним корінням проникає як у культуру країн виучуваної мови, так і в культуру рідної країни».

На нашу думку, професійна компетенція викладача іноземної мови передбачає знання з дидактики, психології, мовознавства, методики, психолінгвістики та ін., володіння професійними вміннями (конструктивними, організаторськими, комунікативними), помноженими на досвід їх використання у власній практичній діяльності

Професійна компетенція викладача англійської мови, який навчає мови студентів нефілологічних спеціальностей, базується на визнанні ним специфіки навчання професійно орієнтованої мови й усвідомленні відмінностей у навчанні загальної та професійної англійської мови. Він також має враховувати обмежені рамки часу для вивчення іноземної мови, брак навчальних посібників для забезпечення навчального процесу на окремих факультетах, недостатню мотивацію студентів до оволодіння професійною англійською мовою.

Викладачі англійської мови за професійним спрямуванням, у більшості випадків молоді випускники філологічних факультетів університетів, автоматично переносять добре їм знайому методику навчання іноземної мови студентів-філологів на навчання мови студентів інших спеціальностей. Через це вони витрачають багато часу на детальне вивчення окремих випадків вживання різних часових форм, граматичних виключень тощо, занадто теоретизуючи процес оволодіння мовою. Студентам нефілологічних спеціальностей немає необхідності вникати в суто лінгвістичні проблеми; вони вчать мову для практичного використання в процесі фахової діяльності, тому викладач має приділяти більше уваги вправлянню студентів у засвоєнні фахової лексики, читанні, добірї додаткової інформації, вчити їх критично оцінювати прочитане, виробляти власну точку зору на питання, що обговорюється. Звичайно, викладач повинен запобігати помилкам, але якщо вони не призводять до спотворення висловлювання і можна зрозуміти, що людина хотіла сказати, то ними можна знехтувати і не знижати оцінку.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця розширює можливості підвищення ефективності та якості професійного навчання фахівців за рахунок перегляду кваліфікаційних характеристик, які об'єктивно демонструють не лише перманентну мінливість суспільного буття, але й його послідовну зорієнтованість на подолання соціальних та економічних проблем на шляху до глобальної, континентальної й регіональної інтеграції.

На наше глибоке переконання, професійна компетентність викладача іноземної мови для спеціальних цілей не відповідатиме сучасним освітнім стандартам допоки не зміниться вектор освітньої діяльності в наших університетах і ми не перейдемо від відтворювального (переказу тексту посібника, лекції викладача тощо) навчання до креативного, такого, що вчить критичного мислення, творчості,

прогнозування, роботи в команді, формує компетенції, що допоможуть майбутньому фахівцю адаптуватись до постійно змінюваних умов життя. На ринку праці випускники наших ВНЗ програватимуть випускникам європейських університетів не в знаннях, а в умінні їх використання, здібності до пристосування до постійно змінюваних умов життєдіяльності, самостійного вирішення будь-якої наукової, соціальної, професійної чи життєвої проблеми.

УДК [378.147.091.33:004.738.5]:811.11

Біла Т. М.,
доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

INFLUENCE OF MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

English Language Teaching (ELT) is one of the fastest growing fields in the world. The use of new technologies is an integral and driving component of this growth. Language teachers have been avid users of technology for a very long time for effective teaching. Gramophone records were among the first technological aids to be used by language teachers in order to present students with recordings of native speakers voices and broadcasts from foreign radio stations were used to make recordings on reel-to-reel tape recorders. Other examples of technological aids that have been used in the second language classroom include slide projectors, film-strip projectors, film projectors, videocassette recorders and DVD players.

During the 1970s and 1980s standard microcomputers were incapable of producing sound and they had poor graphics capability. This represented a step backwards for language teachers, who by this time had become accustomed to using a range of different media in the foreign language classroom.

The arrival of the multimedia computer in the early 1990s was therefore a major breakthrough as it enabled text, images, sound and video to be combined in one device and the integration of the four basic skills of listening, speaking, reading and writing.

Knowledge of English became a fashion of the day. It is important foreign language that has attained the status of link language in different countries of the world. English language has occupied an important place in the education system. English is widely used for inter-state. It is our major window in the modern world.

English is still the most favored medium of instruction and examination at the highest levels of university education. Proficiency in English will therefore be of very high utilitarian value for our students. Once they leave schools, they go to higher educational establishments such as universities or technical institutes for advanced studies or take up employment which will be an asset. Many social transactions in their daily life demand a good knowledge of English. These skills once acquired in schools will constantly be in use within and outside the educational setting. Why English is important. The English language is extraordinary adapted and receptive that it is inherent with varied ease and readiness. It takes to itself all the materials from almost everywhere in the world, and has made the new elements of other languages its own. Academic English has a number of varieties, which is associated with particular academic subjects or disciplines like Arts, Sciences and Social sciences. It is common for scholars under each discipline to establish their own language, conversations and practices.

English has its dominance in almost all the major fields like Commerce, Computer, Science and Technology, Medicine, Agriculture etc. It is this growth that has made this language indispensable. Today, any corporate sector, especially IT companies would find their business curtailed if their employees cannot speak English. No nation today, however great or isolated, dares to rely on its indigenous language. Many countries have realized the need for English and have started to teach their young generation English. There is a great demand for English teachers almost in the whole world.

The early years of the 20th century have created a widespread increase not just in the speakers of the language but also in speaking Standard English. During earlier times, research was done and inventions were published in languages like Latin, French, German and Russian. But now with a wider audience for English research publications, works are done in English rather than in any other language. Hence, translating these works and giving new names for these inventions has now become a hectic process in other languages, because there is an information time lag between English and these languages. It is for this reason that higher education is mostly provided in English, since all the words which are in these subjects will not have an exact meaning in native language. Hence, there is a growing need to study a foreign language for those who opt to pursue their higher studies. There are a number of differences between an adult and a child learning a foreign language. Almost all the students fail to realize the importance then it becomes too late. «English is destined to be in the next succeeding centuries more generally the language of the world than Latin was the last or French is in the present age». Today English is the mother tongue of 75 % of people, who belong to races and countries. No language,

ancient or modern, can be compared with English in its geographical distribution. English has become a popular vernacular tongue since Europeans and non-Europeans all over the earth are making increasingly the rise of English as their «second language».

English and information are interwoven, perhaps, one half of the mankind has chosen English to communicate with those, who do not speak their own language. A teacher should know what his instructional task is and what he is trying to achieve by teaching English. A teacher without the knowledge of aims is like a ship which has no harbor to reach. The aims of teaching English in Ukraine quite different in compare with western countries. In Ukraine English is taught as foreign language. Hence, the main aim of teaching English to help students acquire practical command of English so that it may be useful to them in everyday life. Practical command of English means that the Ukrainian students should be able to read, speak, write and understand English. They should learn the language for the purpose of utility English as an important international language.

This presentation considers incomparable advantage of teaching approach in the multimedia in comparison with traditional method. Modern Multimedia Teaching Technology has substituted the static, stiff teaching aids, and participated in object teaching, like injecting a stream fresh blood into class instruction especially play guiding amazing unique function on students «thinking in image combination technique of the multimedia». Such as animation, audio-video etc. With constant popularization and development at full speed of multimedia technology that the computer used, the computer second language teaching of the multimedia has already become a kind of inevitable trend, and influenced on all aspects of the second language teaching. The numerous scholars and teachers have already begun to explore it in this aspect.

Multimedia is becoming indispensable in the classroom. It allows teacher to diversify their teachings, display more information, and enhance student learning. It helps them save time and energy; it allows for more attention to be paid to the teaching content. There are different multimedia tools available for affective teaching. They are called as teaching aids which are all used by the teacher to explain the subject effectively to the students. At the same time teaching aids give them an enthusiastic mood to learn more in the subject and it helps to learn. Technologies increases and as vast amount of information become available in digital format, students will need to be literate across a variety of communication technologies.

Effective learning is secured only through effective teaching, audiovisual method of teaching should be used, as it creates in the student individual thinking, feeling and doing, in life like situation and dynamic experiences in

learning. This method can bring the student most effectively and economically the desired results. So for the present generation the students focus mainly on the easy way to understand or learn the language effectively.

УДК [378.015.31:159.9.018.2]:811.111

Грищенко Г. Ю.,

старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м Миколаїв, Україна

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-СОЦІОЛОГІВ

Стаття присвячена одному із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування у студентів соціокультурної компетенції, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Таким чином сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальною складовою, а формувати у свідомості студента можливості сприйняття світу, притаманної носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

Зміст комунікативної компетенції знайшов теоретичне обґрунтування у працях багатьох учених (М. А. Аріян, Є. М. Верещагін, І. А. Воробйова, Н. І. Гез, М. Б. Євтух, І. О. Зимня, Н. Б. Ішханян, В. Г. Костомаров, О. О. Леонтьєв, Ю. І. Пассов, В. Г. Редько, В. В. Сафонова, Л. М. Смелякова, Г. Д. Томахін, В. М. Топалова, Р. Adler, D. Brown, M. Byram, E. Hall, R. Lado та ін.).

Феномен соціокультурної компетенції викликає увагу науковців тому що він є одним з важливих показників готовності особистості до міжкультурної комунікації, коли за основну мету вищої школи ставиться виховання й навчання людини, здатної до культурного творіння й продуктивного діалогу із соціумом (А. І. Арнольдов, Н. І. Гез, Л. Г. Іонін, Ю. І. Пассов, Е. В. Соколов, О. Є. Чучин-Русов).

Соціокультурна компетенція характеризує процес саморозвитку особистості людини, в основу якого покладено, з одного боку, здатність індивіда до акумуляції знань, а з іншого, – вміння і навички аналізувати соціокультурні явища, розуміти й пояснювати їх, проводити аналогії й асоціації між різними сферами знання.

Актуальним обґрунтування змісту соціокультурної компетенції як обов'язкової складової процесу навчання іноземної мови є визначення

комплексу умов ефективного його формування у майбутніх фахівців, впливу цього процесу на особистість студента, створення педагогічних умов, що забезпечують формування соціокультурної компетенції майбутніх соціологів як важливого компонента їхньої професійної компетентності. З урахуванням цієї мети, процес формування соціокультурної компетенції майбутніх соціологів може бути успішним у разі дотримання таких умов: створення дидактичної моделі процесу формування соціокультурної компетенції, яка передбачає комплексне оволодіння студентами країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціолінгвістичною компетенціями; застосування системного і комунікативно-діяльнісного підходів до процесу формування соціокультурної компетенції та використання доцільно відібраного навчального матеріалу; стимулювання творчої пізнавальної діяльності студентів; спрямування навчального процесу на міжкультурну комунікацію.

Соціокультурна компетенція складається з країнознавчої компетенції, лінгвокраїнознавчої компетенції та соціолінгвістичної компетенції. Країнознавча компетенція – це знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції та звичаї країни. Лінгвокраїнознавча компетенція – здатність сприймати мову в її культуруноснай функції, з національно-культурними особливостями. Соціолінгвістична компетенція – знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу спілкуючихся.

Важливою умовою процесу формування соціокультурної компетенції у майбутніх соціологів є забезпечення студентів не тільки фактичними знаннями, але й формування в них відповідних умінь і навичок використовувати набуті знання у практичній діяльності. Ефективне формування соціокультурної компетенції буде можливе у разі використання спеціально підготовленого матеріалу, до якого входять спеціально відібрані тематичні тексти та вправи і завдання до них, також ілюстративний аудіовізуальний матеріал. У навчальному процесі мають широко використовуватись комунікативні ситуації як пріоритетні засоби формування соціокультурної компетенції у різних формах спілкування. Студенти-соціологи мають знати та вміти проаналізувати важливі соціальні події в англомовних країнах та всьому світі. Навчальний процес також має бути спрямований на міжкультурну комунікацію, на завдання реального спілкування з носіями мови у типових сферах діяльності та комунікативних ситуаціях. Вибір засобів навчання ґрунтується на професійній сфері діяльності студентів – дидактично доцільно обрати відповідний спосіб навчання студентів

(індивідуальний, парний, груповий) та адекватні засоби такого навчання (вербальні, аудіовізуальні, програмовані, мультимедійні).

Метою навчання має стати не лише засвоєння певної суми знань, а формування інтегративної властивості особистості, що виражається в поєднанні країнознавчої, лінгвокраїнознавчої, соціолінгвістичної компетенцій, які дозволяють індивідові розуміти закономірності розвитку культури як процесу створення, збереження і розповсюдження загальнолюдських цінностей.

УДК 37.016:81

Диндаренко О. А.,
старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м Миколаїв, Україна

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ПОЛІТОЛОГІВ

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, призводять до модернізації й організації навчального процесу відповідно до освітніх стандартів третього покоління. Проводяться курси підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів, переробляються програми навчальних дисциплін, підвищується роль самостійної роботи студентів. Іноземна мова набуває все більшої значущості в системі підготовки у ВНЗ студентів немовних напрямів, наприклад, за спеціальністю політичні науки. З одного боку, вона вивчається як обов'язкова дисципліна гуманітарного і соціально-економічного циклу, з іншого – професійна іноземна мова вводиться у низці навчальних установ як варіативна (профільна) дисципліна професійного циклу. Отже, здійснюючи підготовку майбутніх фахівців, необхідно розвивати в них навички використання іншомовної професійної й наукової лексики, навчати їх спілкування в контексті спеціальності, розвивати вміння академічного письма. Викладачеві іноземної мови доводиться опановувати новий для нього аспект роботи – приділяти особливу увагу проблемі дипломного проектування, навчати цього студентів, формувати в них навички підбору матеріалу, логічної організації ідей, вибудовування ясного й зв'язного тексту. На увагу заслуговує розвиток навичок академічного письма й ефективного використання матеріалів і вправ для написання анотації іноземною мовою, які допоможуть студентам немовних спеціальностей набути впевненості у викладі своїх думок та ідей при написанні дипломних робіт, підготовці до публікації наукової статті. Мета навчання академічного письма – сформувати у студентів

уміння писати комунікативно, значимо, оригінально, інформативно, зв'язно, логічно, виразно, з позначенням особистісного ставлення до предмета висловлювання, відповідно до певної композиційно-мовної форми і відповідно до норм мови. Розвиваючи навички академічного письма, пропонується подання матеріалу за принципом «від простого до складного». На початковому етапі викладачеві необхідно познайомити студентів з елементами письмової роботи, використовуючи структури в різних вправах і тільки потім у своїх власних письмових роботах. Студентам-політологам надається можливість працювати самостійно, з партнером або в групі. Вправи можна виконувати як в аудиторії, так і вдома. На цьому етапі необхідно приділити увагу критичному мисленню й наслідкам вибору слів, речень, техніки організації тексту. На етапі вибору теми викладач дає студентам завдання, проводить мозковий штурм ідей. Метод мозкової атаки можна з успіхом використовувати не лише для генерування ідей, але й для збору інформації. Після написання академічний текст необхідно відредагувати, визначивши послідовність аргументів, релевантність інформації, ідей, думок і поглядів. Студентам-політологам рекомендується обмінюватися роботами, висловлювати свою думку, виправляти помилки, тим самим удосконалюючи навички редагування. Від студентів-політологів, які активно займаються науковою діяльністю, пишуть статті й дипломні роботи англійською мовою, наукові журнали вимагають написання анотацій до статей, переклад яких «лягає на плечі» авторів. Саме тому викладачам, розвиваючи у студентів-політологів навички академічного письма, слід приділяти особливу увагу написанню анотацій. Анотація дозволяє сформулювати враження про корисність друкованої роботи, її основний зміст і головну ідею. Починаючи писати анотацію, студенти, як правило, включають в неї фрагмент тексту основної статті чи дипломної роботи.

Завдання викладача – ознайомити студентів з особливостями написання анотації, удосконалюючи знання англійської граматики й розширюючи словниковий запас. Таким чином, необхідно акцентувати увагу студентів на такому:

- анотація розміщується переважно після назви статті й автора, тому не варто повторювати й перефразовувати заголовок;
- не слід включати в анотацію інформацію, якої немає в друкованій роботі (статті чи дипломній роботі);
- потенційний читач прагне знайти в анотації короткий виклад мети, методів, основних результатів і висновків, оскільки це коротка характеристика друкованої роботи;
- слід уникати використання займенників I або we (речення мають бути безособовими), вибравши активну форму дієслова, а не пасивну (the study tested замість it was tested by the study);

– по можливості варто уникати назв торгових марок, акронімів, аббревіатур і символів: вони вимагають пояснень, які займають багато місця, а анотація не має бути об’ємною; – використовувати ключові слова друкованої роботи;

– викладати думки коротко і ясно, щоб полегшити розуміння прочитаного.

Виходячи з вищевикладеного, можна вивести критерії оцінювання анотації:

1. Мова доступна й зрозуміла будь-якій аудиторії. Переважно використовуються прості речення.

2. Релевантність інформації.

3. Використання відповідного стилю викладу залежно від характеру статті / друкованої роботи.

4. Анотація окреслює проблему, цілі, методи, результати.

5. Дотримується структура анотації.

6. Лексичне й граматичне оформлення.

На завершення хотілося б відзначити, що в процесі вдосконалення навичок академічного письма необхідно не лише розглядати питання, пов’язані зі специфікою і структурою наукових текстів, але і виконувати завдання з написання різних видів робіт, аналізуючи приклади, виправляючи помилки. Написання анотації є ознакою не лише культури оформлення наукової роботи, але й показником того, що автор уміє аналізувати і систематизувати інформацію.

УДК 378.147.091.33:811.111

Колотій Н. В.,

викладач кафедри,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ІТ

Запровадження компетентнісного підходу та формування професійної іншомовної комунікативної компетенції при підготовці фахівців з вищою освітою належать до стратегічних напрямків реформування вітчизняної освіти. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти комунікативні мовні компетенції визначаються як такі, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Деякі науковці, розуміючи іншомовну компетенцію як результат професійної підготовки та готовності до іншомовної

діяльності у різних сферах, ототожнюють поняття «формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей» і «професійна компетентність фахівця» (А. Андрієнко, Е. Бібікова, Ю. Солоднікова, О. Кравченко). Ми поділяємо думку В. Тенішевої, яка наголошує на залежності успішності професійної діяльності від рівня іншомовної комунікативної компетентності фахівців та підкреслює, що надійність та ефективність їх роботи залежить від того, наскільки адекватно й глибоко у загальній структурі їх предметно-технологічної компетентності інтегровано іншомовну мовленнєву компоненту. Формування іншомовної професійної компетентності, яке передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, має стати підходом, у межах якого викладання дисципліни «Іноземна мова» у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця, не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення загальної мети навчання студента у вищому навчальному закладі – формування його професійної компетентності.

Ринок праці у галузі ІТ є дуже мобільним. Фахівці у цій сфері можуть бути найняті безпосередньо українськими роботодавцями, або працювати у віддаленому доступі з компаніями далекого і ближнього зарубіжжя. Вяхк І. А. проаналізувала вимоги ряду міжнародних і закордонних компаній до кандидатів на посади у галузі ІТ, зосередивши увагу на класифікації посад, вимогах до рівня володіння англійською чи іншою європейською іноземною мовою, особистісних якостях, комунікативних завданнях, для розв'язання яких необхідна іноземна мова. Вона робить висновок, що на міжнародному ринку вимоги до іншомовної комунікативної компетентності стабільно високі: просунутий рівень англійської мови, рідко – професійний вище середнього. Організації, які займаються розробкою програмного забезпечення в США та інших країнах, набираючи працівників, схильні віддавати перевагу тим програмістам, які не лише володіють професійними знаннями і вміннями, не тільки належним чином мотивовані виконувати робочі обов'язки, але й демонструють (наприклад, під час інтерв'ю при прийомі на роботу) гарні комунікативні навички. Тести для відбору програмістів часто містять питання і практичні завдання, спрямовані на співпрацю програмістів між собою.

Аналіз результатів навчання іноземної мови студентів, які спеціалізуються у галузі інформаційних технологій, показує, що рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності не зовсім відповідає вимогам сьогодення. Причини такі: низька мотивація навчання, той факт, що викладачі іноземної мови (які є, як правило, філологами) не є компетентними в технічних галузях навіть на базовому рівні; використання застарілих вітчизняних підручників,

закордонних підручників без опори на рідну мову або безсистемне використання роздруківок з Інтернету; методи викладання, які не сприяють усебічному розвитку мовлення (необумовлений комунікативною ситуацією переказ усних тем, переважання завдань на переклад з іноземної мови рідною, виконання чисельних граматичних вправ із загальною лексикою, майже відсутність завдань на аудіювання тощо); не достатнє володіння ефективними прийомами самостійного вивчення мови. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження у навчальний процес сукупності таких педагогічних умов, які б дозволили більш ефективно формувати іншомовну комунікативну компетентність майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій. Удосконалення змісту, форм і методів формування іншомовної комунікативної компетентності має сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності, механізмів особистісного розвитку, готовності до спілкування іноземною мовою для вдалого розв'язання професійних завдань.

Використання компетентнісного підходу під час реформування освітнянської сфери та розробки державних освітніх стандартів є своєчасним й необхідним. Це пояснюється тим, що інтегральна оцінка якості підготовки випускника може бути найбільш повно отримана лише у разі визначення його компетентності в обраній області професійної діяльності. Використання такого підходу вимагає зміни поглядів на структуру, форму і зміст оцінки випускників за напрямками підготовки, організацію управління якістю підготовки фахівців, які повинні відповідати умовам сучасного ринку праці.

УДК 378.14:72.012

Остафійчук О. Д.,
викладач кафедри,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

TEACHING ENGLISH AS LIFE SKILL

Thus, in case of using modern ways in teaching foreign languages with the help of innovative technologies teachers can make the process interactive and captivating. Students like when they can do something at the class. They need to be able to cooperate and collaborate with others by means of forming such necessary life skills. Teachers can apply the topics and situations that bother students to their class environment. It is the way to form life skills and fast reaction to fast changing conditions and requirements.

Forming skills is not always rewarding as it takes time and understanding because students can get offended and feel frustrated. Teachers need to teach them how to deal with such aspects as

- problem solving;
- critical thinking;
- being creative, active and proactive;
- collaboration.

As always, students need patterns and motivation. In order to learn how to think critically it is necessary not only to tell them what it is, but also how to understand it and then to apply. It takes time and energy to make yourself think and take into account different points of view. If this skill is formed successfully, it will be much easier for a student to form one more significant skill as problem solving.

It is not only about problems in studying, but also about real life problems. At this stage students are taught to deal with real problems they might come across in their own lives. While solving problems they might need one more skill which is thinking critically. In this case the students are taught to look at the situation from different angles and suggest as many options as possible. They can look for the information in many sources, mostly electronic ones. They learn how to sort the facts and numbers and use them for their benefit. Creativity in modern conditions teaches students how to interpret the reality full of various opportunities. Being active, and what is more important proactive, they learn how to be initiative and form the circle of questions they need to find the answers to. When the students are already aware of the previous parts of their personal and educational development, they are ready to collaborate. Collaboration is the highest level of student-teacher partnership because they work to reach one common aim, which is being able to listen to others and finding proper solutions.

Being able to find various sources for preparing and looking for additional materials students become ready for autonomous learning. This is how it is possible to form innovative learning environment. It is how they can see what is behind just the process of learning. They learn how to form their own schedule and manage time to get ready for every task and test. Shaping this skill is highly important to every person in his/her life.

First, the teacher collaborates with students and then, already being aware of their needs and making conclusions about shifts in teachers' work, she/he collaborates with other teachers and students. This is the way the teacher can contribute to his/her own professional development and other teachers' as well. Then, proactive teachers with their own initiative are able to meet their own and their students' needs. These teachers are strong leaders who are highly motivated and have a goal and an idea of the outcome at the end.

**ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Грамактична компетентність як знання грамактичної системи мови і правил її функціонування у процесі комунікації є невід'ємною складовою частиною підготовки фахівців з іноземних мов, і тому вимоги до рівня ГК студентів були і залишаються незмінно високими. Грамактична компетентність передбачає: а) системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для розуміння та побудови осмислених та зв'язних висловлювань; б) володіння грамактичними поняттями, а також засобами вираження грамактичних категорій; в) знання стилістичних особливостей іноземної мови, що вивчається; г) автентичність використання іноземної мови; д) навички та вміння адекватно використовувати грамактичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання комунікативних задач і вирішення проблем. Для того, щоб забезпечити та реалізувати успішний процес розвитку ГК за умови застосування комунікативного підходу, необхідно дотримуватись таких принципів: принцип врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; принцип комунікативної спрямованості навчання; принцип доступності; принцип поетапного формування іншомовних знань, вмінь та навичок; принцип міждисциплінарного взаємозв'язку та взаємообумовленості різних компонентів в системі підготовки студентів; принцип особистісно-орієнтованого напрямку навчання; принцип мовленнєво-поведінкових стратегій; принцип врахування лінгвокультурологічних особливостей грамактичних явищ. Крім того, система вправ, призначена для формування англосовної ГК студентів, має містити соціокультурну інформацію, проблемні завдання культурознавчого характеру, які спонукають студентів до здійснення діалогу культур, до спілкування з представниками іншої культури. Переважна більшість студентів вивчає іноземну мову, виконуючи велику кількість тренувальних вправ, що сприяє автоматизації грамактичних мовленнєвих навичок. Таким чином у них формується відповідна система роботи на заняттях іноземної мови – читання, переклад, заучування напам'ять слів, діалогів, переказ текстів, відповіді на питання тощо. На жаль, робота над грамактичною стороною мови найчастіше обмежується читанням правила і його тренуванням в реченнях (з

опорою або без опори на таблиці / схеми), в результаті чого постає проблема, що через відсутність реальної комунікації на заняттях, навіть студенти із досить високим рівнем теоретичних знань відчують труднощі у вираженні своїх думок.

Засвоєння граматичного матеріалу доцільно проводити на наступних етапах: 1) пред'явлення мовного зразка (через аналіз і синтез граматичного явища); 2) тренування; і 3) вживання в мовленні. Для кожного з етапів характерні відповідні їх цілям вправи. На I етапі засвоєння необхідно осмислити граматичне явище, з'ясувати його зміст, форму і вживання. Ознайомлення з новим навчальним матеріалом для продуктивного засвоєння здійснюється найчастіше в навчально-мовленнєвих ситуаціях. Необхідно створювати умови для демонстрації форми і конструкції як динамічної одиниці, що має певну функціонально-комунікативну роль у спілкуванні. На II етапі відбувається тренування граматичного матеріалу і формування граматичних мовленнєвих навичок. Формування мовленнєвих граматичних навичок передбачає розвиток навичок відносно точного відтворення вивченого явища в типових для його функціонування мовленнєвих ситуаціях і розвиток їх гнучкості за рахунок варіювання умов спілкування, що вимагають адекватного граматичного оформлення висловлювання. Навчання граматичній стороні мовлення, що пов'язане з формуванням відповідних автоматизмів, ефективно здійснюється через цілу низку тренувальних вправ. Оскільки тренувальні вправи самі по собі не розвивають уміння брати участь в комунікації, то необхідно розвивати навички спонтанної комунікації відповідно до потреб ситуації, а для цього потрібна система комунікативно-орієнтованих вправ. На III етапі здійснюється остаточне оформлення граматичних мовленнєвих умінь і навичок. Вправи на цьому етапі повинні мати, передусім, комунікативну цінність (комунікативні завдання, навчальні і природні мовленнєві ситуації, комунікативні ігри). Такі завдання повинні бути наближеними до реального спілкування, зверненими до самого студента та передбачати використання його власного життєвого досвіду. Комунікативно-орієнтоване навчання граматиці дозволяє підвищити мотивацію, розширити експресивні можливості мовлення, що додає природності висловлюванням студентів. Під час формування ГК, поряд із застосуванням ефективних методів навчання, доцільно змінити і вимоги щодо здійснення контролю. При організації контролю рівня сформованості ГК головним завданням є не ступінь засвоєння студентами знань граматичних правил, не вміння утворювати граматичні форми та конструкції, а вміння виконувати дії та операції з ними, тобто вміння користуватися граматиною задля здійснення мовленнєвої діяльності, уміння вибирати з усього обсягу засвоєних граматичних засобів лише ті, які відповідають комунікативному завданню.

Чуєнко В. Л.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION IN ESP LEARNING

Motivation is an integral part of ESP learning. It enhances cognitive processing and drives learners forward, to getting new knowledge and new skills, which may be essential for their further professional activity. For many students, becoming competent specialists with good career expectations can serve an excellent stimulating factor, which can inevitably foster their positive attitude towards ESP learning. Understanding the necessity to operate complex terminology, to read and analyze authentic literature and exchange professional knowledge will encourage them to work more efficiently and enthusiastically both in and outside the ESP classroom. There may be some additional factors such as a stimulating teacher or topics discussed that promote motivation.

As a rule, students who are more motivated succeed better as they exhibit more persistence, curiosity, and diligence. R. C. Gardner mentions that such learners possess three important elements like «effort, desire, and affect». They not only do the assigned tasks systematically, but also seek any possible opportunity to learn more and implement their knowledge in practice by participating in different projects, educational programs, etc. For them, the learning process is fun, a challenge, and they get pleasure when striving for the goal. Moreover, they have dissatisfaction in case of a failure and positive reinforcement from their achievements.

Scientists like P. Eggen and D. Kauchak, Cheryl L. Spaulding, etc. prove that students with intrinsic motivation get better results as they study the language on their own initiative and exhibit a greater readiness for fulfilling any challenging task. This inner drive, inner interest stimulates them to work independently, autonomously, and to continue mastering the acquired skills, even after the language course is over. In contrast, students with extrinsic motivation orient mostly on the external factors, for example, on parents' praise or teachers' reward.

However, in ESP learning, both intrinsic and extrinsic motivations are important. Though an intrinsic motivation is considered by many scientists to be a more powerful and effective tool, which gives a long-lasting interest in language learning, it is an extrinsic motivation that can get some students involved into the process of learning on the initial stage. It's evident that these two motivations should be adequately balanced to bring greater benefits.

In order to arouse and sustain students' interest in ESP learning teachers should implement new motivating strategies and methods, as well as search

for new ways of learning process organization. If the teacher and the methods used are ineffective or non-responsive, and the learning environment is unfriendly and uncomfortable, it will undoubtedly demotivate the students. Climate in the classroom is very important as it creates favorable conditions for exchanging thoughts and experience in the students-teacher and student-student communication. In a friendly environment, even less apt learners feel secure and succeed quicker.

Various activities like role play, brainstorming, case-study, project work, round-table discussions on the topics relevant to students' interests or needs, etc. can be widely employed by ESP teachers to stimulate their intrinsic motivation. While reading the authentic literature, students should be oriented on learning special terminology, clichés, structures that can become a part of their professional vocabulary.

The use of technology can also bring positive results, facilitating ESP learning. As S.Goldman states, «technology can help learners explore the world beyond the classroom, it can facilitate deep exploration and integration of information, high level thinking, and profound engagement». Indeed, students have plenty of audio, video, and multimedia resources at their disposal, designed to make the learning process more interesting and effective.

Thus, it's quite obvious that students must develop a positive attitude towards ESP learning. If they are motivated, they are likely to achieve their goals, both educational and vocational.

УДК 378.091, 279,7:811,111]-057.875

Парсяк О. Н.,
старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Основною метою вищого навчального закладу є якісна підготовка майбутніх фахівців. Викладання англійської мови студентам нефілологічних спеціальностей також робить внесок у формування висококваліфікованого спеціаліста. Для того, щоб відповідати сучасним вимогам, треба володіти достатнім рівнем знань з англійської мови. Щоб отримати детальну інформацію про досягнення сучасної науки і техніки, треба працювати з оригінальною науковою літературою з фаху. Оскільки міжнародною мовою науки є англійська, рівень володіння нею має бути достатньо високим. Викладання англійської і будь-якої іншої іноземної мови в закладах вищої освіти має фахову спрямованість.

Одним із завдань навчання мови є донесення до свідомості студента глибокого розуміння необхідності отримання знань з предмету. Таких знань можна набути тільки шляхом постійної, наполегливої роботи. З метою досягнення того рівня знань, що окреслені програмою для вищих навчальних закладів, необхідно проводити відповідний контроль. Тема контролю знань завжди є актуальною, висвітлюється багатьма науковцями, зокрема Н. Павловим, А. Атемовим, Т. Сидоровою, В. Фроловим та іншими.

Відомо, що існують різні форми контролю знань: поточний контроль, проміжний (міжсесійний), підсумковий (сесійний). Підсумковий контроль (заліки, іспити) спрямований на оцінювання знань студентів після завершення викладання курсу з дисципліни. Проміжний контроль передбачає залік або іспит в середині триместру. Поточний контроль впроваджується з метою контролю самостійної роботи студентів у процесі вивчення навчального матеріалу. Такий контроль дає можливість забезпечити постійний, непереривний вплив на процес навчання, що сприяє отриманню високого рівня знань. Звичайно, важливим фактором є взаємодія, взаємодоповнення всіх форм контролю, що дозволяє забезпечити високий рівень організації, проведення і результативності навчального процесу.

Метою поточного контролю є перевірка рівня і якості засвоєння матеріалу. Контролюється систематична робота студента. Основними формами такого контролю є контроль за відвідуванням занять студентом, активність на практичних заняттях, успішність відповідей на запитання, якість виконання домашнього завдання, участь у обговоренні, дискусії, підготовка рефератів, есе з певної теми, рольові ігри, проектна робота, виконання індивідуальних завдань, поточне експрес-тестування, термінологічний диктант. У ході практичних занять перевіряються навички читання, розуміння прочитаного, рівень засвоєння лексичного матеріалу, вміння будувати логічне монологічне висловлювання, вести діалог.

Усі форми поточного контролю спрямовані на досягнення високих результатів в навчальній роботі, на забезпечення об'єктивного та індивідуального підходу до кожного студента. Цілеспрямованість їх використання гарантує якісний рівень оволодіння навчальним матеріалом, набуття і закріплення знань, вмінь та навичок з англійської мови.

Що стосується допоміжних форм поточного контролю, то вони можуть містити підготовку до заходів з нагоди визначних дат в країні, мова якої вивчається, а також визначних дат в справі охорони навколишнього середовища, оскільки ми працюємо зі студентами

спеціальності «екологія та ОНС»: World Day of the Ozone Layer, World Day for Animals, World Day for Water, The Earth Day, International Black Sea Day і інші. Студенти самостійно готують інформацію, виступають з доповідями на міні-конференціях, виготовляють постери. Це дає можливість контролювати їх самостійну діяльність, підвищення творчої активності, зростання наукового потенціалу, розвиток само-стійності у науковій роботі.

Поточний контроль є важливим дидактичним завданням, яке є дійсним для всіх модулів дисципліни. З його допомогою здійснюється зворотній зв'язок «студент-викладач», визначається рівень успішності студента.

УДК 378.147.091.39:004.738.4/.5

Sheina O.,

teacher-instructor,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

MEDIA LITERACY IN INFORMATION SOCIETY

The primary task of education is mastering the skills to work with a variety of information sources, and ability to expose the acquired information to critical analysis. The rapid development of information and communication technologies requires special training of individuals to skillful and safe use of these technologies which makes media education the question of special significance nowadays and brings such notions as «media literacy» and «media culture» in the foreground.

The importance of formation of media literacy and media culture is discussed by many Ukrainian and foreign scholars. Some of them admit that it is necessary to form media literacy and information culture from primary school age because of the strongest influence of uncontrolled flow of information on the younger generation. The others consider cultural competence as a target factor of information literacy and culture. There is also the necessity of expansion of scholarly communication and facilitating knowledge sharing worldwide by means of transforming students to scholars by creating media and information competences through communicating research. During the process of transformation the students become skillful users and creators of information, develop information communications technology skills, digital literacy, media literacy and information literacy, and in such a way the students contribute to the formation of their own media and information culture.

Media education is the process of personality's development by means of media with the purpose of formation of the culture of communication with media, creative communicative skills, and critical mode of thinking, skills of full perception, interpretation, analysis, and evaluation of media texts, learning of different forms of self-expression by means of media techniques.

Media education system operates a certain set of terms such as «media education», «media culture», «media literacy», «media competence», «media didactics».

Media culture – is a system of material and intellectual values in the field of media, a historically determined system of their reproduction and functioning in society as well as; with respect to the audience media culture can be a system of levels of development of human personality able to perceive, analyze, evaluate media texts, to be involved into media creation, to acquire new knowledge in the sphere of media. Similar notions are information culture, video culture, audiovisual culture.

Information culture is a system of material and intellectual values in the field of information, as well as a historically determined system of their reproduction and functioning in society; in relation to the audience information culture can be a system of levels of development of the human personality able to perceive, analyze, evaluate information, to acquire new knowledge in this area.

Media literacy is the result of media education process. The more you study media and by means of media the more media literate you are.

In information society knowledge is becoming the highest value and the level of mastering knowledge is the determining factor of social differentiation. So for contemporary society we can use such notions as «knowledge societies» or «intellectualized societies». Too rapid development of information and communication technologies and constant pressure of uncontrollable flow of information have a negative influence on human mind resulting in disability to think logically and the so-called clip thinking. To prevent it we should pay attention to the information literacy and information culture. It is necessary to expand scholarly communication and facilitating knowledge sharing worldwide, and suggests the idea of transforming students to scholars by creating media and information competences through communicating research. Universities and institutional repositories should play a key role in transformation process. The former must «ensure that students develop the media and information literacy competencies essential for shaping and leading the new face of global scholarly communications», and the latter can be used «not only to promote the dissemination and preservation of scholarly and creative work, but also

as a powerful vehicle for developing and refining media and information literacy competencies in undergraduate as well as graduate students, and to train these future researchers and knowledge workers and citizens to be able to deal both technologically and intellectually with the new world of scholarly communications».

So in the process of transforming students into scholars the former become skillful users and creators of information, develop information communications technology skills, digital literacy, media literacy and information literacy, and in such a way the students contribute to the formation of their own media and information culture.

Thus, only individuals with high level of media and information literacy and media culture should build knowledge societies. The formation of media culture and the creation of effective system of media education in Ukraine can ensure the improvement of the educational process and the quality of European higher education.

УДК 378.147:004

Шмідт В. В.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Педагогічне проектування професійного інформаційно-освітнього середовища буде ефективним, якщо в освітньому процесі вищої школи реалізувати такі педагогічні умови: індивідуалізація професійної підготовки студентів в інформаційно-освітньому середовищі на базі ІКТ; підготовка викладацького складу до освітньої діяльності в комп'ютеризованому інформатизованому середовищі; застосування сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі ВНЗ; здійснення міжпредметної координації у навчанні професійних дисциплін та ІКТ.

Інформаційні технології мають реалізуватися у рамках професійно орієнтованих дисциплін, однак одного курсу недостатньо, щоб забезпечити створення інформаційно-освітнього середовища у професійній підготовці. Пропонується застосовувати складові мережових інформаційно-комунікаційних навчальних комплексів ще під час вивчення базових

дисциплін на 1–2 курсі. Оскільки студенти вже обрали професію, то основне завдання викладача допомогти їм встановити зв'язки між навчальною дисципліною та майбутньою фаховою діяльністю. Освітній процес необхідно будувати так, щоб студенти відчували потребу в усвідомленні навчального матеріалу, а не просто запам'ятовували теоретичні положення.

Стратегію сучасної вищої освіти складають суб'єктивний розвиток і саморозвиток особистості студента, здатного не тільки застосовувати в освітньому процесі сучасні технології, але й виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інновації. Індивідуалізація професійної підготовки студентів у інформаційно-освітньому середовищі на базі інформаційно-комунікаційних технологій є однією з умов підвищення ефективності сучасного освітнього процесу. Стратегія індивідуалізації втілюється у принциповій спрямованості змісту і форм освітнього процесу вищої школи на пріоритет особистісно-орієнтованих технологій освіти. Освітній процес індивідуалізованого навчання надає кожному студенту, спираючись на його здібності, схильності, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе. Індивідуалізоване навчання будується на принципі варіативності, при якому вибір освітніх форм повинен здійснюватися викладачем з урахуванням мети розвитку кожного студента, його педагогічної підтримки в пізнавальному процесі.

Ефективне проектування і подальше формування професійного інформаційно-освітнього середовища неможливе без здійснення міжпредметної координації у навчанні професійних дисциплін та інформаційно-комунікативних технологій як засобу для подолання штучних меж між окремими системами знань, що засвоюються студентами під час вивчення різних дисциплін, а також умілого застосування повного технологічного інструментарію для досягнення освітніх цілей. Здійснення такої координації передбачає цілеспрямоване використання всього арсеналу форм, методів, педагогічних засобів, які допомагають виявити нові можливості їх використання у викладанні академічних дисциплін.

Співпраця суб'єктів освітнього процесу об'єктивно вимагає нових підходів до формування професійних навичок викладачів. На цьому етапі стрімкого розвитку інформатизації суспільства, а зокрема в освітній галузі, існує проблема між випереджальним змістом інформаційних технологій та їх впровадженням в практичну діяльність викладачів. Готовність науково-педагогічних працівників до впровадження технологій та проектування професійного інформаційно-

освітнього середовища залежить не тільки від матеріально-технічного забезпечення, а й від якісної організації методичного супроводу цього процесу.

УДК 378.091

Рябова Ю. М.,
викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Визначаючи зміст і структуру професійної підготовки, доцільним є розглянути сучасні підходи. В останні роки широко використовуються особистісно-діяльнісний, культурологічний та компетентнісний підходи. В особистісно-діяльнісному підході особистість розглядають як суб'єкт діяльності. Основи особистісно-діяльнісного підходу закладені в працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, С. Рубенштейна. Особистісно-діяльнісний підхід складається з двох компонентів: особистісного компонента і діяльнісного компонента. Особистісний компонент вміщує в себе мотиви, цілі та психологічні особливості студента, виходячи з рівня знань та умінь студента, викладач корегує весь освітній процес. На думку І. Зимньої, особистісно-діяльнісний підхід – це наявність актуальної ситуації, нових форм та засобів комунікативної діяльності, розвиток особистості в цілому. В. Серіков характеризує особистісно-діяльнісний підхід як забезпечення розвитку і саморозвитку студента і виявлення його індивідуальних особливостей.

На нашу думку, застосування особистісно-діяльнісного підходу забезпечує розвиток особистісного інтересу та формування якостей студентів до ведення діяльності в багатонаціональному середовищі. У структурі особистісно-діяльнісного підходу виділимо наступні взаємопов'язані компоненти: комунікативний компонент, сутність якого полягає у встановленні доцільних взаємин з однокласниками, колегами, викладачами. Організаційний компонент передбачає залучення майбутніх фахівців до різноманітних видів діяльності. Технологічний компонент пов'язаний із підбором навчально-методологічного матеріалу відповідно до індивідуальних особливостей студентів, плануванням і побудовою освітнього процесу.

Культурологічний підхід визначають як конкретно-наукову методологію пізнання та перетворення педагогічної реальності, основою якої є аксіологія; бачення освіти через призму поняття культури, тобто розуміння її як культурного процесу, котрий відбувається у культуро відповідному середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і слугують людині, котра вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення у світі культурних цінностей. В. Сластьонін визначає важливість культурологічного підходу до формування всього змісту освіти. Культурологічний підхід передбачає осмислення культурної динаміки розвитку людства як поліфонії ціннісно значущих норм буття людської спільноти, способів її життя, смислів і структури картин світу, принципів поведінки людей, які складаються в реальному історичному просторі й відображають неповторний соціально-культурний досвід існування спільноти.

Культурологічний підхід дає можливість особистісного зростання, самовизначення, саморозвитку та самореалізації за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зрушення в культурному розвитку, розширює особистісний інформаційний простір студента, допомагає об'єктивно сприймати представників іншої національності.

Компетентнісний підхід має на меті підготовку кваліфікованих фахівців готових до професійного росту. Компетентнісний підхід визначається як реалізація основних стратегій покращення рівня якості підготовки майбутніх фахівців, а також як важливий інструмент інтеграції до європейського освітнього простору. На думку автора М. Нагач компетентнісний підхід активно поширюється в останні роки і бере на себе на роль концептуальної основи освітньої політики, яку здійснюють держави та впливові міжнародні організації, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, вмінь та навичок, що базуються на наукових знаннях. Як стверджує О. Данишенко, будь-яке ґрунтовне дослідження проблематики між-культурної взаємодії можливе тільки через призму компетентнісного підходу, який передбачає формування у індивіда компетенцій, необхідних для успішної реалізації певних професійних чи особистісних цілей або побудови ефективної взаємодії з індивідами, які належать до інших культур.

На нашу думку, компетентнісний підхід забезпечує формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців, розширює можливості підвищення ефективності і якості професійного навчання фахівців за рахунок характеристик, які зорієнтовані на подолання соціальних проблем.

Чернюк Т. І.,
викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУТНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Покращення якості іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців продиктовано необхідністю розробки нових підходів до навчання іноземним мовам в вищих навчальних закладах, розвитком компетентності, успішне засвоєння якої дозволить їм побудувати базу свого особистого та соціального життя з практичними навичками та вміннями реалізувати їх в професійній діяльності.

Проблема вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців різного професійного спрямування у вищих навчальних закладах набула особливої актуальності й стала предметом багатьох наукових досліджень.

Для забезпечення іншомовної підготовки майбутнього фахівця з фізичного культури і спорту, на нашу думку, необхідно використовувати наступні складові комунікативної компетентності:

– Лінгвістична складова – це знання фонетичної, лексичної, граматичної та орфографічної системи іноземної мови, комбінаторних і варіативних можливостей вживання лексичних одиниць, комплекс знань, навичок і умінь, які забезпечують оволодіння мовними засобами, визначення комунікативного змісту розуміння окремих мовних одиниць, їхніх значень, форми і структури, зв'язків між ними, мовні знання і володіння певними правилами перетворення цих знань у процесі міжособистісної комунікації.

Ця складова охоплює чотири види мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, письмо та говоріння.

Для здійснення нормального мовного спілкування необхідно у однаковою мірою оволодіти всіма видами мовленнєвої діяльності. Викладач повинен враховувати специфіку того чи іншого виду мовленнєвої діяльності та застосовувати вправи і завдання відповідно до кожного з цих видів.

Метою навчання іноземної мови є формування у студентів комунікативної компетенції. Комунікативну компетенцію студента можна розглядати як здатність здійснювати мовленнєву діяльність через реалізацію комунікативної, мовленнєвої поведінки на основі фонологічних, лексико-граматичних, соціологічних і країнознавчих

знань та навичок відповідно до різноманітних завдань і ситуацій спілкування.

На заняттях іноземної мови викладачу потрібно застосовувати особистісно-орієнтоване спілкування, створювати позитивну атмосферу для комунікацій, даючи можливість кожному студенту проявити себе та свої знання.

– Соціокультурна складова – це знання іншої культури, соціальних і культурних особливостей в країні, мова якої вивчається, необхідних для здійснення міжособистісної взаємодії.

Соціально-культурне формування особистості студента, як майбутнього фахівця в інформаційному співтоваристві, здійснюється переважно в процесі вироблення в нього стійких здібностей до комунікації з певним рівнем мовної компетенції.

У процесі соціально-культурного розвитку особистості викладачем виховується загальна і професійна культура майбутніх фахівців, розширюється їхній світогляд, виховується особисте ставлення до іншої культури в процесі опанування цієї культури, виховується у студентів культура спілкування, ціннісні орієнтації, почуття, емоції, позитивне ставлення до іноземної мови, культури народу, який розмовляє цією мовою.

– Навчальна складова – це здатність до освіти та самоосвіти, самовдосконалення і задоволення пізнавальних інтересів у сфері іноземної мови.

Проблема формування вміння вчитися є актуальною в усіх вищих навчальних закладах України. Вона обумовлена зростанням потоку інформації, швидкою зміною та необхідністю сучасної людини оперативно опрацьовувати її. В таких умовах перед педагогами постає завдання зосереджувати увагу студентів на засвоєнні часто не пов'язаних між собою фактів, на самостійному відборі інформації, критичному її осмисленні та інших складових.

– Фахова складова – це складова, що спрямована на використання іноземної мови для вирішення фахових завдань.

– Суб'єктна складова – це здатність до рефлексії та саморефлексії у вирішенні професійних завдань.

Іншомовна комунікативна компетентність виступає лише інструментом, за допомогою якого професійна компетентність фахівця з фізичної культури і спорту дасть змогу виконати фахові завдання, які будуть стояти перед ним. Важливо розуміти, що невід'ємним завданням є також формування професійної готовності фахівця з фізичної культури і спорту, де б кожна із дисциплін, що вивчається, була представлена в необхідній пропорції та інтегрально забезпечувала як фахову, так і іншомовну комунікативну компетентність. Інакше кажучи, ці два елементи повинні бути дуже тісно взаємопов'язаними.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ Мовно-культурна політика

ПІДСЕКЦІЯ: Стилiстика i переклад

<i>Восхевич А. І.</i> Рівні еквівалентності й «неперекладність» в іспанській фразеології	1
<i>Ворона Т. О.</i> Прислів'я на уроках ОІМ як засіб формування міжкультурної компетенції	3
<i>Гончаренко Л. О.</i> Лінгвістична теорія перекладу як основний напрямок дослідження перекладознавства в Німеччині	4
<i>Греков В. О.</i> Професія, що вбиває сама себе	7
<i>Гуменій В. В.</i> Особливості перекладу суспільно-політичних реалій	13
<i>Корягіна А. Ю.</i> Вибір ситуації спілкування під час вивчення фоностилістичної варіативності мовлення	17
<i>Мукатасва Я. В.</i> Стилiстика невлаcне-прямої мови у новелах Томаса Манна	18
<i>Муратова В. Ф.</i> Переклад: типи, методи, практика	20
<i>Науменко А. А.</i> Вивчення іноземної мови в культурному контексті	22
<i>Науменко А. М.</i> Darstellungsdisziplinen im «Faust» (Goethe) und in seinen Übersetzungen	23
<i>Ніколащенко Ю. А.</i> Особливості перекладу німецьких рекламних текстів	2
<i>Соколова (Лакутіна) Н. О.</i> Майбутнє латинської мови	30

ПІДСЕКЦІЯ: Романо-германська філологія та методика викладання іноземних мов

<i>Вакуленко Т. І.</i> Роль фонетики на заняттях інострaнного язика.....	32
<i>Кіршова О. В.</i> Принципи організації асистентської практики майбутніх магістрів філології	34
<i>Максимчук С. М.</i> Perfekt als Erzählform in der gesprochenen Sprache im österreichischen Deutsch	35

Михилёв О. Д. Композиционно-структурные особенности сборника новелл «Похищение обелиска» Пьера Буля	37
Пітерова Н. А. Використання відеоматеріалів у розвитку спонтанного мовлення.....	39
Попова Л. Г. Шляхи вдосконалення викладання латинської мови у сучасній вищій школі.....	41
Стодолінський Д. І. Культурологічна складова на уроках з іспанської мови (практичний аспект).....	43
Чернявська О. К. Застосування країнознавчого матеріалу на занятті з німецької мови.....	45
Каирова Т. С. Экология мысли (прагматический аспект)	46
Башкирова О. М. Культурна поліфонія як засіб моделювання свідомості сучасника в українській романістиці початку ХХІ століття.....	48

ПІДСЕКЦІЯ: Проблеми перекладознавства

Аничи Р. В. Відтворення ідіостилю Джоан Роулінг українською та російською мовами	49
Бужиков Р. П. Methods of teaching translation in high school.....	51
Бужикова Р. І. Cooperative model of forming translation skills.....	53
Дейснер Є. В. Переклад термінів комп'ютерного дискурсу у сфері забезпечення якості	55
Головнюва-Копна О. О. Особистість перекладача як основний чинник впливу на переклад.....	57
Єлісєєва С. В. Проблема краудсорсингу в перекладі	60
Лютянська Н. І. Формування міжкультурної толерантності у майбутніх перекладачів.....	62
Наumenко О. В. Способи передачі фоностилістичних прийомів у перекладі.....	64
Степанович Р. І. Механизмы экспрессивности языковых единиц в эвристическом научном тексте. Межъязыковой аспект.....	66
Любенко О. В. Особливості перекладу інтертекстуальних елементів (на матеріалі роману Салмана Рушді «Опівнічні діти» та його українського перекладу).....	68
Кузенко Г. М. Особливості перекладу субтитрів	70

**ПІДСЕКЦІЯ: Підсекція: Мова, література,
культура – нові тенденції у вивченні та викладанні**

Зубенко Т. В. The Use of Mobile Devices to Enhance Language Acquisition	73
Матвеева Н. П. Становление «концептографии»/ «глоссографии» в лексикографии восточных славян.....	75
Останчук Т. П. Літак і залізниця як засоби подолання кордонів в романах американських письменників українського походження	77
Пархоменко Е. О. Художня мова роману-антиутопії Лорен Олівер «Деліріум».....	79
Рибачук О. Л. English Vocabulary Revision with Anagrams	81
Старшова О. О. Мігрантський наратив Нью-Йорка в романі Майкла Чейбона «Неймовірні пригоди Кавалера та Клея»	83
Стодолінська Ю. В. Marketing Discourse of American Children's Clothing Companies: Structure, Communicative and Pragmatic Functions	84

**СЕКЦІЯ
Гуманітарні науки**

ПІДСЕКЦІЯ: Мовно-культурна політика

Богданова Є. В. Історія акцентуації прислівників української мови, мотивованих прикметниками із суфіксами *-авъ, *-івъ-	86
Крутоголова О. В. Про польову структуризацію лексики	89
Островська Л. С. З досвіду вивчення мови за дистанційною методикою	92
Полуектова А. Ю. Акцентні відмінності іменників середнього роду *ǫ- / *jǫ-основ на -ств- в українському виданні «Граматики» М. Смотрицького 1619 р. порівняно з російським виданням 1648 р.	94
Понкратова В. М. Категория рода как элемент грамматической концепции И. А. Бодуэна де Куртенэ	97

Пономаренко С. С. Акцентно-дериваційні типи суфіксальних віддієслівних іменників в сучасній українській мові	99
Зинякова А. А. Основні тенденції акцентуації іменників у поемі «Енеїда» І. Котляревського	103
Тулузакова О. Г. Актуалізована лексика на матеріалі інтернет-блогів.....	105
Шестопал О. С. Суфіксальне наголошення суфіксальних прислівників (на матеріалі драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»).....	106
Томіна О. О. Акцентно-дериваційні типи відсубстантивних та відад'єктивних прислівників у сучасній українській мові.....	108
Жигалкіна Ю. М. Україна та її мова у колоніальному й постколоніальному середовищі	110

ПІДСЕКЦІЯ: Література в контексті сучасності

Даниленко І. І. Парадигма поетичного мислення у збірнику християнської поезії «На лузі Господньому»	114
Косарева Г. С. Концепти магії та карнавалу у романі «Фелікс Австрія» Софії Андрухович	119
Руссова В. М. Рецепції поетичної спадщини Т. Шевченка у творчості Л. Чижової	121

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтернаціоналізації освіти

Денищич Т. А. Роль інтерактивних методів навчання у формуванні професійного мовлення майбутніх соціологів	124
--	-----

СЕКЦІЯ

Академічні свободи, університетська автономія, наука і освіта для сталого розвитку

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтернаціоналізації освіти

Гришкова Р. О. Professional competence of an ESP teacher	127
---	-----

Біла Т. М. Influence of multimedia technology in english language teaching	129
Грищенко Г. Ю. Специфіка формування соціокультурної компетенції у студентів-соціологів	132
Диндаренко О. А. Методичний супровід самостійної роботи студентів політологів	134
Колотій Н. В. Важливість іншомовної професійної компетентності для майбутніх фахівців у сфері ІТ	136
Остафійчук О. Д. Teaching English as life skill	138
Стрельчук Я. В. Формування граматичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей на заняттях іноземної мови	140
Чуєнко В. Л. Enhancing Students' Motivation in ESP Learning	142
Парсяк О. Н. Поточний контроль знань з англійської мови студентів університету	143
Sheina O. Media Literacy in Information Society	145
Шмідт В. В. Педагогічні умови проектування професійного інформаційно-освітнього середовища	147
Рябова Ю. М. Сучасні підходи професійної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі	149
Чернюк Т. І. Сутність іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту	151

ДЛЯ НОТАТКІВ

ДЛЯ НОТАТКІВ

ДЛЯ НОТАТКІВ

Редактор *Д. Стригіна, Л. Бернацька*.
Технічні редактори *Д. Стригіна, Л. Бернацька, Д. Кардаш*.
Комп'ютерна верстка *А. Іценко*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 23.05.2017.
Формат 60 × 84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 9,3. Обл.-вид. арк. 9,02.
Тираж 72 пр. Зам. № 5252.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2017:
СТРАТЕГІЯ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XI Міжнародна науково-практична конференція

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33
(+380512) 50-03-32
(+380512) 76-55-99
Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: of@chmnu.edu.ua, avi@chmnu.edu.ua

WEB: <http://www.chmnu.edu.ua>

